

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

MUTLULUK İKTİSADININ HAZ, ANLAM VE MANEVİYAT BOYUTLU
DEĞERLENDİRİLMESİ: VAN İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Berivan ÖZAY

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Muhammed Şükrü MOLLAVELİOĞLU

VAN, 2020

T. C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

MUTLULUK İKTİSADININ HAZ, ANLAM VE MANEVİYAT BOYUTLU
DEĞERLENDİRİLMESİ: VAN İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Berivan ÖZAY

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Muhammed Şükrü MOLLAVELİOĞLU

Bu çalışma Van YYÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Başkanlığı tarafından SYL-
2019-8548 Nolu proje olarak desteklenmiştir.

VAN, 2020

KABUL VE ONAY SAYFASI

<p>Berivan Özay tarafından hazırlanan "Mutluluk İktisadının Haz, Anlam ve Maneviyat Boyutlu Değerlendirilmesi; Van İli Örneği" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisat Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.</p>	
<p>Danışman: Prof. Dr. M. Şükrü Mollaveliöglü İktisat Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Başkan : Doç. Dr. Zafer Kanberöglü İktisat Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Üye : Dr. Öğr. Üyesi Şekip Yazgan İktisat Anabilim Dalı, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Üye : Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	.....
<p>Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	.....
<p>Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Anabilim Dalı, Üniversite Adı</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	.....
<p>Tez Savunma Tarihi:</p>	<p>21/02/2020</p>
<p>Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum.</p> <p>.....</p> <p>Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü</p>	

ETİK BEYAN SAYFASI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,

Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,

Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,

Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,

Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Berivan ÖZAY

Yüksek Lisans

Berivan ÖZAY

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Şubat, 2020

**MUTLULUK İKTİSADININ HAZ, ANLAM VE MANEVİYAT BOYUTLU
DEĞERLENDİRİLMESİ: VAN İLİ ÖRNEĞİ**

ÖZET

İktisat genel bir ifade ile bireylerin refahının nasıl artırılacağı sorunsalı üzerinde durmaktadır. Bu ise Neo-klasik iktisat düşüncesi açısından, tüketicilerin fayda maksimizasyonu, üreticilerin ise kâr maksimizasyonu amacıyla hareket etmeleriyle sağlanmaktadır. Üreticiler ile tüketicilerin bunu sağlamaya çalışırken rasyonel davrandıkları kabul edilmektedir. Bu açıdan kısaca serbest piyasa sistemin hazları maksimum kılmakla, insanı mutlu kılabilceği varsayımı üzerinde durduğu ifade edilebilir. Ancak mutluluğun tek kaynağının bu haz duygusuna bağlı olmadığı, bunun yanında hayata ilişkin anlam ve mana boyutlarının da mutluluğu artırıcı etkileri olduğu düşünülmektedir. Easterlin Paradoksu ve Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisinin üst katmanları buna ilişkin bir takım önemli ipuçları sağlamaktadır. Bu açıdan bu çalışma, mutluluğun ekonomik unsurlarıyla birlikte, mana ve anlam boyutlarının da etkisini belirlemek üzere bir alan çalışması sunmaktadır. Van ilinde 18 yaş üstü toplam 420 kişi ile yapılan anket çalışmasında Mutluluk, haz, anlam ve maneviyat boyutlarını ölçmek üzere sınıflandırılmış sorular ile birlikte demografik değişkenlere ilişkin sorular yer almıştır.

Anahtar Kelimeler: Mutluluk, İktisadi Mutluluk, Mana Boyutu, Maneviyat Boyutu

Sayfa Sayısı: ix+110

Tez Danışmanı: Prof. Dr. M. Şükrü MOLLAVELİOĞLU

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

February, 2020

Evaluation of Happiness Economics in Terms of Pleasure, Meaning and Spirituality;
Van Province Sample

Abstract

Economics, in general, focuses on the question of how to increase the welfare of individuals. This is achieved in terms of the utility maximization of consumers and the profit maximization of producers within neo-classical economic approach. It is assumed that producers and consumers act rationally in trying to achieve their objectives. In this respect, it can be briefly stated that the free market system promises higher happiness through higher pleasure from consumption. However, it is thought that pleasure is not the only source of happiness. Meaning and spirituality also play a major role in achieving higher life satisfaction. The Easterlin Paradox and the upper layers of the Maslow needs hierarchy provide a number of important clues to this. In this respect, this study presents an empirical analysis to explore the three dimensions (pleasure, meaning, and spirituality) of happiness. We conducted a survey among 420 people over the age of 18 in the Van province. The questionnaire include demograhpic and economic information as well as several questions for each dimension of happiness and subjective wellbeing.

Key Words: Happiness, Economic Happiness, Meaning Dimension, Spirituality
Dimension

Quantity of Page: ix+110

Superrvisor: Prof. Dr. M. Şükrü MOLLAVELİOĞLU

ÖNSÖZ

Tez danışmanlığımı üstlenen ve bana her zaman destek olan Sayın Prof. Dr. M. Şükrü MOLLAVELİOĞLU hocama, tezim ile ilgili bilgisi ve desteği ile yardımlarını esirgemeyen ve tez çalışmamdaki katkılarından dolayı Sayın Prof. Dr. Necati AYDIN hocama, eğitim hayatım boyunca beni her konuda destekleyen ve yanımda olan aileme ve bu süreçte yanımda olan bütün dostlarıma en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tezimin projelendirilmesinde desteğini sunan Van YYÜ Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Birimine teşekkürü bir borç bilirim.

Berivan ÖZAY

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vi
TABLolar DİZİNİ	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: MUTLULUK KAVRAMI VE MUTLULUĞUN BELİRLEYENLERİ	4
1.1 Mutluluk Kavramı	4
1.2 Öznel İyi Oluş Kavramı	5
1.3 Mutluluğun Boyutları	7
1.3.1 Mutluluğun Hedonik (Haz) Boyutu	7
1.3.2 Mutluluğun Eudemonik (Anlam) Boyutu	10
1.3.3 Mutluluğun G-Donic (Maneviyat) Boyutu	12
1.4 Mutluluğun İktisat Bilimiyle İlişkisi	15
1.4.1 Mutluluk ve İktisadi Büyüme	15
1.4.2 Easterlin Paradoksu	18
1.4.3 Gayrisafi Milli Mutluluk Kavramı	19
1.5 Mutluluğun Belirleyenleri	20
1.5.1 Sosyal ve Demografik Faktörlerin Mutluluk ile İlişkisi	20
1.5.2 Sosyal İlişkiler Din ve Mutluluk İlişkisi	23
1.5.3 Eğitim ve Mutluluk İlişkisi	24
1.5.4 İşsizlik ve Mutluluk İlişkisi	25
1.5.5 Gelir ve Mutluluk İlişkisi	25

İKİNCİ BÖLÜM: MUTLULUK ARAŞTIRMALARI VE MUTLULUĞUN ÖLÇÜMÜ.....	27
2.1 Mutluluk Kavramının Tarihteki Serüveni.....	27
2.2 Mutluluğun Ölçümü ve Endeksler.....	29
2.2.1 Mutlu Gezegen Endeksi.....	30
2.2.2 Küresel Mutluluk Endeksi.....	33
2.3 Türkiye'nin Mutluluk Endekslerindeki Yeri.....	35
2.4 Yaşam Memnuniyeti (TÜİK).....	41
2.5 Mutluluğun Ölçümüne Yönelik Yapılan Çalışmaların Literatür Özeti.....	43
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: VERİ, YÖNTEM, UYGULAMA, SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME.....	48
3.1 Araştırma Gerekçesi.....	48
3.2 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	48
3.3 Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları.....	49
3.4 Araştırmanın Varsayımları.....	49
3.5 Veri Toplama ve Değerlendirme Araçları.....	49
4. YÖNTEM VE BULGULAR.....	50
4.1 Frekans Analizi.....	50
4.2 Güvenilirlik ve Faktör Analizleri.....	61
4.3 Korelasyon ve Regresyon Analizleri.....	75
4.3.1 Korelasyon Analizi.....	75
4.3.2 Regresyon Analizi.....	78
5. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	88
KAYNAKÇA.....	94
EKLER.....	103
ÖZ GEÇMİŞ	
TEZ ORJİNALLİK RAPORU	

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BM: Birleşmiş Milletler

GNH: Gayri Safi Milli Mutluluk

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

IBBS: İstatistiki Bölge Birimler Sınıflandırılması

HPI: Mutlu Gezegen Endeksi

MPE: Ekolojik Ayak İzi

SWB: Öznel İyi Oluş

T.C: Türkiye Cumhuriyeti

TDK: Türk Dil Kurumu

TUİK: Türkiye İstatistik Kurumu

YMO: Yaşam Memnuniyeti Araştırması

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Küresel Mutluluk Endeksi Sıralaması (2019 yılı Raporu).....	34
Tablo 2. Dünya Değerler Araştırması- Hissedilen Mutluluk Oranları 2010-2014.....	36
Tablo 3. Seçilmiş Ülkeler İtibariyle Mutlu Gezegen Endeksi (2016.....	37
Tablo 4. Seçilmiş Ülkeler İtibariyle Dünya Mutluluk Raporu Endeksi (2019.....	39
Tablo 5. Seçilmiş Ülkeler itibariyle Yaşam Memnuniyetine İlişkin Dünya Mutluluk Veri tabanı 2005-2016.....	40
Tablo 6. Katılımcıların Yaş Oranlarına Göre Dağılımları.....	51
Tablo 7. Katılımcıların Cinsiyete Göre Oransal Dağılımları.....	51
Tablo 8. Katılımcıların Medeni Durumlarının Oransal Dağılımları.....	52
Tablo 9. Katılımcıların Eğitim Durumlarının Oransal Dağılımı.....	52
Tablo 10. Araştırmaya katılanların Meslek Gruplarına göre Oransal Dağılımları.....	53
Tablo 11. Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Oransal Dağılımı.....	53
Tablo 12. Katılımcıların Hane Toplam Net Gelir Dağılımı (ücret ,kira maaş vb).....	54
Tablo 13. Katılımcıların Gelirlerinin Lüks Tüketime Harcanan Oranların Dağılımları.....	54
Tablo 14. Katılımcıların Yaşam Memnuniyeti Merdiven Sorusuna Verilen Cevapların Oransal Dağılımı.....	55
Tablo 15. Katılımcıların Mutluluk Seviyesinin Oransal Dağılımı.....	56
Tablo 16. Katılımcılara Yöneltilen Sizi Hayatta En Çok Kim Mutlu Eder Sorusuna Verilen Cevapların Oransal Dağılımı.....	57
Tablo 17. Katılımcıların Allah'ın Varlığına Dair İnanç Sorusuna Verilen Cevapların Oransal Dağılımı.....	58

Tablo 18. Katılımcıların Kılınan Namaz Sorusuna Verdikleri Cevapların Oransal Dağılımı.....	59
Tablo 19. Araştırmanın Ölçek Maddelerinin Tanımlayıcı İstatistikleri.....	60
Tablo 20. Ölçeğin Güvenirlilik Katsayısı.....	62
Tablo 21. Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett Küresellik Testi Değerleri.....	62
Tablo 22. Açıklayıcı Faktör Analizi.....	64
Tablo 23. Ölçek İstatistiği.....	68
Tablo 24. Temel Bileşenler Analizi.....	69
Tablo 25. Tüm Maddelerin İstatstiki Değerleri.....	70
Tablo 26. Modeldeki Varyansların Açıklanması.....	72
Tablo 27. Faktör Analizinin Nihai Sonucu (Compenent Matrix).....	74
Tablo 28. Mutluluk Boyutları ile İlgili Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları.....	76
Tablo 29. Regresyon Modeli.....	79
Tablo 30. Anova Testi.....	81
Tablo 31. Regresyon Analiz Sonuçları.....	82
Tablo 32. İkinci Regresyon Modeli.....	84
Tablo 33. Üçüncü Regresyon Modeli.....	85
Tablo 34. Dışlanan Değişkenler.....	86

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Öznel İyi Oluş Kavramını Oluşturan Bileşenler	6
Şekil 2. Öznel İyi Oluşun Genişletilmiş Bileşenleri	7
Şekil 3. Türkiye’de Genel Mutluluk Düzeyi (2019).....	41
Şekil 4. Doğrulayıcı Faktör Analizi Model 2’nin Diyagramda Gösterimi.....	68
Şekil 5. Faktör Dağılımı (Scree Plot).....	73

GİRİŞ

Mutluluk arayışı bir topluma ya da kültüre özgü olmamakla beraber, tarih boyunca insanlar mutluluğun peşinden koşmuş ve özellikle ona ulaşma yollarını aramışlardır (Aydın,2012:1). Bu açıdan mutluluk insan yaşamında önemli bir olgudur. Psikiyatri biliminin yakın merceğine giren mutluluk, mutluluğa erişme yolları ve mutluluğun gücü konusu üzerine sayısız çalışmalar yapılmış ve mutluluğun kaynakları araştırılmıştır. Psikolojiye göre mutluluk, bir diğer şekliyle “Özel İyi Oluş” kavramı, memnuniyet, sevgi, zevk veya neşe ile nitelendirilen zihin veya duygu durumudur.

Mutluluğun iktisat ile ilişkisi ise Jeremy Bentham’ın hazcılık düşüncesinin iktisat bilimine girişiyle bir yer edinmiştir. Bu alanda önemli katkıları olan iktisatçıların başında John Stuart Mill gelmektedir. Daha önceki iktisadi düşünürler, genellikle bireysel çıkarlar üzerinden hareket etmişlerdir. Hazcılığın iktisat bilimine girişinden sonra, mutluluk konusu da iktisat içerisinde yer almaya başlamış ve bu konuda yapılan çalışmaların sayısında giderek artış yaşanmıştır. Bu durum iktisat biliminde bir alt dal olarak “mutluluk ekonomisi” diye bir alanın oluşmasına da yol açmıştır.

Toplumun yaşam kalitesini genel anlamda değerlendirerek kişilerin memnuniyetlerini ölçme ve insanların mutluluğunu arttırıcı kamu politikalarının neler olabileceği konusu üzerine araştırma yapma, modern dünyanın önemli konularından biri haline gelmiştir. Mutluluk Ekonomisi adını alan bu araştırmalar son yıllarda tüm Dünyada ilgi ile takip edilmekte ve İktisat Bilimi dahilinde üzerinde çalışılan ve gelişen bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. İktisatçılar insan refahından yola çıkarak kişilerin ve toplumların mutluluğunu belirleyen etkenler üzerinde çalışmaktadır. Paranın mutluluk getirmediği kanısının yanı sıra paranın tek başına bir olgu olarak mutluluğun açıklanmasında kullanılması odak yanılısaması olarak tanımlanmaktadır. Bu düşüncelerin de etkisiyle 1700 li yılların ikinci yarısında iktisadın merkezinde yer alan mutluluk, iki buçuk asrın ardından tekrar gündeme gelmiştir. Richard Easterlin (1974) yılında yayınladığı makalesinde gelir

ve mutluluk arasındaki ilişkiyi incelemiş ve insanların gelirleri ile mutlulukları arasında sanıldığı kadar sıkı bir bağ olmadığını öne sürmüştür. Easterlin makalesinde mutlak gelirin mutluluğu bir noktaya kadar arttırdığını, sonrasındaki maddi kazançların insanları mutlu etmediğini belirtmiştir. Buna gerekçe olarak, temel ekonomik modellerin insanları daha fazla para kazanmaya ve dolayısıyla daha fazla tüketim yaparak faydayı arttırmaya ittiğini bunun da beraberinde insanları tatmin olmama noktasına sürüklendiğini ileri sürmektedir. Easterlin'in yanı sıra Tibor Scitovsky "Neşesiz İktisat" (Joyless Economy) adlı kitabında fazla refahın niçin fazla mutluluk sağlamadığına dair düşüncelerini paylaşmasıyla literatürde konu üzerine tartışmalar yoğunlaşmıştır (Yew- Kwang, 1979).

Yew-Kwang (1979), parayı sadece mutluluğumuzu arttırmak için istediğimizi belirtmekte eğer daha fazla miktarlarda para daha fazla mutluluk sağlamayacaksa, paranın o kadar önemli olmadığını, oysa mutluluğun her zaman önemli olduğunu vurgulamaktadır.

İktisadi unsurların bir eşiğe kadar mutluluğa olumlu etki sağladığı ancak mutluluğun tek kaynağının bu olmadığı ifade edilmektedir. Bu olgu din adamları ve eski filozoflarında üzerinde durdukları bir konudur. Örneğin, Sokrat mutluluğun mal, mülk ve zenginlikte değil erdemli bir hayatta olduğunu söylemiştir. Kültürümüzde "Sevginin var olduğu sofrada yenen kuru ekmek, nefretin var olduğu sofrada yenen ziyafet yemeğinden daha güzeldir" anlamında atasözü bulunmaktadır. Yeni olan, çok eski yıllardan beri insanlık tarihi ve kültürü içinde biriken bu bilgeliğin, günümüzde çeşitli bilimsel araştırmalara da konu olmasıdır.

Bu çalışma, mutluluğu sadece iktisadi unsurlar üzerinden ele almamakta, bunun yanında mana ve anlam boyutlarını da içerecek bir çerçeve çizerek çok boyutlu olarak mutluluğu incelemektedir. Mutluluğun ilk olarak hedonik (haz) haz boyutu incelenmekte, İkinci boyut olarak ise temel de Aristocu görüşe dayanan, Eudemonik veya anlam boyutu olarak da ifade edilen bir diğer boyut incelenmektedir. Bu boyut Aristonun oğluna tavsiye niteliğinde yazdığı Nichomechean Ethics kitabındaki düşüncelerden esinlenmektedir. Üçüncü boyut ise varoluşsal soruları içeren ve insanın dünya ötesi hayatı dikkate almadan mutlu olamayacağı görüşüne dayanır. Bu ise G-donic veya maneviyat boyutu olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışma mutluluğun bu üç temel boyutu olduğu ve serbest

piyasa sisteminin bireyi tek boyutlu bir mutluluk anlayışına mahkum ettiği için mutluluğu sağlamada başarısız olduğu savına dayanmaktadır (Aydın, 2020, 3D of Happiness: Pleasure, Meaning and Spirituality, Morgan James Publishing, New York). Çalışma, her üç boyutu içeren bir anket yapısı üzerinden, bireylerin bu konudaki düşüncelerini incelenmek üzere bir alan çalışması sunmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde mutluluk kavramı ve mutluluğun belirleyenleri üzerinde durulmakta, ikinci bölümünde mutluluğun araştırmasına yönelik çalışmalara değinilmekte ve mutluluğun ölçüm yöntemleri ele alınmaktadır. Son bölümde ise Van ili örneğinden hareketle yapılan mutluluğun üç boyutlamasına ilişkin veri, yöntem ve bulgular ele alınmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM: MUTLULUK KAVRAMI VE MUTLULUĞUN BELİRLEYENLERİ

1. Mutluluğun Tanımı

Mutluluk ile ilgili çok sayıda görüş ve tanım bulunmaktadır. Siegel'e (2005) göre mutluluk yaşamın anahtarıdır. Yaşamda başarılı olmamızı sağlayan ve dünyaya bir sonraki adımı atmamızın yoludur (Siegel, 2005). Genel hatlarıyla mutluluk kavramı insanların peşinde koştuğu ve ulaşmayı istediği nihai bir hedef ve bireylerin duygusal, zihinsel olarak kendini yeterli hissetmesi durumudur (İktisat ve Toplum Dergisi, 2015: 46-51). Türk Dil Kurumu mutluluğu "Bütün özlemlere eksiksiz ve sürekli olarak ulaşılmaktan duyulan durum, olgunluk, saadet, bahtiyarlık" şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2005:1425).

Psikiyatri bilimininde, mutluluğa erişme yolları ve mutluluğun gücü konusu üzerine sayısız çalışmalar yapılmış ve mutluluğun kaynakları araştırılmıştır. Psikolojiye göre mutluluk, memnuniyet, sevgi, zevk veya neşe ile nitelendirilen zihin veya duygu durumudur. Mutluluk, yalnızca yaşamımızda meydana gelen olumlu olayların değil, aynı zamanda insanın kendisinin de meydana getirebileceği eylemlerin sebebi olduğunu bilmek, oluşumlarını kontrol ettiğimiz ve iyi şeylerde önemli bir rol oynadığımızın farkında olmaktır. Mutluluğun birçok yolu bulunabilir. Kişi öncelikle kendini neyin mutlu ettiğini bilmek zorundadır. Sosyal hayat, aşk, doğa, güç, para, başarı, güzel olmak ve hatta yemek yemek her birimizi mutlu edebilir (Diener, 2001). Bir insanın dünyaya bakış açısı mutluluk için oldukça önemlidir. Mutlu olacağımıza inanma bizi neyin mutlu ettiğini ve bunu nasıl gerçekleştireceğimizi bulmak için ilk adımdır. İkinci adım kim olduğumuzu kabul etmemiz ve başkalarını kendimizle kıyas yapmayı bırakmamızdır. Bu nedenle mutluluğun kişinin iç dünyasından geldiği belirtilmektedir. Zaman zaman mutluluk yolunun başkalarını memnun etmek olduğu düşünülmüştür ama daha sonra, farkedilmiştir ki başkasını memnun etmenin yolu insanın kendi mutluluğundan geçmektedir. Mutluluk bir nevi kendi seçimlerini yapabilme gücüdür (<https://www.psycnet.apa.org/The Oxford handbook of Positive Psychology>).

İnsan gelişimiyle ilgili olarak bilimsel yaklaşımı merkez alarak uygulama ve araştırmalar yapan bir disiplin olarak pozitif psikoloji, olumlu duyguların, daha sağlıklı bir yaşama yol açtığını daha uzun bir yaşam sağladığını ve daha fazla refahla bağlantılı olduğunu çok sayıda bilimsel çalışmaya dayanak belirtir. Öfke, endişe ve düşmanlık kalp rahatsızlığı riskini artırır, bu da insanların bu duygulara stres ve yüksek tansiyon ile tepki vermesini sağlar. Harvard Halk Sağlığı Okulu'nda yapılan bir araştırma, genel olarak umutlu kişilerin, daha az umutlu olanlara göre, hipertansiyon, diyabet veya solunum yolu enfeksiyonu hastalıklarına yakalanma riskinin daha düşük olduğunu göstermektedir. İnsanlar mutlu olduklarında daha sakin, rahat ve huzurlu olma eğilimindedirler. Mutluluk bizi hayata ve onun güzelliğine odaklanmış tutmakta, dünyaya bir sonraki adımı atmamız için daha sağlıklı olmamızı sağlamaktadır (Diener, 2000). Mutluluk kelimesinin içinde pek çok anlam bulunmaktadır. Bu nedenle araştırmacılar “öznel iyi oluş (subjective well being)”karşılıyan ve daha bilimsel bir kavram olan Öznel İyi Oluş kavramını (Subjective WellBeing) kullanmışlardır (Diener vd, 2004:189).

1.2 Öznel İyi Oluş Kavramı (Subjective Well-Being)

Öznel iyi oluş, psikoloji literatüründe mutluluğun karşılığı olan bir kavramdır. Öznel iyi oluş (subjective well being) kavramı duygusal ve bilişsel bileşen olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Duygusal bileşen neşe, ümit, güven, gurur gibi olumlu duygulardan ve üzüntü, öfke, nefret, pişmanlık gibi olumsuz duygulardan oluşmaktadır. Bilişsel bileşen (Cognitive Component) ise genel anlamda tüm yaşantıların doyumunu olarak tanımlanan yaşam doyumundan oluşmaktadır (Myers ve Diener,1955: 10; Alexandrova, 2005:302).

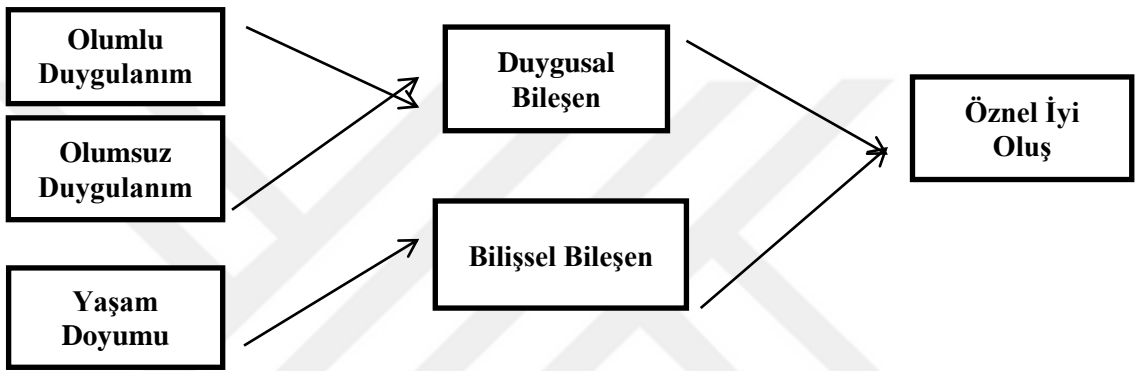
Yaşamından yüksek düzeyde memnuniyet duyan, daha fazla olumlu etki veya daha az olumsuz etki yaşayan bir kişinin yüksek bir öznel iyi oluş seviyesine sahip olduğu kabul edilmektedir. Bu açıdan öznel iyi oluş, refahı veya mutluluğu temel olarak zevki maksimize etmek ve acıyı önlemek veya en aza indirmek olarak tanımlayan 'hedonik' perspektifine girmektedir (Diener vd, 2002: 63).

Psikologlar öznel iyi oluşu ölçtüğünde, insanların yaşamları hakkında nasıl düşündüklerini ve hissettiklerini anlamaya çalışmaktadırlar. Öznel iyi oluşun üç ana

bileşeni şunlardır: Yaşam memnuniyeti, olumlu etki ve olumsuz etkidir. Bunlar ayrı ayrı ölçülmesi ve çalışılması gereken bağımsız faktörlerdir (Andrews ve Withey, 1976; Lucas vd, 1996). Çünkü pozitif etkinin varlığı, negatif etkinin olmaması anlamına gelmez. Ayrıca bunun tersi de geçerlidir (positivepsychology.org).

Literatürdeki bulgulara dayanılarak oluşturulan öznel iyi oluşun alt bileşenleri şekil 1'e gösterilmektedir.

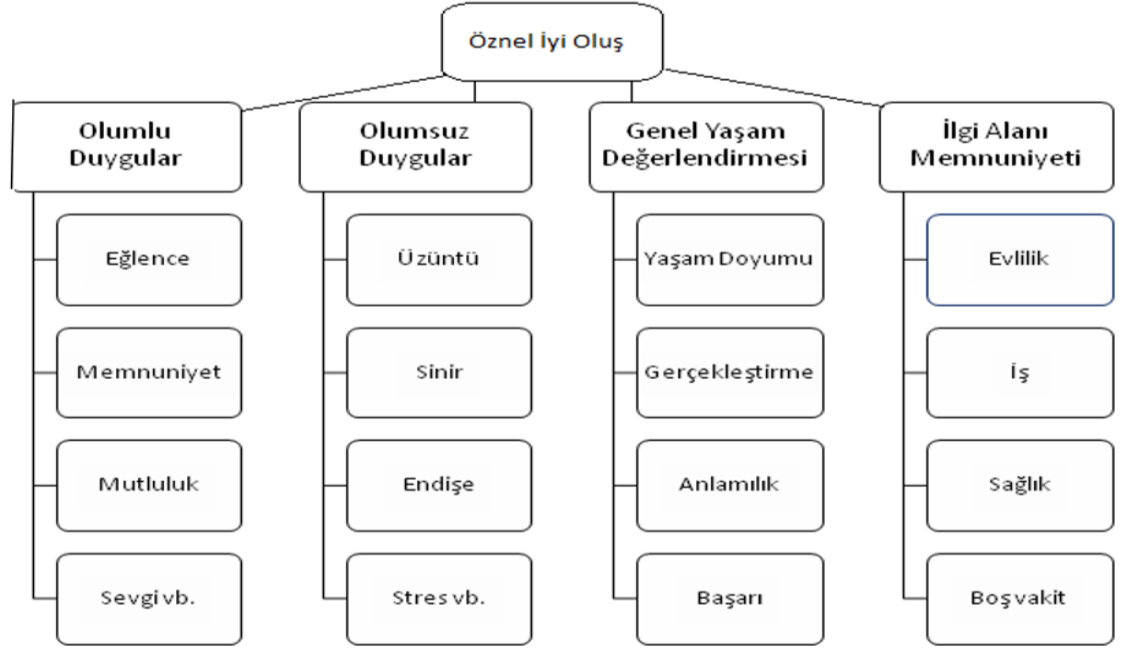
Şekil 1. Öznel İyi Oluşun Bileşenleri

Şekil 1. Öznel İyi Oluşun Bileşenleri

Kaynak: Diener vd. 1985 (Akt. Kangal, 2013:218)

Başlangıçta üç etaptan oluştuğu düşünülen Öznel İyi Oluş kavramının (Diener, 2004) daha sonraki çalışmalarda dört kısımdan oluştuğu sonucuna varılmıştır. Ortaya çıkan ilk durumlardan biri olumlu ve olumsuz duyguların birbirinden bağımsız olduğu ve ayrılması gerektiğidir. Daha sonra bu kavramın üçüncü bir bileşeninin olduğu ve bunun yaşam doyumu (Bilişsel Bileşen) olduğu ortaya çıkmıştır. Son olarak eklenen kavram, İlgi Alanı Memnuniyeti (Domain Satisfaction)dir. Tüm bu iç içe geçen kavramların tümü Öznel İyi Oluş kavramını oluşturmaktadır (Diener, Scollon ve Lucos, 2004:189).

Kaynak: Diener, Scollon, Lucas, 2004:192.

Şekil 2. Öznel İyi Oluşun Genişletilmiş Bileşenleri

Şekil 2’de görüldüğü gibi öznel iyi oluşun dört bileşeni ortaya çıkmaktadır. Bunun ile birlikte kavram üç özelliğe sahiptir. Bu özelliklerden birincisi öznel iyi oluş isminden de anlaşılacağı üzere öznedir yani kişiye özgüdür ve diğer bir ifade ile insan tecrübesine dayanmaktadır. İkinci özellik olarak kavram olumlu (pozitif) etkiler ile birlikte olumsuz (negatif) etkileride barındırmaktadır. Üçüncü özellik ise öznel iyi oluş ile ilgili ölçümler, kişinin hayatıyla ilgili genel değerlendirmeler yansıtmaktadır (Diener, 1984:543).

1.3 MUTLULUĞUN BOYUTLARI

Bu başlık altında sırasıyla mutluluğun, hedonik (haz), Eudeimonik (anlam), ve G-donic (maneviyat) boyutları ele alınacaktır.

1.3.1 Mutluluğun Hedonik (Haz) Boyutu

Hedoniz (hazcılık), insan yaşantısının özünün haz almak olduğunu, bireylerin temel amacının yaşamdan duyacağı hazzı arttırmak olduğunu ileri süren düşüncedir

(felsefe.gen.tr). Yunancada haz anlamına gelen hedonizm, Sokrates'in öğrencisi olan Aristippos'un öğretisidir. Aristippos'a göre bir hedonist yaşamdan aldığı zevki maksimum kılmak için uğraşmaktadır. Kireneli Aristippos tarafından kurulmuş olan Kirene okulu, Kinizmin feragatçı ve katı ahlaki tutumlarına karşı hazcı, rahat ve eğlenceli bir yaşam anlayışının savunuculuğunu yapmıştır (<https://katalog.marmara.edu.tr/>). Kirene Okulunda en soylu amaç hayattan en fazla hazzı almaktır. İnsana haz duygusunu hissettiren her durumun iyi, insana sıkıntı ve acı veren her durumun kötü olduğundan bahsedilir. Bu sebeple Kirene Okuluna göre haz insan varlığını anlamlandıran en önemli duygudur ve insan acıdan, kederden uzaklaşmalı hazza yönelmelidir. Buradaki önemli nokta gerçek hazzın sürekli olduğu düşüncesidir. Buna ulaşmanın yolu da bilgeliktir. Kirene Okulunun öğretisine göre bir bilgenin kendinden hoşnutluğu hazdır ve bilge bütün bilgi ve birikimini yaşamadığı hazzı elde edebilmek için uğraşan ve bunu kullanan kişidir. Kirene Okulundan Aristippos (İ.Ö. 453-355) göre insan eyleminin her sebebi mutlu olmaktır ve mutluluk duygular ile alınan kadardır. Bu sebeple insan duygularının sonucu olan elemden ve acıdan kaçınmalı, hazza yönelmelidir. Zamanla Kirene okulunda bedensel hazcılık görüşüne karşı çıkan düşünceler olmuştur. Epikuros Hazcılığın önemine vurgu yapan Filozoflardandır. Ancak bedensel haz yerine tinsel hazzı ve bilgelikle var olan ruh dinginliğini savunur (Yıldırım, 2018). Epikuros insanlara şehir mekanlarından olabildiğince uzak durmayı önermiştir bu sebeple kişinin arzularının sınırlandırılabilceğini savunmuştur. Ona göre geçici mutluluklar ile insan tatmin olduktan sonra kişinin aynı şartlarda olmaması, insana acı ve üzüntü verir. En yüce duygunun mutluluk olduğu konusunda Aristo ile aynı fikirdedir. İnsan yaşantısının özünün haz almak olduğunu vurgulayan Hedonik düşüncede Hedonik uyum kavramı dikkat çekmektedir.

Hedonik uyum: Brickman ve Cambell (1971)'e göre bireylerin hem iyi hem kötü durumlara adapte olma eğilimini ve ayrıca daha önceki mutluluk seviyelerine geri dönmelerini gösterir. Örneğin bir araştırmada kendisine piyango çıkan insanların diğer insanlar ile karşılaştırıldığında, aralarındaki mutluluk seviye farklarının çok az olduğu ortaya konmuştur. İnsan yaşantısında kişinin mutlu olmasını sağlayacak olaylar yaşandıktan sonra insanların bir süre sonra eski mutluluk seviyelerine geri döndükleri belirtilmiştir. Brickman (1971), insanın duygusal sisteminin kişinin

yaşam koşullarına uyum gösterdiğini ve bireyin duygularında yaşanan değişikliklere verilen kısa süreli tepkiler olduğunu belirtmiştir. Bu sebeple insanların boş yere mutluluğun peşinden koştuğu ve onu aradığını savunur. Çünkü mutluluk bazı durumlarda değişiklik gösterse de insanların ortalama ve nispeten sabit bir mutluluk seviyesinin var olduğu, anlık duygu değişimlerinden sonra önceki seviyeye geri döndükleri belirtilmektedir. Tüm bu önemli görüşlerden sonra hedonik uyumun gerçekten var olup olmadığı araştırılmaya başlanmıştır. Bireyler kısa bir süre sonra eski mutluluk seviyelerine döneceklerse mutluluğu aramanın anlamının ne olduğu sorgulanmalıdır. 1980'ler den sonra artan çalışmalar bu kanıyı destekler niteliktedir. Örneğin eğitim seviyesi, gelir, güzellik, sağlık gibi etkenlerin mutluluk üzerindeki etkisinin çok fazla olmadığı belirlenmiştir. Bazı çalışmalarda evlenen insanların ilk bir yılda mutluluk seviyelerinde artış olmasıyla beraber, zamanla azalmaya başlamakta ve bireyler eski mutluluk seviyelerine geri dönmektedirler (Odabaşı, 2006).

Hedonizme farklı yorumlar katan düşünürlerden biri de Jeremy Bentham'dır. Bentham, insan eylemlerinin itici gücünün egoizm ve hedonistik öğeler olduğunu ileri sürmüştür. Hatta Kapitalizmdeki ana akım mutluluk modeli Benthamın hedonistik görüşünden kaynaklanmaktadır. Bentham, Ahlak ve Mevzuat İlkelerine Giriş adlı kitabında, fayda ilkesinin insan davranışlarının ana belirleyicisi olduğunu ve bireylerin bu doğrultuda hareket ettiğini savunmuştur (Aydın, 2010: 136). Bentham'a göre kişiyi ahlaki seviyeye ulaştıran şey kişiye mutluluk sağlayabilecek davranışlara yönelmesiyle gerçekleşir. Eğer davranışlarda bu hedef doğrultusunda hareket edilmezse davranışın ahlak dışı diye tanımlanması söz konusudur. Bentham ahlaki açıdan doğru olacak eylemlerin belirlenmesinin zor olacağını bilinceydi ve bu amaçla Hedonik hesaplama (Hedonic Calculus) yöntemini geliştirdi. Bu yöntemle göre acı ve zevk miktarı ölçülmekte, zevk veren durumlar belirli özelliklerine göre tanımlanıp hesaplamada kullanılmaktaydı (Arslan, 2010: 157).

Hedonizmin tanımı kapsamında tarih boyunca yaşamış birçok hedonist örneği verilebileceği gibi günümüz için de aynı durumun varlığı söz konusudur. Aşırı oburluk, cinsellik odaklı yaşam tarzlarına sahip olanlar ve adrenalin bağımlıları bir çeşit hedonist olarak tanımlanmaktadır. Tarihte hedonistlere örnek olarak zevk veren

arzulara karşı düşkünlükleri ile bilinen Roma İmparatorları ve M.S. 80'li yıllarda hayattan daha fazla zevk almak için yemeklerini bile yatarak yiyen, hayatlarının tamamını haz üzerine kuran Napolinin güneyindeki Pompei kentinde yaşayan halk, hedonizmin örneklerini oluşturmuşlardır (Arslan, 2010).

1.3.2 Mutluluğun Eudeimonik (Anlam) Boyutu

Eudaimonizm kelime olarak eu (iyi) ve daimon (ruh) sözcüklerinden bir araya gelmektedir. Eudomonía, insanın çabasıyla ulaşmaya çalışabileceği olumlu ve aynı zamanda ilahi bir durumu ifade etmektedir. Kelime şanslı olma ve kutsanmış olma kavramlarını da içerecek şekilde genişletilse de Yunanca kökenli kelimenin genel anlamda çevirisi mutluluk ve refahıdır (Baril, 2013). Eudaimonya üzerine temel görüşlerin bir kısmı şöyledir;

Sokrates

Sokratesin felsefesi hakkında bilinenlerin kaynağının neredeyse tamamı Platonun yazılarıdır. Platon'un en eski eserlerinin Sokrates'in öğretilerini oldukça sadık bir şekilde temsil ettiği ve Platon'un Sokratesin de ötesine geçen kendi görüşlerinin ilk kez Phaedo ve Cumhuriyet gibi eserlerde ortaya çıktığı görülmektedir. Diğer tüm eski etik düşünürlerde olduğu gibi Sokrates, tüm insanların Eudaimoniayı her şeyden çok istediğini düşünmekteydi. Bununla beraber Sokrates oldukça radikal bir Eudaimonizm biçimini benimsemiştir. Erdemin Eudaimonia için hem gerekli hem de yeterli olduğunu savunmaktaydı. Sokrates, bir insanın iyi ve mutlu bir yaşam sürmesi için öz kontrol, cesaret, adalet, dindarlık, bilgelik, akıl ve ruh gibi niteliklerin erdemlerinin kesinlikle çok önemli olduğuna inanmakta ona göre erdemler mutlu bir yaşam eudaimoniasını garanti etmektedir. Kısacası Sokrates erdemlerin Eudaimonia için hem gerekli hem de yeterli olduğunu düşünmektedir. Sokratese göre erdemli olmayan insan mutlu olamaz (Birlik, 2013: 13).

Platon

Platon eserlerinde adaletin eudaimoninin başarılı olmasını engellediğini belirtmiştir. Çünkü Platon'a göre geleneksel ahlak kendimizi kontrol etmemizi ve dolayısıyla doymamış arzularla yaşamamızı mecbur kılmaktadır. Bu sebeple Platon

erdemlerin ruhun halleri olduğunu ve adalet ruhunun düzen ve ahenk ile kişinin yararına uygun şekilde işlediğini savunur. Platon adaletsiz insan ruhunun erdemler olmadan katı ve kendisiyle savaştığını iddia eder. Böylece arzuların çoğunu tatmin etse bile içsel uyum ve birliktelik eksikliği, sahip olduğu bir şansı engeller. Platonun etik teorisi eudaimoniatiktir. Çünkü Eudaimonianın erdeme bağlı olduğunu savunur (Birlik, 2013: 9).

Epicurus

Epicurusun görüşleri faydacılığın temsilcileri olan Jeremy Bentham ve John Stuart Mill de etkilemiştir. Epicurus iyi hayatı, zevkli yaşamları tanımlar. Eudaimoniayı da acı ve sıkıntılardan kurtulma aracı olarak görmektedir. Epicurus, bazı zevklerin daha büyük acılara yol açtığı için buna değmediğini, bazı zevklerin ise daha büyük zevklere yol açtığında faydalı olacağını iddia etmektedir. Ona göre azami haz miktarına ulaşmak için en iyi strateji anlık bir memnuniyet aramak değil, uzun vadeli makul bir politika oluşturmaktır. Eski Yunan ahlakı Eudaimonistiktir. Eudaimonianın bireyin refahını ifade ettiğini, erdem ve eudaimoniayı birbirine bağlamaktadır. Epicurus'un öğretisi Eudaimonist olarak kabul edilebilir çünkü Epicurus'un temel doktrini bir erdem hayatının en fazla haz üreten hayat olduğu ve bu nedenle erdemli olmamız gerektiğidir (Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 2009 Cilt 1, Sayı 1, ss: 41).

Eudaimonizm (Mutçuluk) kavramı ise temelde insan yaşamının anlamının mutluluk olduğunu söyleyen kişi davranışlarının mutluluk isteğiyle belirlendiğini açıklayan törebilimsel akımdır (Odabaş, 2019: 95). Eudemonik mutluluğun anlam boyutu temelde Aristocu görüşe dayanmakta, Aristonun oğluna tavsiye niteliğinde yazdığı Nichomechean Ethics kitabındaki düşüncelerden esinlenmektedir. Bu eserde Aristo, erdemler, karakter erdemleri ve entelektüel erdemler olarak ikiye ayırmaktadır. Entelektüel erdemlerin kaynağını öğretim, karakter erdemlerin kaynağını ise alışkanlıklarımız olarak belirtmektedir. İyi alışkanlıklar ve iyi eylemlerde bulunmanın insanlara haz verdiğini ve mutluluklarına katkı sağladıklarını eserinde belirtir ancak Aristoya göre mutlu olmak bu kadar basit değildir ve insan hayatının nihai amacıdır (Akarsu, 1982; 218-237).

Eudomonía Hmanizmde kendini gerçekleştirme, İşlam da kemale erme anlamlarını taşıtmaktadır. Felsefi olarak Nirvanaya erişmek olarak karşımıza çıkar. Hayatın sırrına vakıf olmak, ebedi bir mutluluğa erişmek ya da ruhun huzur bulması gibi açıklamalara karşılık gelmektedir. Yunanca da Daimon řans, talih anlamlarına gelir. Aristo sahip olmamız gereken iki şey olduğunu belirtir bunlar erdem ve akıldır. Ona göre erdemli insan tüm faaliyetlerinde ve davranışlarında ölçülü davranan insandır (Akarsu, 1982).

Aristo Eudoamanianın bütünüyle insan ile bağlantısı olmadığını söyler ve ebedi mutluluğun çevremizden de etkilendiğini belirtir. Örneğin şans faktörünün insan mutluluğu üzerindeki etkisinin doğrudan olduğunu açıklamaktadır. Yine Aristo gerçek mutluluğun kısa süreli olamayacağını belirtmiştir bu bağlamda çocukların hayata yeni başladıklarından eksiksiz bir yaşama sahip olmadıklarından mutluluklarının gerçek olmadığını, gerçek mutluluk için daha uzun bir yaşam gerektiğini belirtir (Odabaş, 2019: 96).

1.3.3 Mutluluğun G-Donic (Maneviyat) Boyutu

Sözlük anlamı üstünlük, itaat, millet, ceza gibi anlamlara gelen din, çok geniş kapsamlı bir kelimedir. Çok farklı anlamlarda kullanılan din kelimesi kavramsal olarak iyiliği, inancı, güzel ahlakı, toplumsal düzeni ifade etmektedir (Ece,2000:142-143).

Dini terminolojide birden farklı anlamı olsa da genel anlamda yaratıcıdan gelen, peygamberler aracılığıyla tebliğ edilen, insanları hem dünya hem ahiret saadatine götüren ve içerisinde iman, ibadet ve hayat ile ilgili hükümlerin yer aldığı sistemdir (Ece,2000:146-142). Tüm bu tanımlamalar çerçevesinde din, dünya ve ahiret hayatında mutluluğu sağlamanın yolu olarak görülmektedir ve mutluluk ile yakın ilişki içerisindedir. Arapça'da Saide kelime kökünden gelen mutluluk kelimesi uğurlu ve kuvvetli olmak anlamlarında da kullanılır. Mutluluk insanların vazgeçemediği ve sürekli peşinden koştukları bir olgudur (Akarsu, 1998:129).

İşlam dininde mutluluk kavramı önemlidir. Bu doğrultuda alimler ve büyük düşünürler eserlerinde mutluluğa genişçe yer vermişlerdir. Rad sresinde Kalpler

ancak Allah'ı anmakla huzur bulur denilmektedir. İslam'da mutlu insan aynı zamanda sağlıklıdır. Bir insan mutlu olmak istiyorsa sağlıklı da olur ve ikisinin de yolu ahlaktan geçmektedir (Düzgüner, 2017:142).

Tasavvufi düşüncede de mutluluk, insanın bu dünyadaki mutluluğu ve ahiret mutluluğu olarak ikiye ayrılmakta, önemli olanın dinin emir ve yasaklarına uyarak Allah rızasını kazanmak olduğu belirtilmektedir (Kasani, 204:200-201). İslami tasavvuf boyutundaki mutluluk faydacı ve hazcı bir mutluluk olmayıp erdemli olmanın ve Allah'a yakın olmanın sağladığı duygusal bir doygunluk durumudur. Tasavvufi düşüncede huzur dünyevi zevklerden tamamen ayrılır. Hatta tasavvufi düşüncede kişi huzura ermek istiyorsa dünyevi zevklerden tamamen uzaklaşmalı ve ayrışmalıdır. Tasavvuf kültüründe asıl olan nefsi kötülüklerden ayırma, nefis terbiyesidir. Bu durum Riyazet kavramı ile açıklanır. Riyazette insanların yiyeceklere ve cinselliğe düşkünlüğünün terbiye edilmesinin yanı sıra, öfke, dedikodu, haset gibi kalbi hastalıkların giderilmesi amaçlanır (Gazali, ty:171). Kuran' ı Kerim'de dünya sevgisinin kişiyi aldattığından, manevi sorumluluktan uzaklaştırdığından bahsedilmektedir (Hadid 57/14; Lokman31/33).

Aydın (2020), maneviyat boyutunu bireyin görünen fenomenin ötesindeki aşkın gerçekliğe inanarak dünya ötesi hayatı önceleyerek tatmin arayışına girmek olarak tanımlar. Bu bağlamda, dini ritüeller yapmak manevi boyuttaki hazları yaşamak için tek başına yeterli değildir. Bireyin manevi boyuttaki huzuru fizik ötesi alemin varlığına olan inancının kesinliği (yakın) ve ona göre yaşamasıyla doğru orantılıdır. Aydın, dünyada ve dünyevi olanla tatmin arayışını önceleyeni, dindar dahi olsa manevi boyuta tam geçmediğini iddia eder.

Felsefi literatüründe öznel iyi oluş (mutluluk) olgusuna oldukça yer verilmiştir. Mutluluğun önemi ve ona nasıl ulaşılacağına dair iki durum öne çıkmıştır. Bunlardan ilki Hazcılıktır (Nettle, 2005:1). Hazcılık, kişinin kendisine zevk veren durumlarda meydana gelen ruh hali olduğu belirtilir ancak bunun kalıcı ve gerçek olmadığını savunan kesimlerde mevcuttur. Bu noktada mutluluk-erdem ilişkisi önem kazanmıştır ve pozitif psikoloji akımının da etkisiyle bu noktaya olan ilgi artmıştır.

Günümüz pozitif psikoloji bilimine göre mutluluğun erdem ile olan ilişkisi kabul edilse de daha çok fayda ve hazza dayalı olduğu, kişisel mutluluğun ön planda tutulduğu belirtilebilir. Yine de Psikoloji biliminin erdem ile mutluluk ilişkisine bakış açısı İslam düşünce geleneği ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Dinin bireylere hem psikolojik hem de sosyal açıdan fayda sağladığı için bir inanca sahip olmak ile mutluluk arasında ilişki mevcuttur. Dinin gereklerini yerine getirmek insanların yaşamlarına anlam yükleyebilirken bunun yanı sıra sosyalleşmelerine katkısıyla toplum içinde kolektif bir kimlik edinmelerini de sağlamaktadır. Bu sebeple dini açıdan aktif olan bir insan sosyal açıdan da bu durumdan faydalanmaktadır. (Diener vd.,1999:289). Çeşitli araştırmalar sonucunda dini açıdan inançlı olan kimselerin inancı olmayan insanlara göre daha az suç işleme, daha az uyuşturucu, ilaç ve alkol kullanma daha az boşanma ve daha az depresyona girme eğiliminde oldukları belirtilmiştir. Yapılan çalışmalarda Avrupa'dan Amerika ya kadar inançlı ve dini açıdan aktif olanların mutluluk seviyelerinin ve yaşam memnuniyetlerinin daha yüksek seviyelerde olduğu gözlemlenmiştir (Myers ve Diener, 1995;14, Diener ve Seligman, 2004: 17).

Gallup tarafından yapılan bir araştırmada dini açıdan herhangi bir inanca sahip olan insanlarla sahip olmayanlar karşılaştırılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre dini yönden güçlü insanların zayıf olan bireylere göre iki kat daha fazla (çok mutluyum) seçeneğini işaretledikleri belirtmiştir(Myers ve Diener,1995: 14). Yapılan araştırmalar neticesinde dini faktörlerin bireylerin mutluluğu üzerindeki etkilerinden bir kısmı şöyledir; Bir gruba dahil olup dini vecibeleri ve aktiviteleri yerine getiren bireylerin toplum içinde bir kimlik edindikleri ve sosyal bir ağa sahip oldukları gözlemlenir. Bir diğeri din gündelik yaşamda karşılaşılan olayları daha farklı bir bakış açısıyla görme ve yorumlama durumu sağlar. Bu sebeple İnançlı insanlar yaşadıkları sorunlarda ve krizlerde daha duyarlı davranabilmektedirler. Son olarak yapılan hayır işleri etkinlikleri içinde gönüllü olarak bulunmak, insanın kendini başkaları için faydalı olma gibi pozitif düşünceye yönlendirmenin yanı sıra kişinin kendisini toplumun bir parçası olarak görmesini ve içinde bulunduğu etkinliklerin ödül gibi algılanmasını ve kişinin kendini daha mutlu hissetmesini sağlar (Tenaglia,2007: 26).

1.4 Mutluluğun İktisat Bilimiyle İlişkisi

Bu başlık altında iktisat bilimi ile mutluluk arasındaki ilişki ele alınacaktır. Bu bağlamda mutluluk ve iktisadi büyüme ile Easterlin paradoksuna değinilmektedir.

1.4.1 Mutluluk ve İktisadi Büyüme

İnsan yaşamında mutluluğun üzerinde etkisi olan çok fazla faktörden ve bu faktörlerin ardındaki olguların dinamik ve karmaşık olduğundan söz edilebilir. Mutluluğu etkileyen tüm bu faktörlerden gelir ve sağlık gibi bazılarının daha fazla ön planda tutulduğu yaygın olarak kabul edilmektedir (Karabulut, 2017: 87). Literatürde özellikle mutluluk-gelir ilişkisi daha fazla incelenmeye başlanmış ve bu konuda tartışmalar artmıştır. Genel olarak bilim adamlarınca gelir-mutluluk arasındaki ilişkinin pozitif olduğu kabul edilmekte, iktisat biliminde de fayda ve faydanın maksimizasyonu amacı bu düşünce doğrultusundadır. Bu nedenle insanlar daha fazla serveti ve daha fazla tüketimi az olana tercih etmekte, bu şekilde faydalar maksimize edilebilmektedir. Bu noktada azalan fayda kuramı bazı şüphelere yol açsa da daha fazlasına sahip olan insanın toplam faydasının da fazla olacağı kabul görmektedir. İktisat ve psikoloji literatüründe tüm bu önermeleri test edebilecek çalışmaların yapılışındaki zorluklar ve ölçüme ilişkin problemler bu alandaki tartışmaları geciktirmekle birlikte zamanla konuya olan ilgi artmıştır. Öznel iyi oluş, mutluluk, yaşam memnuniyeti gibi tanımlamalar ile bazı ülkelerde veri toplanmaya başlanması bu alanda ilgili çalışmaların ilk aşamasını oluşturmaktadır. Sonraki aşamada ise ekonometrik yöntemlerin uygulanması ile ülkeler arası karşılaştırma yapma olanakları söz konusu olmuştur (Karabulut, 2017: 88).

Ortodoks iktisat, kişinin daha fazla tüketim seçeneğinin olması durumunda daha yüksek bir kayıtsızlık eğrisinde olacağını dolayısıyla daha yüksek bir fayda düzeyine sahip olacağını savunmaktadır. Jevons'da da görüldüğü gibi yüksek fayda daha fazla zevk anlamına gelmektedir. Bu noktada üstü kapalı olsa da daha fazla fayda ve zevkin daha fazla mutluluk sonucunu doğuracağı anlamına ulaşılmaktadır (Karabulut, 2017: 89).

Tüm bu tartışmaların odağını, konu ile ilgili literatürün başlangıcı sayılan 1974 yılında yayınlanan Richard Easterlinin Does Economic Growth Improve Human Lot: Some Empirical Evidence adlı çalışması oluşturur (Easterlin, 1974).

Easterlin'in çalışmasında ikinci Dünya savaşı sonrası gelişmiş ve gelişmekte olan on dokuz ülke ele alınmıştır. Çalışmada iki çeşit veri tipi mevcuttur. Bunlardan birincisi Gallup tipi anket çalışmalarıdır. Ankete katılanlara "Genel olarak yaşamınızda ne kadar mutlusunuz?" sorusu yöneltilmiş alınan cevaplar için üçlü likert ölçeği kullanılmıştır. Bir diğeri 1965'de Cantril'in yayınladığı Öz Çıpalama Ölçeği (The Pattern of Human Concerns Anchoring Striving Scale) adlı çalıştırma (Cantril ve Brunswick, 1965). Cantrilin ölçeğinde insanlara değerleri, hedefleri kendi varsayımları ve algıları sorulmuştur. Cevaplar en iyi- en kötü, iyi-kötü, zirve-taban gibi iki uçlu şekilde alınmış, böylece kişilerin genel yargılarının çerçevesinin belirlenmesini hedeflenmiştir. Daha sonra kişinin olası en iyi hayat tanımının belirlenmesin ardından bu hayatın neresinde olduğu onlu likert ölçeği ile sorulmuştur. Araştırma sonuçları iki şekilde ele alınmıştır. Bunlardan birincisi kişilerin gelir durumlarının ülke bazında değerlendirilmesidir. Bununla ülke bazında bireylerin gelirleri arttıkça mutluluk seviyelerinin artıp artmadığı belirlenmeye çalışmıştır. İkinci olarak zengin ve zengin olmayan ülkelerin ortalama mutluluk düzeyleri kıyaslanmıştır. İlk aşamanın sonucuna göre gelir düzeyi yüksek olanların düşük olan gruba göre yaklaşık iki kat daha fazla mutlu olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç mutluluk ve gelir arasındaki pozitif ilişkinin varlığına güçlü bir kanıt olmuştur. Bu kanıt beraberinde nedensellik gibi bazı soruları meydana getirmiştir. Örneğin insanlar mutlu oldukları için mi gelirleri yüksektir, gelirleri yüksek olduğu için mi mutludurlar? Easterlin bu tür sorulara cevap olarak gelirin mutluluğu etkilediğine dair görüş bildirmiştir (Easterlin, 1974).

Çalışmanın ülkeler arası karşılaştırmaları içerdiği aşamasındaki sonuçlar şaşırtıcı olmuştur. Zengin ülkelerin ortalama mutluluk seviyeleri gelir skalasının aşağısındaki diğer ülkelere göre daha fazla olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu çelişki daha sonraki zamanlarda Literatürde Easterlin Paradoksu olarak adlandırılmaktadır. Easterlin Paradoksu doğrultusunda bir ülkede milli gelirin artması o ülkedeki insanların toplam mutluluğunu artırır mı? sorusu üzerine tartışmalar yoğunlaşmıştır. Easterlin'in bu konudaki görüşü gelir artışının mutluluğu arttırmadığıdır ve bu

konuyu yorumlarken Duesenburry'in gelirin istikrarsız, tüketimin ise istikrarlı olduğunu belirten Nispi Gelir Teorisi'nden faydalanmıştır (James, 1952).

İnsanlar için gelirlerinin ne kadar arttığı değil diğer insanlara göre ne konumda olduğu önemlidir. Bu görüşe göre kişilerin gelirlerinin aynı oranda diyelim ki iki kat arttığı varsayımına dayanırsak mutluluk seviyesinin değişmeyeceği anlamına gelmekteydi ve bu oldukça katı bir iddia ve genel algının tam tersi bir varsayımdır. Easterlin bu varsayımın Karl Marx'ın düşüncesiyle de örtüştüğünü dile getirmiştir. Marx'a göre bireyin evinin küçük ya da büyük olması önemi yoktur. Kişinin evi eğer etraftaki evler ile aynı büyüklükteyse barınma ihtiyacını karşılar yani sorun yoktur. Ancak civarlardaki evlerden küçük ise kişinin gözünde o ev kulübeye dönüşür. Easterlin bu sonucu etkileyecek faktörlerden birinin ekonomik büyümenin beraberinde getirdiği çevre sorunları gibi negatif dışsallıkların olabileceğinden bahsetmiştir. Bununla birlikte konuyla alakalı daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Sonraki çalışmalar tartışmayı bir çok yönden ele almıştır. Easterlin çalışmasından yirmibir yıl sonra konuyu tekrar ele almış mutluluğun kişinin geliriyle doğru, diğer bireylerin geliriyle ters orantılı olduğu varsayımını daha da güçlendirmiştir (Easterlin,1995: 35-47).

Daha Sonraki zamanlarda bu konuyla ilgili yapılan çalışmaların sonuçları Easterlinin iddialarını destekler nitelikte olmuştur. General Social Surveyin 1971-1991 arasında ABD de yaptığı çalışmaya göre, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın yaklaşık üç kat artarken kişilerin ortalama mutluluğunun değişmediği gözlemlenmiştir. Aynı sonuç Japonyada görülmüştür (Easterlin, 1995: 37-40).

İktisat ve mutluluk ile ilgili benzer çalışmalardan bir tanesini de A. Stutzer (2004) ele almıştır. Stutzer kişilerin mutlulukları ile gelir beklentileri arasındaki ilişkiyi incelemiş, Easterlin paradoksunu bu yönüyle açıklamıştır. Stutzer'e göre bireylerin gelir beklentisi arttıkça mutluluk seviyeleri azalmaktadır. Aynı şekilde bu varsayım çeşitli ülkelerde gelir artışı olmasına rağmen ortalama mutluluk seviyesini sabit kalmasını açıklamaktadır. Çünkü ülkelerin gelir artışı bireylerin gelir beklentilerini yükseltmektedir. Bahsi edilen durum hedonik adaptasyon şekliyle mümkündür. "Size göre ne kadar gelir yeterlidir" gibi sorular sorulmuştur ve çalışmanın sonuçlarına göre beklenen gelir ile mevcut yani gerçek gelir arasındaki farkın artması mutluluğu azaltmaktadır (Stutzer, 2004: 89-109).

Mutluluk ve iktisat ile yapılan araştırmalar göstermektedir ki mutluluğu belirleyen objektif ve subjektif belirleyecilerinin neler olduğu fazlasıyla önem arz etmektedir. Kişinin yaşamdan duyduğu memnuniyet ve mutluluk bireyden bireye ve bölgelere göre değişiklik göstermektedir. Bu nedenle kişinin mutluluğunu veya mutsuzluğunu yaşamdan memnun kılacak değerlerin gerçekteşmesi belirleyecektir. Gelir-mutluluk arasındaki ilişkinin varlığı için uluslararası literatür incelendiğinde ölkeler arası yapılan mutluluk sıralamalarında gelir düzeyi düşük olan kişilerin, gelir düzeyi yüksek olanlara göre daha mutlu olduğu gözlemlenebilirken, benzer şekilde milli geliri düşük olan ölkelerin milli geliri yüksek olan ölkelere kıyasla mutluluk sıralamasında daha ön sıralarda yer aldığı görölmektedir. Ancak gelir ile mutluluk arasındaki ilişki sadece bu iki faktöre bağlanmamaktadır. Dolayısıyla bu konuyla alakalı yapılacak çalışmalarda mutluluğun üzerinde etkisi olan faktörlerin gelir ile beraber ele alınması gerekmektedir. Kişilerin ve toplum mutluluğunun temelinde kamusal uygulamaların göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Toplumsal refahı artırıcı politikaların uygulanması özendirilmelidir. Kişileri mutlu eden etkenlerin kapsamlı ve doğru bir şekilde tespit edilmesi kamusal harcamaların bu doğrultuda toplumsal mutluluğu sağlayacak alanlara yönlendirilmesi temin edilebilir. Böylece devletin vatandaşlarının memnuniyetinin artması ve mutlu olmalarını sağlanması için daha verimli adımlar atılabilir ve etkin politika uygulamalarının sağlanması kolaylaşır (Şeker,2016: 132).

1.4.2 Easterlin paradoksu

Mutluluk ekonomisi içerisinde önemli bir rol oynayan Easterlin paradoksu Richard E. Esterlin'in 1974' de yaptığı çalışmaya dayanmaktadır. Bu çalışmada toplumun ekonomik gelişiminin ortalama mutluluk seviyesiyle ilişkili olmadığı ileri sürölmektedir (Şeker, 2015: 21).

Diğer bir ifadeyle Easterlin paradoksu, ölkeler gelirlerinin insanların mutluluğu üzerinde çok fazla etkisinin olmadığını öne sürmektedir. GSYİH ile insanların mutlulukları arasında sanıldığı kadar sıkı bir bağ olmadığını belirtmektedir. Paradoksa göre mutlak gelir mutluluğu bir noktaya kadar arttırabilir, bir süre sonra maddi kazançlar insanları mutlu etmez. Temel ekonomik modeller insanları daha fazla para kazanmaya ve dolayısıyla daha fazla tüketim yaparak faydayı arttırmaya

iter. Bu da insanları fazlasını istemeye ve tatmin olmama noktasına sürükler. Araştırmalara göre gelir düzeyi artan bir insan mutlu hissetmek için komşunun gelirini değerlendirir ve komşunun durumunu geçip geçmediğine bakar kendisinin komşusunun gelirinden daha geride kaldığını düşünüyorsa kişi kendini mutsuz hisseder (Şeker, 2015).

Easterlin paradoksunun etkisiyle de Gayri Safi Milli Mutluluk üzerine dikkatler artmıştır.

1.4.3 Gayri Safi Milli Mutluluk Kavramı

Gayri Safi Milli Mutluluk kavramı ilk olarak Bhutan Krallığında ortaya çıkmıştır. Bhutan Kralı Jigme Singye Wangchuck tarafından 1972'de ortaya atılan kavram ile Kral, ülkesinde kültürlerini besleyecek bir ekonomi kurma hayali ve isteğindeydi. Bhutanın küçük Himalaya Krallığı uluslararası trend haine gelecek olan bir kavramın doğması için pek olası bir yer olmamasına rağmen dünya çapında çok çeşitli kuruluşlar tarafından incelenen ve ilgi odağı olan bir kavram haline gelen Gayri safi milli mutluluğun küresel bir lideri olarak rol oynamaktadır (Chen,2015:66).

Gayri safi milli mutluluk (GNH) kavramı refahın daha bütünsel anlamda tanımlaması ve tüketimden çok, salt refahı ölçebilmek amacıyla dünya genelindeki girişimlerle büyümekte ve her geçen gün gelişmektedir. Gayri Safi Milli Mutluluk Endeksi, Alkire-Foster yöntemi ile adlandırılan, çok boyutlu bir metodolojiye dayanmakta ve hesaplanmaktadır. Mutluluk Endeksi dört temel ana bileşene sahiptir. Bunlar; iyi yönetim, sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınma, kültürel koruma ve çevre korumasıdır. Bu kavramlar da kendi içinde dokuz bölüme ayrılmaktadır; Psikolojik refah, sağlık, eğitim, zaman kullanımı, kültürel çeşitlilik ve esneklik, iyi yönetim, toplumun gücü, ekolojik çeşitlilik ve esneklik ile yaşam standartlarıdır (Ura vd, 2015:30).

İlgili alanları temsilen 33 değişken kullanılmakta, tüm alanlar eşit olarak (1/9 oranında) ağırlıklandırılarak yalnızca bir bileşik endeks değeri hesaplanmaktadır. Bu 33 değişkenin ölçümü, yüz yüze görüşmelerle bir veya birden çok soru ile belirlenmektedir (Özsoy ve Tosunoğlu, 2017: 285-301).

Gayri safi milli mutluluk kavramı ekonomik teoride önemli bir gelişmedir. Günümüzde bireysel şirketler ve tüm ülkeler süresiz olarak büyümeye devam etmekte, doğanın tüm bu genişlemelere sınırsız bir şekilde karşılık verip, ev sahipliği yapabilme kapasitesi sınırlı olmaktadır. Daha yüksek GSMH için üretim sistemi ve tüketim modellerinin baskısı gezegenin taşıma kapasitesiyle senkronize olamamasına yol açmaktadır. Gayri Safi Milli Mutluluk(GNH) kavramı bu dengesizliklerin düzeltilebileceği birkaç yoldan biri olarak görülmektedir (Chen, 2015).

Gayri safi milli mutluluğun dünya çapında giderek kabul görmesine başlıca üç faktör dayanak gösterilmektedir. Birincisi GSMH' nın tek boyutlu ve bu sebeple yanıltıcı ve eksik olduğu konusunda geniş bir farkındalığın olmasıdır. İkincisi Gayri Safi milli mutluluk endeksinde refahın daha gerçekçi değerlendirilmesini sunan geniş bir endeks yelpazesi geliştirilmiştir. Son olarak ülkelerin ahlaki ve kültürel değerlerinin iktisat politikalarıyla yakın ilişkide olması konusunda Dünya genelinde yaygın bir görüş olmasıdır. GSMH'nın dolaşımdaki mal miktarını ölçtüğünden uzun yıllar bunu refahın bir göstergesi olduğu varsayılmıştır. Araştırmalar neticesinde de bunun yetersiz kaldığı ortaya çıkmaktadır. ABD de dahil olmak üzere bir çok toplumda GSMH güdümlü ekonomik büyüme modeliyle birden fazla yaşanan sosyal krizlere ve sürekli artan anti-depresan satışlarına dikkat çekilmektedir (Ura, 2015).

1.5 Mutluluğun Belirleyenleri

Bu çalışmada ortaya çıkan genel durumlara bakıldığında sosyo-ekonomik birçok faktörün önemli bir belirleyici olduğu görülmektedir. Bu bölümde bu faktörlerden öne çıkanlar ele alınmaktadır.

1.5.1. Sosyal ve Demografik Faktörlerin Mutluluk ile ilişkisi

İnsanlar yaşamları boyunca, çeşitli eylemlerle mutluluğa erişmek isterler. Mutluluğu ulaşılmak istenen bir hedef olarak görürler. Yapılan bir çalışmanın sonucuna göre insanlar mutlu olmayı yüksek bir gelire, hatta iyi bir sağlığa bile tercih etmektedir. Dolayısıyla mutluluğun insanların seçimlerinde önemli bir yer tuttuğunu, bunun bir hedef olduğu ve dış faktörlerin insanların istekleri ve arzularıyla uyduğu noktada oraya çıktığı söylenebilir (Lucas ve Diener, 1999:795). Bu başlık

altında yaş, cinsiyet, medeni durum gibi değişkenler ile mutluluk arasındaki ilişki ele alınmaktadır.

Mutluluk ile yaş ilişkisi üzerine birden fazla çalışma yapılmıştır ve yapılan ampirik çalışmalarda farklı sonuçlar elde edilmiştir. Bu çalışmalardan bazıları mutluluk ve yaş arasındaki ilişkinin pozitif yönlü olduğunu söylerken bazı çalışmalarda bu sonucun negatif yönlü olduğu belirtilmiştir. Öte yandan bu iki değişkenin arasında herhangi bir ilişki olmadığını söyleyen çalışmalarda vardır.

Peiro ve Oswald (2006) çalışmalarında, yaşamdan duyulan memnuniyet ve yaş faktörünün karmaşık bir ilişkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir. Yaş ile mutluluk ilişkisi ülkelere göre farklılık gösterebilmektedir. Oswald (1997) çalışmasında otuzlu yaşarda mutluluğun minimum olduğunu belirtmiştir (Oswald, 1997: 10). Peiro'nun çalışmalarına göre ise mutluluğun en az hissedildiği kırklı yaşların yaşandığı dönemdir. Otuzlu yaşlara kadar mutluluk seviyesi artarken, otuzlu yaşlardan sonra bu oran düşmeye başlamakta ve kişinin emeklilik döneminden sonra tekrar artmaktadır (Peiro, 2006: 353-362). Yaş ile öznel iyi oluş arasında pozitif ilişki bulan çalışmalar da olmuştur. Bu çalışmalardan biri Frey ve Stutzer tarafından 2002 yılında yapılmıştır. Frey ve Stutzer, yaş ve mutluluk arasındaki pozitif ilişkiyi, yaşlı insanların yaşam memnuniyetinin daha düşük olması, hayattan beklentilerinin azalması, yaşları dolayısıyla hayatta bazı hedeflerini gerçekleştirmiş olmalarının rahatlığı, yaşlı insanların çalışma koşullarının ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenmeleri gibi sebeplere dayandırmıştır. Frey ve Stutzer'e göre bu gibi faktörler yaşlı insanların yaşam memnuniyetlerinin artmasına sebep olmaktadır (Frey ve Stutzer, 2007: 15).

Mutluluk üzerine etkisi olduğu düşünülen diğer bir değişken cinsiyettir. Cinsiyet ve mutluluk ilişkisi yaş ile mutluluk ilişkisindeki gibi farklı sonuçlara sahiptir. Bazı çalışmalar ikisi arasında anlamlı bir bağlantı olmadığını gösterirken, bazılarında erkeklere göre kadınların daha mutlu olduğunu göstermektedir. Kadınlar anksiyete bozukluğu ve depresyona yakalanmaya erkeklere kıyasla daha fazla meyillidirler. Erkeklerde ise bu durum sosyal kişilik bozuklukları ve alkolizme yakalanma durumu olarak ortaya çıkmaktadır ve bu durum kadınlara oranla beş kat daha fazladır. Kadınlar bazı olumsuzluklar karşısında erkeklerden daha hassas

tepkiler gösterirler. Bununla birlikte iyi olaylar karşısında da erkeklerden daha fazla keyif alabilme yapılarına sahiptirler. Kadınlar ve erkekler arasındaki bu durum mutluluk üzerine de etki etmektedir (Stutzer, 2007).

Tenaglia (2007) kadınların yaşadığı mutluluk ve mutsuzluğu daha fazla hissetmelerinden dolayı, kadınların erkeklere oranla daha mutlu olduğunu belirtmektedir (Tenaglia, 2007: 15).

Peiro (2006) çalışmasında, Avusturalya, Finlandiya, Çin, Nijerya, Japonya, İsveç gibi ülkelerde kadınların erkeklerden daha mutlu olduğunu gözlemlenmiştir. Peiro, elde ettiği bu sonuca göre mutluluğun erkeklerle kadınlar arasında farklılık gösterdiğini ancak genelleme yapmanın yanlış olacağını belirtmektedir (Peiro, 2006:357).

İnsanların mutluluk ve yaşam doyumunda etkili olduğu düşünülen diğer bir değişken ise evliliğdir. Bu alanda yapılan çalışmalardan çıkan sonuçlara göre evli bireylerin bekarlara oranla hayattan duydukları memnuniyet daha fazladır. Peiro (2006) ya göre evli insanlar dul ya da hiç evlenmemiş insanlardan daha mutludur (Peiro, 2006:358). Peiro (2006), evlilik ile mutluluk ilişkisine dair şu bulgulara ulaşmıştır. İncelediği On beş ülkeden yarısında evlilik anlamlı bir değişken olmakla ve evlilik ile mutluluk arasında pozitif yönlü ilişki ortaya çıkmaktadır. Buna göre evli kişiler bekarlara göre daha mutlu ve daha yüksek yaşam doyumuna sahiptirler. Çalışmada elde edilen diğer bir önemli bulgu ise özellikle gelişmiş ülkede evliliğin kişilerin mutluluğu üzerine etkisidir (Peiro, 2006:357). Boşanmaların zihinsel problemlere, depresyona, düşmanlığa ve yalnızlığa sebebiyet verdiği dikkate alındığından, mutlu ve evli insanların zihinsel veya fiziksel sorunlar yaşama ihtimallerinin hiç evlenmemiş insanlara oranla daha az olduğu söylenebilir. Ayrıca evli bireylerin daha iyi sosyal ilişkilere sahip oldukları bilinmektedir. Ölüm oranları boşanmış kişiler ve bekarlar için daha yüksek düzeydedir (Diener ve Seligman, 2004:19).

Yapılan çalışmalarda elde edilen diğer önemli bir bulgu, evliliğin kadınlar üzerindeki pozitif etkisinin erkeklere oranla daha fazla olduğudur (Diener vd., 1999:289). Evliliğin Mutluluk üzerindeki etkisinin başlıca iki nedeni vardır. Bunlardan ilki evlilik kurumu toplumda bireylerin öz saygı kazanımına sebep

olmaktadır. İkincisi yalnız insanların evliler ile kıyaslandığında daha fazla acı çekmeleridir (Diener,1999).

1.5.2 Sosyal İlişkiler Din ve Mutluluk İlişkisi

Sosyal İlişkiler insanların yaşamları ve mutluluğu üzerinde etkili olan bir diğer faktördür. Kimi araştırmalara göre sosyal ilişkiler, barınma ve yiyecek gibi temel ihtiyaçlar arasındadır. İnsanların mutlu hissetmeleri için hayatlarında olumlu etkiler yaratan iyi ilişkilerin varlığına ihtiyaç vardır. Mutsuz insanların sosyal ilişkilerinin ortalama bir kişiye göre daha kötü olduğu gözlemlenmiştir (Diener ve Seligman, 2002: 83).

Myers'ın (2000) yapmış olduğu bir çalışmada insanların arkadaşlarıyla birlikte olduğunda daha iyi hissettiğini belirtmiş ve sosyal ilişkileri güçlü olan insanların işsizlik, hastalık stres gibi sorunlarla daha kolay başa çıktığını belirtmiştir (Myers, 2000: 62) Taneglia (2007) ise yaptığı çalışmasında kişinin arkadaşlarıyla ve yakın çevresiyle yaptığı aktivitelerin mutluluklarına pozitif yönde katkı sağladığını belirtmiştir (Taneglia, 2007: 19). Ayrıca herhangi bir inanca sahip olmak ile mutluluk arasında da güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Din in insanlara sosyal açıdan ve manevi (psikolojik olarak) olumlu etkileri bulunmaktadır. Ayrıca bunun yanında toplum içinde kolektif bir kimlik oluşturmak için de yardımcı olabilmektedir. Bu yüzden dini yönden aktif olan bir kişi, sosyal olarak çeşitli yönlerden de desteklenmektedir. Herhangi bir dine mensup inançlı bireylerin, inanmayan bireylere kıyasla, uyuşturucu kullanımı, alkol kullanımı ve depresyon gibi olumsuz durumlara daha az maruz kaldığı ifade edilmektedir (Diener vd., 1999: 280).

Dünyanın birçok ülkesinde dini yönden aktif olan insanların daha yüksek mutluluk oranına sahip olduğu gözlemlenmiştir (Myers ve Diener, 1995: 14 Diener ve Seligman, 2004: 7) .

Gallup organizasyon tarafından yapılan bir anket çalışmasında dini inancı güçlü olan bireylerin dini yönden zayıf olanlara göre iki kat daha fazla çok mutluyum seçeneğini işaretledikleri gözlemlenmiştir. Tüm bu etkiler üç ana sebebe dayandırılmaktadır. Bunlardan ilki din vasıtasıyla kişilerin toplum içinde bir kimlik

edinmesi ve sosyal bir ağ oluşturmalarıdır. İkincisi günlük yaşamda karşılaşılan olaylarda kişilerin daha duyarlı ve farklı bir bakış açısı edinmeleridir. Üçüncüsü ise hayır işleri gibi organizasyonlara gönüllü katılan insanların toplum içinde saygınlık kazanmalarıdır (Tenaglia, 2007: 26).

1.5.3 Eğitim ve Mutluluk İlişkisi

Mutluluk üzerinde etkisi olan diğer değişkenlerden biri de eğitimidir. Eğitim seviyesinin mutluluk üzerindeki etkisi araştırıldığında farklı sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Kimi çalışmalar bu etkinin önemli ve pozitif olduğunu belirtirken, eğitim ve mutluluk arasında negatif ilişkinin bulunduğunu veya bu iki değişken arasında herhangi bir etkinin bulunmadığını ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır (Clark ve Oswald, 1996, Helliwel, 2003). Eğitim seviyesinin mutluluk üzerinde pozitif etkiye sahip olduğunu savunan Oswald'a (2004) bazı ekonomistler destek çıkmış ve dayanak olarak eğitim seviyesi arttıkça artan geliri göstermişlerdir (Oswald, 2004:1371). Eğitim insanların katıldığı sosyal aktivitelerin ve parçası olduğu sosyal ilişkilerin belirleyicisidir. Bununla bağlantılı olarak sosyal ilişkileri iyi olan bireyler daha mutlu oldukları için Putnam (2001) kişinin eğitim seviyesi ve ulusal eğitim seviyesinde oluşacak bir artışın mutluluğa olumlu yönde etki edeceğini belirtmiştir. Bununla beraber eğitim seviyesinin mutluluk üzerindeki etkisinin çok küçük olduğunu savunan araştırmacılar da vardır. Helliwel (2003) eğitim seviyesinin (World Values Survey) Dünya Değerler Araştırmasındaki en zayıf değişken olduğunu vurgulamıştır (Helliwel, 2003: 342).

Eğitimin mutluluk üzerindeki etkisinin çok az olduğunu savunanlara göre, eğitimin mutluluk üzerindeki etkisi doğrudan değil dolaylıdır. Gelir sabit tutulduğunda eğitimin mutluluk üzerinde etkisinin olmadığı hatta negatif olduğu vurgulanmaktadır. Çünkü iyi eğitimin insanlarda oluşturduğu yüksek beklentiler işsiz kalma gibi bir durumla karşı karşıya kalındığında çok daha fazla olumsuz etki yaratmaktadır. Böylece kişi beklentilerini gerçekleştiremediğinde eğitimin mutluluk üzerindeki etkisi negatife dönüşmektedir (Tenaglia, 2007: 17).

Diener (1984)'de artan gelirin bireylerde isteklerin artmasına yol açtığını bundan dolayı da negatif etkilenme olasılıklarının söz konusu olabileceğini ifade

etmiştir (Diener, 1984: 555). Bu doğrultuda kişilerin beklentilerini elde etmek için daha fazla çalışma durumuyla karşı karşıya kaldıklarını ve bu durumunda stresin artmasına yol açarak bireylerin hayattan duydukları memnuniyetin azalmasına neden olduğu belirtilmektedir (Peiro, 2006: 357).

1.5.4. İşsizlik ve Özel İyi Oluş (Mutluluk) İlişkisi

İşsizliğin insanların yaşamları üzerindeki etkisi önemlidir. Çünkü işsizliğin maliyeti sadece kaybedilen gelir değildir. İşsizliğin manevi maliyeti de bulunmaktadır. Bu manevi maliyet kişinin toplum içindeki öz saygınlığını ve özgüvenini kaybetmesine sebep olabilmektedir. İktisatçılar işsizliği zor ve talihsiz bir durum olarak değerlendirmektedir. Bununla beraber bazı insanlar aldıkları ücreti, işsiz kalmaya tercih edebilmektedirler. Yani tüm işsizlerin stres ve mutsuzluk yaşadıkları söylenese de mutluluk araştırmalarında işsizlik önemli bir yer tutmaktadır.

Gerlach ve Stephanın (1996)'da Almanya üzerine yaptıkları çalışmalarında 16-65 yaş arası bireylerde, hem kadınlar hem de erkekler için işsizliğin bütün yaş gruplarında yaşam doyumunu ve mutluluğu azalttığı sonucuna varmışlardır (Gerlach ve Stephan, 1996: 329).

1994 yılında Clark ve Oswaldın yaptıkları çalışmada işsiz insanların çalışanlara göre daha mutsuz ve daha kötü bir ruhsal duruma sahip olduğunu belirtmişlerdir. Bu durumun sebeplerinden biri, bazı kişilerde daha az tercih edilen insanlar olma duygusundan dolayı gelir etkisinden ziyade asıl etkinin psikolojik olabileceği vurgulanmıştır (Clark ve Oswald, 1994: 646).

Teneglia (2007)'de herhangi bir işe sahip bir insanın çalışmasının hem fiziksel hem zihinsel olarak daha sağlıklı olmasına ve kişinin kendisini daha iyi hissetmesine etki ettiğini gözlemlemiştir. Diğer taraftan ise işsizliğin tek başına bireyin mutluluğu üzerinde etkisi olmadığını belirtmiştir (Teneglia, 2007: 26-29).

1.5.5. Gelir ve Mutluluk İlişkisi

Uzun yıllar boyunca mutluluk ile ilgili çalışmaları psikologlar yapmış, ekonomi bilimi bu alana uzak kalmıştır. 1990'lardan itibaren ekonomistler

mutluluğun belirleyicileri üzerinde durmuşlardır (Çirkin, 2015: 41). Ekonomi bilimi insan ihtiyaçlarının karşılanmadığında, bireylere üzüntü verdiğini vurgulamaktadır. İnsan ihtiyaçları sınırsızdır bu sebeple daha fazla gelirin daha fazla tüketim ve fayda olduğu varsayılır. Yüksek gelir bireylerin daha yüksek bir farksızlık eğrisine çıkmalarını sağlamaktadır. Bunun anlamı iyi bir gelirin bireylerin ve ülkelerin seçim kümelerini genişleterek daha fazla tüketim yapma fırsatı sunmasıdır. Birçok ekonomist bu sebepten dolayı yüksek gelirin bireylerde daha fazla mutluluk sağlayacağını savunmuştur (Tenaglia, 2007: 21). Araştırmalar, kişinin geliriyle mutluluğu arasındaki ilişkiyi, kişinin sadece mutlak gelirine bağlı olmadığını aynı zamanda o kişinin ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadığına ve duyduğu tatmin düzeyine de bağlı olduğunu göstermektedir. Ayrıca gelir algısı da kişiden kişiye farklılık göstermektedir ve bireyin kendini kimlerle karşılaştırdığına ve geçmişteki gelir durumlarına bağlı olmaktadır (Carbonell, 2006:999).

Bu durumu Easterlin ve Angelesov (2009) yaptıkları çalışmada mutluluğun kişinin geliriyle doğru orantılı, başkalarının geliriyle ters orantılı olduğunu belirterek ortaya koymaktadırlar (Easterlin ve Angelesov, 1995: 36).

Gelir artışı kişilere, ülkelere ve o ülkede yaşayan insanların mutluluk algısına göre değişiklik göstermektedir (Diener vd., 1999: 288).

Carbonell (2005) çalışmasında, zenginlerin gelirlerinin ortalama gelirden yüksek seviyeye sahip olduğu için bu gelirin mutlu hissetmelerine, yoksul insanların ise gelirlerinin ortalama gelir düzeyinden düşük olduğu için mutsuz hissetmelerine sebep olduğunu belirtmiştir (Carbonell, 2005: 1015).

Peiro'nun (2006) yaptığı çalışmada ise, gelirin finansal açıdan mutluluk üzerindeki etkisinin güçlü olduğu ancak kişinin yaşam memnuniyeti ve mutluluk üzerindeki etkisinin küçük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sonuç olarak mutluluğun bir parçası olan yaşam tatmini sosyal etmenlerden benzer şekillerde etkilense de ekonomik etmenlerden farklı etkilenmektedir (Peiro, 2006:362).

İKİNCİ BÖLÜM: MUTLULUK KAVRAMININ TARİHTEKİ SERÜVENİ VE MUTLULUĞUN ÖLÇÜMÜ VE ENDEKSLER

2.1 Mutluluk Araştırmaları ve Tarihçesi

Mutluluk kavramı batı düşüncesinde başlıca üç dönemde incelenmiştir. İlki, Antik Yunan felsefesinin incelendiği erken dönem, ikincisi aydınlanma dönemi ile sonrası olan faydacılık (utilitarianism) dönemi ve son olarak refah dönemidir. Başta Aristo ve Plato olmak üzere mutluluk kavramı Yunan felsefesinde pek çok aydının ilgisini çekmiş, üzerinde yoğun şekilde tartışılmış ve mutluluğa giden yollar araştırılmıştır (Veenhoven ve Dumludağ, 2015: 46).

Erken Yunan felsefesinde mutluluk erişilebilen en son nihai noktadır ve ona ancak insan yaşamının sonunda ulaşılabileceğine inanılmaktaydı. Bu dönemde mutluluk ve erdemli hayat arasında güçlü bir ilişkinin olduğu düşünülmektedir. Bu durum doğal olarak beraberinde erdemli ve iyi bir hayata nasıl ulaşılabileceği sorusunu getirmektedir. Buradaki en önemli nokta zenginlik, sağlık, refah gibi faktörlerin, mutluluğa erişimde bir araç olarak görülmesidir (Aristotle, 1980, I, 4, 1095).

Bu dönemde diğer önemli bir nokta ise hazcılık (hedonizm) ve eudaimonial (mutluluk) arasındaki ayrımın vurgulanmasıdır. Aristoya göre pek çok insan bu iki kavram arasındaki farkı bilmemekte ve bunları birbirine karıştırmaktadır. Örneğin Aristoya göre mutluluk (eudaimonia) gurur, para, haz ile bir tutulup ilişkilendirilemez. Çünkü mutluluğa giden yol sadece erdemli insan olmaktan geçmemekte, iyi talih gibi insanın elinde olmayan dışsal faktörlere bağlı olmaktadır. Bu sebeple insanın sadece ölüm halinde mutluluğa erişmiş olabileceği kabul edilmektedir. Çünkü aksi halde gelişmeler tersine dönebilir (Veenhoven ve Dumludağ, 2015: 46-51). Aristo döneminde mutluluk kavramı için sivil, politik ve sosyal çevre ayrımlarına başvurulmamıştır. Günümüzde sıkça tartışılan ve bazı akademisyenler tarafından da savunulan, insanların mutluluğunun aynı zamanda da diğer insanların tercihlerinde etkili olması görüşünün eski Yunan felsefesinde yaygın bir biçimde benimsenmiş olması dikkat çekmektedir (Veenhoven Ve Dumludağ, 2015).

Orta Çağda mutluluk kavramına bakış açısı pek olumlu değildir. Hz. İsa'nın yaşadığı sıkıntılar referans gösterilerek mutluluk yerine acı çekme anlayışı benimsenmiş ve kıymetlendirilmiştir. Bu dönemde kilise tarafından benimselen görüş, mutluluğun bu dünyada olmadığı, insanoğlunun dünyaya gelmeden önce varıldığı ve ölümden sonra insanlara tekrar bağışlanacağı bir durum olduğu düşünülmektedir. Orta Çağda dünya yaşamında mutluluk arzulanır bir hedef değildir. Tüm kiliselerde mutluluk ile ilgili yargıların tümünün aynı doğrultuda olumsuz olmasa da Orta çağ Avrupa'sında bu karamsar bakış açısı kalıcı olmuştur. İçinde bulunulan dönemde toplumsal gelişme sürecindeki olumsuzluklar, vahşilik, kabalık ve insan yaşamının değersiz oluşu ve kısa olması, bu bakış açısının yerleşmesinde rol oynamıştır (Nariansky ve Turner 1992, Sonderson, 1995).

On yedinci yüzyılda yaşanan Aydınlanma düşüncesi ile radikal değişimler yaşanmıştır. Bu dönemde kiliselerin dini ön planda tutarak yaptıkları değerlendirmeler ve kalıplaşmış düşünceler yerine, akıl yürütme (mantık) ön plana çıkmıştır. Orta çağın benimsediği acı çekme üzerine kurulu anlayış 18.yy da yaşanan pek çok gelişmeye paralel olarak değişmiş ve mantık, sorgulama geleneksel düşüncenin yerini almıştır. Bu doğrultuda Rasyonellik ilkesi yaşamın pek çok noktasında yaygınlaşmıştır. Doğuştan gelen haklar, politik kurallar yerine demokratik ve teknokratik bir yapıya dönüşüm başlanmış, tüm bu gelişmelere paralel olarak mutluluğun anlamı, ona nasıl ulaşılabileceği, devletin vatandaşlarının mutluluğunu sağlamaya yönelik olarak sorumlulukları ile bu alanda devletin rolü artmaya başlamıştır. İleriki dönemlerde yaşanan sıkıntılar savaşlar, hastalıklar, depresyon gibi sebepler mutluluk idealinin kesintisiz sürmesini engellemiştir. On dokuzuncu yüzyıl sonlarında ve yirminci yüzyıl başlarında mutluluk ciddi bir gerilemeye maruz kalmıştır (Veenhoven ve Dumludağ, 2015).

Yirminci yüzyılın ikinci yarısı yaşam standartlarındaki gözle görülen artış sonucunda mutluluk ideali için parlak bir dönem olmuştur. Yaşam konforu ve insan ömrünün uzamasına paralel olarak yaşam ve mutluluk beklentisi artmıştır. Yaşam standartlarındaki gözle görülür artışa rağmen insanların bugün daha fazla mutlu olup olmadıklarına yönelik bazı kuşkular bulunmaktadır. Mutlulukta gözle görülür bir artış olduğunu vurgulayan teorilerin karşısında, mutluluğun tarihsel süreçte aynı kaldığını (ve hatta giderek azaldığını) vurgulayan görüşler de bulunmaktadır (İktisat

ve Toplum Dergisi, 2015: 46-51). Mutluluğun zaman içinde sabit kaldığını öne süren bu yaklaşımlardan biri, mutluluk düzeyini insan vücudunun sıcaklığı ile ilişkilendirmektedir. İnsan vücudu nasıl 36 derece sıcaklıkta sabit ise, bireylerin mutluluk düzeyleri de en sonunda (0-10 ölçütünde) 7,5 seviyesinde sabitlenecektir. Bu yaklaşıma göre insan mutluluğunun doğası gereği bir kısıtı (sınırı) vardır ve mutluluk düzeyi zaman içinde değişmez. Zor şartlarda mutluluk azalabilir, daha sonra denge seviyesine geri dönebilir ancak yaşam standartları yükseldiğinde mutluluk düzeyi denge seviyesinin daha üstüne çıkamaz (Lykken 1999; Cummins, 2010).

Bir diğer yaklaşıma göre ise modern toplumda, modernleşmenin olumsuz etkilerinden ötürü, mutluluk düzeyi giderek azalmıştır. Örneğin “Toplum Hoşnutsuzlukları” (society and its discontents) (1928) başlıklı eserinde Freud, mutluluğu medeni toplumların yapısına uygun olmayan ilkel tutkuların belirlediğini bundan dolayı da toplumsal gelişme sonucundan eskisine kıyasla daha az mutluluğa sahip olunacağını vurgulamaktadır. Modern topluma yönelik diğer eleştiride ise, modernleşmenin yabancılaşmaya ve sosyal bağların zayıflamasına neden olduğunu, bunun negatif dışsallık oluşturduğunu sonuç olarakta mutluluğun olumsuz etkilendiği ifade edilmektedir. Modernleşme sürecinde (sosyal istatistiğin gelişmesinden hareketle) hırsızlık, cinayet, yoksulluk ve intihar gibi acıların kayıtları referans gösterilerek (pek çok sorunun zamanla çözülmesine rağmen) mutluluğun olumsuz etkilendiği vurgulanmaktadır. Ancak teorik düzeydeki tartışmaların deney ve gözleme dayalı bulgularla test edilmesi o kadar kolay olmamıştır. Bunun temel nedeni mutluluk hesaplamalarının yirminci yüzyılın ortasından itibaren başlamış olmasıdır (Veenhoven ve Dumludağ, 2015).

2.2 Mutluluğun Ölçümü ve Endeksler

Son zamanlarda mutluluk araştırmaları konusu tüm dünya da olduğu gibi Türkiye’de de sıkça gündeme gelen ve ilgi duyulan bir konu haline gelmiştir. Mutluluğun ölçümüne yönelik yöntemlerin geliştirilmesi beraberinde ölçüm yöntemleri ile alakalı tartışmalara da sebep olmuştur. Subjektif ölçüm yöntemi kullanılarak mutluluk ölçüldüğünde, insanların, mutluluklarını doğru şekilde yansıtması konusunda kaygıların varlığı sebebiyle, iktisat biliminde objektif ölçüm

yöntemleri başlangıçta ön planda tutulmaya çalışılmış ancak bugün gelinen noktada, bireylerin mutluluklarını doğru şekilde ifade edebilecekleri ve sağlıklı fikir sahibi olduklarına inanıldığı için subjektif ölçüm yöntemleri de kullanılmaya başlanmıştır. Genel olarak dünya çapında yapılan mutluluk çalışmalarında, bireylere bir takım sorular yöneltilerek, mutluluk seviyelerinin belirlenmesine çalışılmaktadır (Veenhoven, 1984; ss. 40-42).

2.2.1 Mutlu Gezegen Endeksi (Happy Planet Index)

Mutlu Gezegen Endeksi sürdürülebilir bir refahı sağlayabilmek adına, neyin önemli olduğunu ölçmek amacıyla ünlü istatistikçi Nick Marks tarafından geliştirilmiştir. 2006 yılından beri yayınlanmakta ve 178 ülkenin verilerini hesaplamaktadır (<http://happyplanetindex.org>). Mutlu Gezegen Endeksi Dünya üzerindeki ülkelerin uzun ve sürdürülebilir bir yaşam sağlamada ne kadar iyi olunabileceği üzerinde durmuştur.

Mutlu Gezegen Endeksi ülkeler için bir pusula görevi sağlamakta ve Dünya da maliyeti olmaksızın daha iyi bir hayat yaşamanın mümkün olabileceğini göstermektedir. Bu doğrultuda farklı ülkelerde yaşayan insanların daha mutlu bir yaşam amacıyla çevresel kaynakları daha verimli nasıl kullanacağı rehberliğinde endeks hesaplanmaktadır. Endeks, dört değişkenden oluşmaktadır. Bu değişkenler, mutluluk (iyi oluş), yaşam beklentisi, çıktıların eşitsizliği ve ekolojik ayak izidir (NEF, 2006).

Ülkelerin GSYİH'sının büyümesi, özellikle zengin olan ülkelerde yaşayan insanların daha iyi yaşam sürdürdükleri ve mutlu oldukları anlamına gelmemektedir. Ulusal muhasebe sisteminin mimarı olan Simon Kuznets 1930lar da Bir ülkenin refahı ulusal gelirinden çıkarılamaz demiştir (Marks, N/Mutlu Gezegen Endeksi, 2010). Ulusal Muhasebe Sistemine getirilen en büyük eleştirilerden biri sürdürülebilirlik, insan refahı, sosyal adaleti ölçmediğidir (Marks, N/Mutlu Gezegen Endeksi, 2010). Genellikle başarının standardı olarak görülen zengin batı ülkelerinin Mutlu Gezegen Endeksinde yüksek sıralamalarda yer almadığı görülmektedir. Bunun yerine Latin Amerika, Asya Pasifik bölgesindeki birkaç ülke düşük ekolojik ayak izleri, yüksek yaşam beklentisi ve yüksek refahı ile ölçülen sıralamaya önderlik etmektedir.

Ülkeler için mal üretmeye sıkı sıkı dayalı ulusal muhasebe sisteminin artık zamanının dolduğu düşünülmektedir. II. Dünya Savaşı sonrasında çok sayıda mal ve hizmet üretilmesi gerekti ve tüm bunların üretiminde o kadar başarılı olundu ki birçok bölge yok edilip, harap edildi ve sonrasında yeniden inşa edilmek zorunda kalındı. Robert Kenedy (1948) GSMH yaşamayı değerli kılanlar dışında herşeyi ölçmektedir diyerek bu konudaki eleştirisini dile getirmiştir. Bu sebeple Mutlu Gezegen Endeksi Dünyaya bedelsiz olarak daha iyi hayatlar yaşamanın mümkün olduğunu göstermek için, uluslara rehberlik etme amacıyla bir pusula sağlamaktadır. (<http://happyplanetindex.org/>).

İstatistikçi Nick Marks'a göre sosyal bilimcilerin küresel çapta yaptığı anketlerde insanlara ne istedikleri sorulduğunda insanlar beklenildiği üzere kendileri, aileleri, çocukları ve bağlı oldukları toplulukları için mutluluğu istediklerini vurgulamaktadırlar. Elbette paranın da önemli olduğu düşünülmekte ama bunun mutluluk ve sevgi kadar önemli olmadığını, hepimizin hayatta sevmeye ve sevmeye ihtiyaç duyduğunu, araştırmalar sonucunda çıkan dikkat çeken sonuçlardandır. Tüm bu vurgulananlar çerçevesinde istatistiksel olarak ulusların gelişimi dendiğinde bu etkenleri göz ardı edip ne kadar mala sahip olduğumuzun hesaplanması eleştirilmektedir (<http://happyplanetindex.org/>).

Bir ulusun başarısı en nihayetinde vatandaşları için mutlu ve sağlıklı yaşamlar üretmekte ne kadar başarılı olunduğu ile ilgilidir. Mutlu Gezegen Endeksi' ne göre dünya üzerindeki ulusların hedefi bu olmalıdır. Bu noktada endeks için odak nokta dünyadaki kaynakları ne kadar kullandığımızdır. Sadece bir gezegenimizin var oluşu, tüm insanlığın bu gezegeni paylaşmak zorunda oluşu ve nihayetinde paylaştığımız gezegenin kıt kaynak olması çerçevesinde Mutlu Gezegen Endeksi geliştirilmiştir. Ekonomi bilimi kıt kaynaklar konusuyla yakından ilgilidir. Arzu edilen bir çıktıya dönüştürülmek istenen kıt bir kaynak olduğunda bunu verimlilik kavramıyla düşünür ya da paramızın karşılığını ne kadar aldığımızı düşünürüz. Gezegenel kaynak kullanımına karşın ne kadar refah elde ettiğimize dair ölçüt (MPE) olarak adlandırılmaktadır. Bu bir verimlilik ölçütüdür. Ekolojik iz olarak da bilinen bu kavram bizim dünyada ne kadar kaynak kullanıp, dünyaya ne kadar baskı uyguladığımızı göstermektedir. Bu konu ile ilgili Kosta Rika güzel örneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkedeki ortalama yaşam beklentisi süresi 78.5 yıldır.

Dünya'daki en mutlu ülkelerden biri olarak belirtilmekte, ülke büyük gelişmiş Batı ülkelerin kullandıkları kaynakların yalnızca üçte birini kullanmaktadır. Elektriklerinin yüzde doksan dokuzu yenilebilir kaynaklardan gelmekte olan ülke, ordularını 1949da lağveden, sosyal programlara büyük ölçüde yatırım yapmakta eğitim ve sağlıkta büyük ilerlemeler kaydetmektedir. Ayrıca Kosta Rika Latin Amerika ve Dünya'daki en büyük okur-yazar oranlarına sahip ülke konumundadır. Ünlü istatistikçi Marks'a göre dünya böyle iyi bir örneğe sahipken üzerinde düşünülmesi gereken ve yapılması gereken en büyük zorluk ortalamanın bu noktaya nasıl yaklaştırılacağı ile ilgilidir. Bu iş dünyamızı, organizasyonlarımızı, hükümet politikalarımızı hayatımızı ve yaşayış şeklimizi değiştirmenin yanı sıra tüm bunları yapabilirken refahı arttırıp yaşam kalitemizi düşürmememizin gerekliliği anlamına gelmektedir (Marks, 2010 Mutlu Gezegen Endeksi).

Mutlu Gezegen Endeksinin Hesaplanmasında dört göstergeden biri olan refah; bireylerin refahıyla ilgili sorulan sorudan alınan cevap parametreyi teşkil etmektedir. Her ülkenin sakinleri Gallup Dünya Anketinin bir parçası olarak toplanan verilere dayanarak genel olarak yaşamla birlikte kendilerini sıfırdan ona kadar nasıl hissettiklerini numaralandırılarak cevaplamaları istenmektedir (NEF, 2006).

Yaşam beklenti süresi ise, insanların yaşam beklentisini ve bir ülkede yaşayan bireylerin genel sağlık durumunu ölçmek için kullanılan ve bireylerin yaşayabilecekleri ortalama yıl değerini belirleyen bir göstergedir.

Üçüncü gösterge olan çıktıların eşitsizliği, bir ülkedeki insanlar arasındaki yaşam süreleri ve refah verilerine dayanılarak ne kadar yaşadıkları, ne kadar mutlu oldukları ve insanların hayat standartlarındaki eşitsizlikler ve farkların yüzdesel olarak ifade edilmesidir.

Dördüncü gösterge olan ekolojik ayak izi ise bir ülke vatandaşlarının her birinin Küresel Ayak İzi Ağı tarafından hazırlanan verilere dayanarak çevreye verdiği ortalama etkidir. Bir başka ifadeyle ülkelerin gezegendeki kaynakların ne kadar kullandığını göstermektedir. Ekolojik ayak izi standart bir birim olarak ölçülür (Kişi başına küresel hektar (gha) (<http://happyplanetindex.org/>).

HPI= (iyi oluş*yaşam süresi*çıktıkların eşitsizliği)/(ekolojik iz) şeklinde hesaplanmaktadır.

Mutlu Gezegen Endeksi, Avrupa, İskandinav ve Kuzey Amerika gibi ekolojik açıdan güçlü olan Dünya ülkelerinin, Güney Amerika ülkelerinin gerisinde kaldığını göstermektedir. Ayrıca sıralamaya Avrupa'nın sadece dört ülkesi girebilirken Güney Amerika'dan 10 ülke sıralamaya girmektedir. Bu durum Avrupa ülkelerinin teknolojik olarak avantajlara sahip olmasına karşın zenginlik oluştururken, bunu gezegene zarar vererek yapıyor olmasına dikkat çekmektedir. Endeks kapsamına alınan 140 ülkelik araştırmada G8 ülkeleri sıralamada ilk 30 da yer alamamıştır. Yapılan çalışmada üç kez Kosta Rika ilk sırada yer almıştır. Bu açıdan Kosta Rika'nın ve batılı ülke ekonomilerine üstünlük kurması, araştırmanın dikkat çeken sonuçlarından biri olmaktadır (Marks,N, Mutlu Gezegen Endeksi, 2010 Akt.TED).

2.2.2 Küresel Mutluluk Endeksi (Dünya Mutluluk Raporları Verileri)

Küresel mutluluk endeksi John F. Helliwell, Richard Layard ve Jeffrey Sachs gibi önemli isimlerin katkı sağladığı, Birleşmiş milletler Komisyonu tarafından hazırlanan bir endekstir. İlk defa 1 Nisan 2012 de yayımlanmış olan rapor, ulusların refahı ve gelişmişlik düzeylerini yalnızca Gayri Safi Milli Hasıla ya da İnsani Gelişmişlik Endeksi ile ölçen piyasacı yaklaşımlar dışında psikolojik etkenleri de kendi içine alan yeni bir ölçüm yöntemi olarak kullanılmaktadır. Bu endekste; Gollup World Poll'un mutluluk ölçümü verileri, bireysel özgürlükler, farklı yaşam biçimlerine duyulan saygı, yolsuzluk algısı, ülkelerdeki zihinsel ve ruhsal rahatsızlıkların oranı, değer yargıları ve etik değerler gibi kavramlar değerlendirmeye alınmaktadır (Örmeci, 2013).

Dünya Mutluluk Raporu Araştırmasında mutluluğun belirleyicileri olarak kullanılan değişkenler, kişi başına düşen Gayrisafi Yurtiçi Hasıla, sosyal destekler, doğumda sağlıklı yaşam beklentisi, yaşamda seçim yapma özgürlüğü, cömertlik, bireylerin yolsuzluk algısı, pozitif etkiler ve negatif faktörlerdir (Helliwell vd., 2017: 16).

2019 yılında yayınlanan Dünya Mutluluk Raporunda, 156 ülke mutluluk seviyelerine göre sıralanmıştır (<http://politikaakademisi.org/2015/03/03/2013-kuresel-mutluluk-endeksi>)

Tablo. 1 Küresel Mutluluk Endeksi Sıralaması (2019 yılı Raporu)

Ülke	Endeks	
1	Finlandiya	7769
2	Danimarka	7.600
3	Norveç	7.554
4	İzlanda	7.494
5	Hollanda	7.488
6	İsviçre	7.480
7	İsveç	7.343
8	Yeni Zelanda	7.307
9	Kanada	7.278
19	ABD	6.892
79	Türkiye	5.373
80	Malezya	5.339
81	Beyaz Rusya	5.323
82	Yunanistan	5.287
149	Suriye	3.462
151	Yemen	3.380
152	Ruanda	3.334
153	Tanzanya	3.231
154	Afganistan	3.203
156	Güney Sudan	2.853

Kaynak: <https://www.bbc.com>

Küresel mutluluk endeksi 2019 verilerine göre Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti listede 49. sırada yer almıştır. Türkiye 2018 verilerine göre 74. Sıradayken, 2019'da yayınlanan rapora göre beş sıra gerileyerek 79. sırada yer almıştır. (<https://www.ntv.com.tr>)

Küresel Mutluluk Endeksinde Mutluluk seviyesini belirlemek için, kişi başına düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, sosyal destek, sağlıklı ömür beklentisi, yaşam tercihlerini yapabilme özgürlüğü, cömertlik, yolsuzluk algısı gibi kriterler değerlendirilmektedir. Örneğin "sosyal destek" göstergesi olarak katılımcılara "Bir sorun yaşadığınızda, ihtiyacınız olduğunda güvenebileceğiniz akraba ya da arkadaşlarınız var mı?" sorusu ve yolsuzluk algısını belirlemek için de hem ülke

yönetiminde hem de işyerinde yolsuzluğun yaygın olup olmadığı sorulmaktadır (<https://tr.euronews.com>).

Listenin başlarında olan mutlu ülkelerin tümünde bu ülkelerin refahı desteklediği tespit edilen altı temel değişkene sahip olduğu dikkat çeken unsurlardandır. Bunlar gelir, sağlıklı yaşam beklentisi, sosyal destek, özgürlük, güven ve cömertliktir. Vatikan'da bulunan Papalık Bilim Akademisi'nde açıklanan rapora göre dünyanın en mutlu ülkesi Finlandiya'dır. Finlandiya'yı sırasıyla, Danimarka, Norveç, İzlanda, İsviçre, Hollanda, Kanada, Yeni Zelanda, İsveç ve Avustralya takip etmektedir. Türkiye ise bu listede Bosna Hersek ile Malezya arasında, 79. sırada yer almaktadır. Rapora göre en mutsuz ülke ise listenin sonunda yer alan Güney Sudan'dır. Güney Sudan'ı Orta Afrika Cumhuriyeti, Tanzanya, Yemen, Ruanda, Suriye, Liberya, Haiti ve Malavi izlemektedir.

2.3 Türkiyenin Mutluluk Endekslerindeki Yeri

İsveç merkezli Dünya Değerler Araştırması mutluluğa ilişkin olarak gerçekleştirilen araştırmalardan geçmişten günümüze kadar süreklilik gösteren önemli bir çalışmadır. Farklı ülkelerde ve toplumlarda yaşayan bireylerin mutluluklarını sorgulayan ve 1981den itibaren, belirli dönemlerde yürütülen araştırma, ilk olarak 1981-1984 dönemi için gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma, 1990-1994 dönemi, 1995-1998 dönemi, 1999-2004 dönemi, 2005-2009 dönemi ve 2010-2014 dönemleri için de yürütülmüştür. Fakat 1999-2004 yıl aralığında yapılan çalışmalarda hissedilen mutluluk derecesini sorgulayan soru kişilere sorulmamıştır. Dünya Değerler Araştırmasında hissettiğiniz mutluluk sorusuna aranan cevaplar çok mutlu, oldukça mutlu, mutlu, mutlu değil ve hiç mutlu değil biçimindedir (Vatansever vd, Yıldız, 2017).

2010-2014 yılları aralığı esas alınarak yapılan mutluluk çalışması son 10 ülke ve hissedilen mutluluk oranları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Dünya Değerler Araştırması- Hissedilen Mutluluk Oranları (2010-2014)

Ülkeler	Çok Mutlu (%)	Oldukça Mutlu (%)	Toplam (%)
1.Katar	56,4	41,6	98,0
2.Özbekistan	64,5	31,5	96,0
3.Malezya	56,5	39,5	96,0
4.Kırgızistan	36,2	59,7	95,9
5.İsveç	40,5	54,1	94,6
36.Türkiye	37,5	46,3	83,8
56. Romanya	13,6	55,4	69,0
57. Ukrayna	16,1	52,0	68,1
58 Irak	10,5	57,5	68,0
59. Belarus	10,6	53,1	63,7
60. Mısır	5,3	20,7	26,0

Kaynak: World Values Survey, 2015

Tablo 2’de görüldüğü üzere listede ilk sırayı Katar, ikinci sırayı Özbekistan, 3.sırayı ise Malezya almaktadır. ABD 20.sırada yer alırken, Çin 33. Almanya 35. Sırada yer almaktadır.

White (2007) Dünya Mutluluk Haritası çalışmasında 178 ülke örnekleminde hareket etmiş ve meta-analiziyle yöntemini uygulamıştır. Çalışmanın sonucuna göre en mutlu ülkeler sıralamasında ilk sırayı Danimarka almış, Danimarkayı sırasıyla İsviçre, Avusturya, İzlanda, Bahamalar, Finlandiya ve İsveç takip etmiştir. Mutluluk araştırmalarında adı sıklıkla geçen Bhutan krallığı bu çalışmada 8.sırada yer almıştır. (White, 2007). Mutluluk haritasında Türkiye kendine 133.sırada yer bulmuştur. Aynı araştırmada Hollanda 15.,Norveç 19., ABD 23., Almanya 35.,Japonya 90., Rusya 167.,sırada yer almıştır. Çalışma sonuçlarına göre Zimbabve ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti mutsuz ülkelerden olurken en mutsuz Burundi olmuştur White (2007). Araştırmanın diğer önemli bulguları ise zenginlik ile eğitim arasında güçlü bir ilişki ortaya koyması ve mutluluğun sağlıkla yakın ilişkisini göstermesidir. Çalışma sonuçlarına göre küresel boyutta mutsuzluğun en büyük sebebinin yoksulluk ve buna bağlı değişkenler olduğu belirtilmiştir (White, 2007).

Mutluluk araştırmalarında kullanılan kimi endekslerin GSYİH ve İnsani Gelişme Endeksi gibi ekolojik maliyetleri ihmal etmesi bir eleştiri konusu olmuştur (Cingu, 2011). Mutlu Gezegen Endeksi Sürdürülebilirliği de ele alarak analiz yaptığından bu alanda önemli bir yer kazanmıştır.

Mutlu Gezegen Endeksi (2016) araştırma sonuçlarına göre sıralamada ilk beş sırada Kosta Rika, Meksika, Kolombiya, Vanuatu ve Vietnam yer almıştır. Lüksemburg; mutluluk, yaşam beklentisi ve çıktıların eşitsizliği değişkenlerinde olumlu sonuçlara sahip olmasına karşın Ekolojik ayak izindeki kötü derecesine bağlı olarak 140 ülke arasında 139. sırada yer alabilmiştir.

Tablo.3 Seişmiş lkeler İtibariyle Mutlu Gezegen Endeksi Sonuçları (2016)

Sıra	lke	Mutlu Gezegen Endeksi	Mutluluk(10 zerinden)	Yaşam Beklentisi	ıktıların Eşitsizliği	Ekolojik Ayak İzi
1.	Kosta Rika	44,7	7,3	79,1	15	2.8
2.	Meksika	40,7	7,3	76,4	19	2.9
3.	Kolombiya	40,7	6,4	73,7	24	1.9
4.	Vanuatu	40,6	6,5	71,3	22	1.9
5.	Vietnam	40,3	5,5	75,5	19	1.7
6.	Panama	39,5	6,9	77,2	19	2.8
7.	Nikaragua	38,7	5,4	74,3	25	1.4
8.	Bangladeş	38,4	4,7	70,8	17	0.7
9.	Tayland	37,3	6,3	74,1	15	2.7
10.	Ekvador	37,0	6,0	75,4	22	2.2

68.	Türkiye	26,4	5,3	74,7	19	3,3
72.	Çin	25,7	5,1	75,4	17	3,4
80.	G. Kore	24,8	6,0	81,3	11	5,7
84.	İran	24,0	4,6	74,8	23	2,8
89.	Yunanistan	23,6	5,1	80,5	16	4,4
108.	ABD	20,7	7,0	78,8	13	8,2
113.	Suriye	19,1	3,2	70,4	30	1,5
116.	Rusya	18,7	5,6	69,5	16	5,7
138.	Togo	13,2	2,9	58,6	43	1,1
139.	Lüksemburg	13,2	7,0	81,1	7	15,8
140.	Çad	12,8	4,0	50,8	51	1,5

Kaynak: WEF, 2016

Birleşmiş Milletlerin hayata kazandırdığı ve küresel girişim bağlamında önem arz eden Sürdürülebilir Kalkınma Çözümleri Ağ bağlamında (Sustainable Development Solutions Network) John Helliwell, Richard Layard ve Jeffrey Sachsın öncülüğünde hazırlanan ve 2019 yılına ait "Dünya Mutluluk Raporuna (World Happiness Report) göre ise araştırmada Finlandiya ilk sırada yer almaktadır. Finlandiya'yı takip eden ülkeler Danimarka ve Norveç'tir 156 ülkeyi baz alan mutluluk araştırmasında Türkiye 79. Sırada yer alırken sıralamada Bhutan Krallığı ise 101. sıraya sahiptir. Son sırada ise Güney Sudan yer almaktadır.

Dünya Mutluluk Raporunda belirlenen mutluluk sıralaması, Tablo 4'de seçilmiş bazı ülkeler genel şekliyle sunulmaktadır.

Tablo 4. Seçilmiş Ülkeler İtibariyle Dünya Mutluluk Raporu Endeksleri (2019)

Sıra	Ülke	Dünya Mutluluk Raporu Endeksi
1	Finlandiya	7.769
2	Danimarka	7.600
3	Norveç	7.554
4	İzlanda	7.494
5	Hollanda	7.488
6	İsviçre	7.480
7	İsveç	7.343
8	Yeni Zelenda	7.307
9	Kanada	7.278
10	Avustuya	7.246
79	Türkiye	5.373
147	Haiti	3.597
148	Botsavana	3.488
149	Suriye	3.462
150	Malavi	3.410
151	Yemen	3.380
152	Ruanda	3.334
153	Tanzanya	3.231
154	Afganistan	3.203
156	Güney Sudan	2.853

Kaynak: Helliwell vd., 2019: 20-22

Mutluluğun ölçümüne yönelik diğer bir endeks çalışması Dünya mutluluk Veri Tabanıdır (World Happiness Database). 2005-2014 yıllarını baz alan çalışmada 158 ülke araştırma kapsamına alınmıştır. Veenhoven (2015) çalışmasından elde ettiği bulgular belirlenen ülkeler itibariyle Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo.5 Seçilmiş Ülkeler İtibariyle Yaşam Memnuniyetine İlişkin Dünya Mutluluk Veri Tabanı (2005- 2014)

Sıra	Ülke	Yaşam Memnuniyeti (0-10)
1	Kosta Rika	8,5
2	Danimarka	8,4
3	Meksika	8,3
4	İzlanda	8,1
5	İsviçre	8,0
6	Kanada	8,0
7	Norveç	8,0
8	Finlandiya	7,9
9	Kolombiya	7,9
10	İsveç	7,8
31	Arjantin	7,1
40	Brezilya	6,9
41	Özbekistan	6,8
58	Yunanistan	6,5
62	Japonya	6,4
63	Fransa	6,4
64	Tayvan	6,4
69	Çin	6,2
74	G. Kore	6,1
77	Türkiye	6,0
94	Bhutan Krallığı	5,6
156	Burundi	2,9

Kaynak: Veenhoven, 2015

Çalışmada elde edilen bulgulara göre Kosta Rika 8,5 puan ile ilk sırada yer alırken, onu Danimarka (8,4), Meksika (8,3) ile izlemektedir. Türkiye (6.0) skorla 77. Sırada yer almaktadır. Endeksin en son sırasında ise sırasıyla Brundi (2,9) Togo (2,6), ve Tanzanya (2,5) endeks skorlarıyla yer almaktadır (Deviren ve Yıldız, 2017: 241).

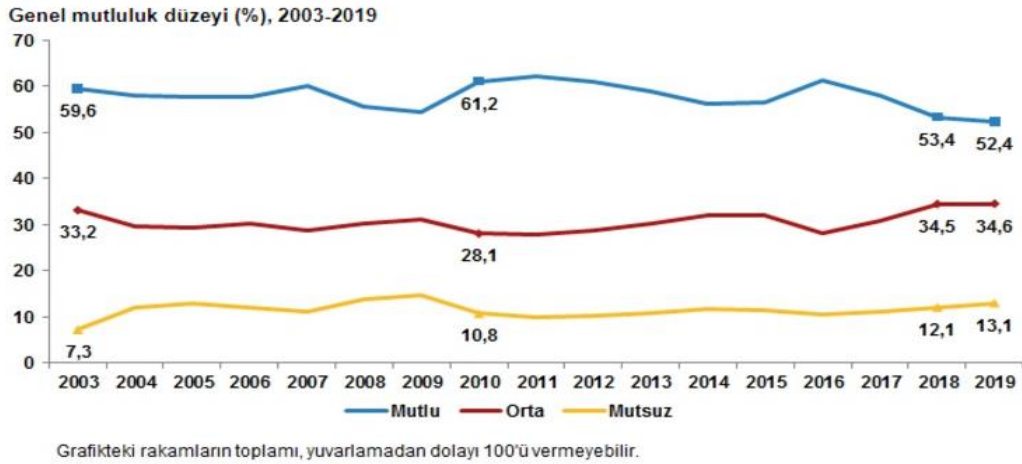
Mutluluğu ölçmeye ilişkin diğer bir çalışma (TÜİK) tarafından yapılan ve bireylerin memnuniyetini ölçen Yaşam Memnuniyeti Araştırmasıdır. Yaşam

memnuniyeti araştırması bireylerin genel mutluluk algısını, toplumsal değer yargılarını, temel yaşam alanlarındaki genel memnuniyetini ve kamu hizmetlerinden memnuniyetlerini ölçmek, memnuniyet düzeylerinin zaman içindeki değişimini takip etmek amacıyla, 2013 yılından itibaren düzenli olarak TÜİK tarafından ölçülmektedir.

Araştırma Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan hanelerde yaşayan 18 ve daha yukarı yaşta T.C vatandaşları ile yabancı uyruklu kişileri kapsamakta olup, araştırmada kurumsal nüfus (üniversite, öğrenci yurdu, huzurevi, bakım evi, ceza ve tutuk evi, ıslah evi yetiştirme yurdu askeri birlikler ve kışla) kapsam dışında tutulmaktadır.

Araştırma ilk defa 2003'te Hane halkı Bütçe Anketi olarak uygulandıktan sonra 2004 sonrası yıllarda bağımsız olarak uygulanmıştır. Yaşam memnuniyeti anketi ilk defa 2013'te il düzeyinde tahmin verebilecek şekilde düzenlenmiştir.

2013 yılında araştırmanın örneklem büyüklüğü, İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) Düzey3 ve (81) ilde çıkarım yapılabilecek şekilde hesaplanmıştır. Demografik bilgiler tüm aile bireylerinden elde edilirken, yaşam memnuniyetine ilişkin sorular 18 yaş ve yukarıları için sorulmaktadır.

Şekil: 3 Türkiye de Genel Mutluluk Düzeyi

Kaynak: TÜİK, 2019

TÜİK son olarak 2019 yaşam memnuniyeti araştırma sonuçlarını yayınlamıştır. Rapora göre mutlu olduğunu beyan eden bireylerin oranı önceki yıllara, özellikle bir önceki yıla kıyasla %1 düşerek %52,4 dolaylarında

gerçekleşmiştir. Mutsuz olduğunu söyleyenlerin oranı da %12.1'den 13.1 seviyesine yükselmiştir. Rapordaki diğer ayrıntılara göre 2019 verilerine göre Türkiye'deki kadınların erkeklerden daha mutlu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Kadınlarda mutluluk oranı yüzde 57 iken erkeklerde bu oran yüzde 47,6 seviyesindedir. Yaş gruplarına göre mutluluk düzeyine bakıldığında ise en yüksek mutluluk oranının yüzde 58,5 ile 65 ve üzeri yaş grubunda gerçekleştiği görülmektedir. En düşük mutluluk oranı ise 2018'de yüzde 47,8 ile 45-54 yaş grubunda görülürken, 2019 yılında mutluluk oranının en düşük olduğu kesim, yüzde 48,7 ile 55-64 yaş grubundaki bireyler oluşturmaktadır. Rapor sonuçlarına göre herhangi bir okul bitiren bireylerin, herhangi bir okul bitirmeyenlere göre mutsuzluk oranlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Hiçbir okul bitirmeyenlerde mutluluk oranı yüzde 55,4 iken, bunu sırasıyla yüzde 52,7 ile yükseköğretim, yüzde 52,3 ile ilköğretim veya ortaokul, yüzde 51,8 ile ilkokul, yüzde 50,8 ile lise ve dengi okul mezunları takip etmektedir. Araştırmada, mutlu olduğunu beyan eden evli bireylerin sayısı, evli olmayanlara göre daha fazladır. Evli bireylerin yüzde 55,6'sı mutlu olduğunu söylerken, evli olmayanlarda bu oran yüzde 45,1 şeklindedir (TÜİK, 2019).

Açıklanan raporun sonuçlarına göre en büyük mutluluk kaynağı sağlık olarak görülmektedir. Kendilerini en çok sağlıklı olmanın mutlu ettiğini ifade eden bireylerin oranı yüzde 69,9 olurken, bunu sırasıyla yüzde 14,3 ile sevgi, yüzde 9,2 ile başarı, yüzde 4,2 ile para ve yüzde 2,1 ile iş izlemektedir. En yüksek memnuniyet oranı yüzde 75,5 ile asayiş hizmetlerinde gerçekleşirken, bunu sırasıyla yüzde 72,2 ulaştırma, yüzde 67,1 ile sağlık, yüzde 61,1 ile Sosyal Güvenlik Kurumu, yüzde 54,8 ile eğitim ve 53,5 ile adli hizmetlerden memnuniyet takip etmektedir. 2019 yılı araştırma sonuçlarına göre bireylerin %70'i kendi geleceklerinden umutlu olduğunu da ifade etmiştir (TÜİK, 2019).

2.5 Mutluluğun Ölçümüne Yönelik Yapılan Çalışmaların Literatür Özeti

Günümüzde mutluluk kavramı felsefe, din ve psikoloji disiplinleriyle sınırlı bir konu olmaktan çıkmıştır. Son yıllarda sosyoloji, ekonomi ve hatta nöroloji alanlarında bile mutluluk araştırmaları söz konusudur. Pozitif Psikoloji, Mutluluk Ekonomisi ve Nöroekonomi gibi yeni alanlar “Mutluluk” ile ilgili konulara artan ilgi nedeniyle yeniden tasarlanmıştır. Psikologlar mutluluk verilerini insan memnuniyetinin kaynaklarını analiz etmede kullanırken, ekonomistler tüketici tercihleri ve fayda maksimizasyonu hakkındaki varsayımları yeniden test etmek için mutluluk verilerini kullanmaktadırlar (Aydın, 2004: 19). Bu sebeple mutluluğun insan yaşamındaki önemi, çeşitli bilimlerle ilişkisi ve etkileşimi açıktır ve mutluluk kavramı ve ölçümüne yönelik tartışmalar ve bu konudaki görüşler çok eskilere dayanmaktadır.

Sokrat, mutluluğun mal, mülk ve zenginlikte değil erdemli bir hayatta olduğunu söylemiştir. İbn-i Sina'ya göre mutluluk dünyevi olandan bağımsızdır. Mutluluğa akıl ile erişilir. Gazali, Kimya- yı Saadet eserinde İslamın gereklerine uygun yaşamayı ve dolayısıyla günahattan kaçınmayı kurtuluşun ve mutluluğun çaresi olarak görmektedir. Siegel (2005)e göre ise mutluluk yaşamda başarılı olmamızı sağlayan ve dünyaya bir sonraki adımı atmamızın yoludur. Bir insanın dünyaya bakış açısının mutluluk için oldukça önemli olduğunu Diener (2001) çalışmasında vurgulamıştır (Diener,2001).

Yazında yapılan çalışmalara bakıldığında iktisadi mutluluğa ilişkin çalışmaların daha çok gelir-mutluluk üzerine olduğu görülmektedir. Veenhoven ve Dumludağ'ın (2015) çalışmasına göre gelir ve mutluluk ilişkisi bir toplumda iktisat politikalarının çerçevesini çizmektedir. Çalışma, yapılan politikaların büyüme odaklı olmak yerine gelir dağılımını iyileştirmeyi öncelikli hedef haline getirilmesini savunmakta ve uygulanacak olan iktisat politikalarının kurumların kalitesini arttırmaya yönelik olarak toplumun da mutluluğun artacağı konusunda girdiler sunacağı belirtmiştir (Veenhoven, 2015; ss. 40-42).

Mutluluğun ekonomik büyüme ilişkisini inceleyen çalışmalardan Şeker (2011) çalışmasında, mutluluğu ve yaşamdan duyulan memnuniyeti kişilere ve bölgelere göre değişen ölçümü zor olan bir değer olarak nitelendirmektedir. Şeker'e

göre bir insanın mutlu olup olmadığı ya da yaşamdan memnun olup olmadığını o insanın mutlu veya yaşamdan memnun kılmasını sağlayacak değerlerinin gerçekleşme düzeyi belirlemektedir. Toplum içinde bireyi mutlu edecek faktörlerin doğru bir şekilde tespiti önemlidir. Bu bağlamda ülke içinde yapılacak kamusal harcamaların bireylerin mutluluğunu arttırıcı alanlara yönelik olması gerektiğini savunmaktadır (Şeker, 2011: 39).

Gelir ve mutluluk üzerine yapılan çalışmalardan bir diğeri de Çirkin ve Göksel (2015)'e ait çalışmadır. Yapılan çalışmada mutluluk, öznel iyi oluş ve yaşam doyumu gibi kavramların başta gelir olmak üzere bir takım ekonomik ve sosyal faktörlerden nasıl etkilendiği üzerinde durulmaktadır. 662 kişi üzerine yapılan anket çalışmasında mutluluk ve yaşam doyumu için 6 farklı model kullanılmıştır. Modellerde; cinsiyet, yaş, kişinin sahip olduğu çocuk sayısı, eğitim seviyesi, medeni hal, aylık gelir miktarı, gelir memnuniyeti, dini eğilim, eğlenceye zaman ayırma, sosyal etkinlik, ulaşım, sağlık, işsizlik, aylık ve yıllık gelir arasındaki fark v.b bağımsız değişkenler kullanılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda kadınların erkeklere oranla mutluluk ve yaşam memnuniyetinin daha fazla olduğu gözlenlenmektedir. Analiz sonuçlarına göre bireyin eğitim seviyesinde meydana gelen artış, gelir artışını da beraberinde getirdiği için mutluluğu arttırıcı etkiye sahiptir. Aynı şekilde bireyin haftada bir kere dini aktivite veya kendini eğlendirecek etkinliklere katılmasının da mutluluk seviyesini olumlu yönde etkilediği belirtilmiştir. Gelir faktörünün mutluluk seviyesi üzerinde etkisinin istatistiki olarak anlamlı olmaması görelî gelir kavramı ve karşılaştırma etkisi gibi çeşitli teorilere dayandırılmaktadır. Buna göre kişiler kendilerine ait mutlak geliri değil, diğer bireylerle karşılaştırdıklarında sahip oldukları gelirin büyüklüğüne önem vermektedirler (Çirkin, 2015: 43).

Literatürde mutluluk ekonomisi ile yapılan çalışmalardan Deviren ve Yıldız'a ait (2017) Gayrisafi Milli Mutluluğun Ekonomik Kalkınmadaki Rolü: Bhutan Krallığı Örneği adlı Çalışmada, ekonomik kalkınma konusu mutluluk ekonomisi çerçevesinde ele alınmakta, Gayrı safi milli mutluluğun ilk kez 1972 yılında ortaya çıktığı Bhutan Krallığı incelenmektedir. Çalışmada mutluluk ekonomisi ile yönetilen ülkeye ve Gayrisafi Milli Mutluluk kavramına büyük ölçüde yer verilmiştir. Gayrisafi Milli Mutluluk; sağlık, psikolojik iyi oluş, eğitim, ekolojik çeşitlilik, kültürel çeşitlilik, zaman kullanımı, esneklik, iyi yönetişim, topluluğun canlılığı, ve

esneklik ile yaşam standardından oluşan dokuz göstergeden meydana gelmektedir. Çalışma mutlak bir mutluluk tanımının bulunmadığı gibi evrensel bir mutluluk modelinin de olmayacağı görüşünden yola çıkarak mutluluk ölçümüne yönelik piyasacı yaklaşımlar dışında Gayrisafi Milli Mutluluğu, Gayrisafi Yurtiçi Hasıla ya ikame olmaktan ziyade, tamamlayıcı olabileceğini belirtmekte ve geleneksel kalkınma modellerinden farklı şekilde Gayrisafi Milli Mutluluğun çevresel değerleri de bünyesinde barındırdığı konusunda dikkat çekmektedir (Yıldız ve Deviren, 2014: 245-246).

Yazında mutluluk ekonomisi ile ilgili diğer çalışmalardan biri Uzunoğlu ve Aydemir'e (2018) ait çalışmadır. Mutluluk ekonomisi alanının ekonomistler için önemli bulgular sağladığını savunan çalışma, gelir dışında insanları nelerin mutlu ettiğini anlamalarına yardımcı olacak teoriler kullanmalarını savunmaktadır. Bu sebeple mutluluk düzeyinin yaş ve eğitim seviyeleri itibariyle farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için araştırmada Tek yönlü analiz yöntemleri kullanılmıştır. Buna göre mutluluk algılamalarının yaş itibariyle farklılaşmadığı ancak eğitim düzeyi itibariyle farklılaştığı tespit edilmiştir. Araştırmaya göre, mutluluk üzerine algılar gelir düzeyine göre farklılık göstermemektedir. Bunun sebebi olarak şükür gösterilmektedir. İnsanların gelir düzeyi düşük olsa da kültür, inanç gibi değerler sebebiyle şükür duygusuyla mutlu oldukları açıklanmaktadır. Demografik değişkenlerden eğitim seviyesi mutluluk algılamaları anlamlı bir farklılık gösterirken, çalışma sonucunda yaş ile mutluluk arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (Aydemir ve Uzunoğlu, 2018: 8).

Mutluluğun ölçümüne yönelik yabancı Literatür incelendiğinde özellikle 1940'lı yıllardan sonra mutluluk ve yaşam memnuniyeti üzerine yapılan araştırmalarda ve çalışmalarda artış gözlemlenmektedir. AB'nin Euro-barometre araştırmaları ve ABD'nin Genel Sosyal Araştırması bilinen araştırmalar arasındadır. Bentham'ın Yararcı Felsefesinden iyi hisler ile kötü hislerin cebirsel toplamının ölçülebileceği düşüncesinden bazı iktisatçıların esinlendiği görülmektedir. (Bentham,1996). Bu konu ile alakalı bazı iktisatçılar hazölçer (hedonimetre) adında mutluluğu ölçmeye yarayan psikolojik fiziksel bir makine icat ederek mutluluk ölçümünde bu makinanın kullanılabilceğini öne sürmüşlerdir. Ancak makinenin icat edilmesine rağmen son zamanlarda Bentham'dan ilham alan bilim adamları

acının ve hazzın bir kuantumu olarak 0-10 arasında değerler ile ölçülebileceğini öne sürmüşlerdir.

Nobel Ödüllü bilim adamlarından Kahneman'ın Mutluluğun değerlendirilmesine yönelik kurduğu bir ekip Günlük-yeniden yapılandırma adında bir yöntem geliştirmişlerdir. Bu yöntem ile katılımcılar, bir önceki gün hissettikleri duyguları 1-7 arasında deneyimlerini ve kendilerinde oluşturduğu duygusal yoğunluğu ortaya koymaktadır (Kahneman,1999).

David Lyken (1996) yaşam memnuniyeti konusunda Genlerin Rolünü inceleyen bir tez çalışması yayımlanmıştır. Bu çalışma da Minnesto'da dünyaya gelen 4000 ikiz ile ilgili bilgileri kendi oluşturduğu analizler ışığında değerlendirmiştir. Çalışma sonucunda genlerin yaşamdan memnuniyet duyma üzerindeki etkisinin yüzde elli olduğu sonucuna ulaşmıştır (Lyken,1999). Öte yandan Sonja Lyubomirskynin (2004), California Üniversitesinde yaptığı bir araştırmanın sonucuna göre sosyal hayat, aile ve iş gibi faktörlerin mutluluğu yüzde on, genetik faktörlerin yüzde elli, davranışların ise yüzde kırk etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Lyubomisky,vd: 2004).

Almanya Bonn Üniversitesinde (2004) yapılan bir araştırma sonucuna göre insanların zenginlikten ziyade, başkalarından zengin olma duygusunun insanları mutlu ettiği vurgulanmıştır. Faik ve Knell (2004) Avrupa'da gelirin artmasının sebebini bu sonuca bağlamış ve gerçekleşen artışın sadece yaşam kalitesinde olduğunu belirtmiştir (Faik and Knell,2004).

Geçmişten günümüze mutluluk ile ilgili araştırmalar incelendiğinde mutluluk daha çok psikoloji bilimiyle ilişkilendirilmiş ve bu araştırmalar depresyon, anksiyete, kişilik bozuklukları gibi durumlara odaklanmıştır. Bunun sebepleri olarakta psikoloji biliminin psikiyatriden erkilenmesinin yanısıra, ruhsal bozukluk gibi sorunların araştırmacılar tarafından ilgi çekici görülmesi gösterilebilir. Tüm bu sebeplerden dolayı pozitif psikoloji uzun yıllar arka planda kalmış ve çok fazla araştırma yapılmamıştır. Pozitif psikolojiye yönelim 1980'li yıllardan sonra başlamış; mutluluk, yaşam doyumu, evlilik doyumu, iş doyumu gibi konular araştırılmaya başlamıştır (Abdel-Khalek, 2006; Argyle ve Lu, 1990; Lyubomisky ve Lepper,1999; Myers ve Diener, 1995; Seligman ve Csikzentmihaly, 2000).

Mutluluğun ölçümüne yönelik olarak literatürde, Öznel Mutluluk Ölçeği (Lyubomisky ve Lepper, 1999), Depresyon Mutluluk Ölçeği (McGreal Ve Joseph, 1993) ve Mutluluk Yönelimi Ölçeğinin (Peterson, Park ve Seligman, 2005) çok fazla yer aldığı görülecektir. Fakat Mutluluk araştırmaları incelendiğinde en sık kullanılan ölçüm yöntemi çeşitli formlarıyla beraber, mutluluk seviyesini ölçüp değerlendiren Oxford Mutluluk Envanteri'nin olduğu görülmektedir. Oxford Mutluluk Envanteri (OME) Martin, Argyle ve Crossland tarafından 1989 yılında oluşturulan 28 madde ve 4'lü likert tipi bir envanterdir. Onlara göre mutluluğun üç temel bileşeni bulunmaktadır. Bu bileşenler; Neşe ve olumlu duygular sıklığı, yaşam sürecinde kişinin yaşadığı öfke ve yaşam doyumu düzeyi, kaygı, korku gibi olumsuz duyguların azlığıdır. Crossland, Martin ve Argyle (1989), yaptıkları çalışmada ölçeğin Cronbaach alfa içi tutarlılık katsayısını 90 olarak bulmuşlardır. Uygulama sonucunda ele alınan ve tekrarlanan testlerde güvenilirlik katsayısını 78 olarak kayıt altına almışlardır. Daha sonra çalışmada OME ile BackDepresyon ölçeği arasında —S2(p<001) korelasyon olduğu görülmüştür. Ölçek, Çince ye (Lu ve Shih, 1997), Japonca ya (Furnham ve Cheng,1999), İbranice ye (Francis ve Katz, 2000). Portekizce ye (Neto,2001), Farsçaya (Liaghatdr Jaferi, Abedi ve Somiee 2008) ve Almanca ya (Lewis Francis ve Ziebertz, 2002) çevirisi yapılmış ve incelenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: VERİ, YÖNTEM, UYGULAMA, SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

3. Gereç ve Yöntem

Bu bölümde yapılan araştırma kapsamında çalışmanın gereçleri ve araştırmanın örnekleme kapsam ve sınırlılıkları belirlendikten sonra analizde kullanılan yöntemle değinilmiştir.

3.1 Araştırma Gerekçesi

Uluslararası literatürde son zamanlarda daha sık tartışılmaya başlanan mutluluk ile ilgili araştırmalar, birçok bilim dalının ilgisi dahilindedir. Son zamanlarda iktisat biliminin de ilgi alanına giren mutluluk kavramı ve mutluluk ölçümleri, mutluluğun insan yaşantısındaki öneminin yanı sıra kamu ekonomisi ve devlet politikaları ile yakından ilgilidir. Bu çalışma, mutluluğu sadece iktisadi unsurlar üzerinden ele almanın eksikliğinden yola çıkarak mutluluğun iktisadi unsurlarının yanında mana ve anlam boyutlarını da içerecek bir çerçeve çizerek çok boyutlu olarak mutluluğu incelemektedir. Amerikan Psikoloji Dernek Başkanı Seligman Gerçek Mutluluk eserinde, mutluluğun haz, anlam ve bağlılık üç bileşenden oluştuğunu savunmuştur (Seligman,2002). Bunu sağlamak üzere her üç boyutu içeren bir anket yapısı üzerinden, bireylerin bu konudaki düşüncelerini incelenmek üzere bir alan çalışması sunmaktadır.

3.2 Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Çalışmanın evrenini Van ilinde yaşamakta olan 18 yaş üstü bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem büyüklüğü Van ilinde yaşamakta olan 18 yaş üstü bireylerin nüfusu baz alınarak hesaplandığında, yapılacak anket çalışması için yeterli örneklem büyüklüğü 345 kişi olarak bulunmuştur. Bu çalışmada Van ilinde ikamet eden 420 kişi araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

3.3 Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Van ilinde ikamet eden yaşları, eğitim durumları, gelir düzeyleri, inanç ve görüşleri farklı 18 yaş üstü bireyler araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır. Başlangıçta 500 anket ile daha fazla veri elde etmek amaçlanmıştır fakat 420 birey çalışmamıza katılmıştır.

3.4 Araştırmanın Varsayımları

Mutluluk faktörünün insan yaşantısındaki önemi büyüktür. Mutluluk kavramın birçok bilim alanının çalışma ve ilgi alanına girmesi ve son zamanlarda konu üzerine artan çalışmalar bu kanıyı destekler niteliktedir. Çalışma kapitalist sistemin bireyi tek boyutlu bir mutluluk anlayışına mahkum ettiği için mutluluğu sağlamada başarısız olduğu görüşünden yola çıkarak, mutluluğun iktisadi unsurları yanında, mana ve maneviyat boyutlarını da dikkate alması gerektiği varsayımından hareket etmektedir. Bu anlamda mutluluk üç boyutlu olarak ele alınmıştır. Bu boyutlar haz (hedonik), mana (eudeimonik), ve maneviyat (G-donic) olarak belirlenmiştir. Bu anlamda çalışma diğer benzer çalışmalardan farklılaşmaktadır. Bu anlamda anket çalışması, her bir boyuta ilişkin olmak üzere 6 sorudan oluşan 18 soru ile demografik sorular ve kontrol sorusuyla birlikte toplam 38 sorudan oluşmaktadır.

3.5 Veri Toplama ve Değerlendirme Araçları

Anket soruları hazırlandıktan sonra öncelikle 30 kişilik rastgele seçilmiş kişiler üzerinde anket uygulanmış, buradan elde edilen veriler ışığında anket soruları yeniden revize edilmiştir. Anlaşılmasında sorunlar oluşturan sorular yeniden düzenlenmiş ve katılımcılar soruları anlamada belirttikleri zorluklar giderilmiştir. Çalışmada kişisel sorunlar ve inançlara göre sorular bulunduğundan çalışmaya ilişkin etik kurul raporu alınmıştır. Söz konusu rapor Ek 1de sunulmuştur. İstatistiki olarak çalışma için 345 kişi seçimi yeterli iken, anket sorularına tam cevap verilmemesi ve eksik cevaplandırılmaları göz önünde bulundurularak 500 anket formu hazırlanmış,

bu 500 anket formundan analizde kullanılabilen 420 anket elde edilmiştir. Dolayısıyla anketler 420 anket dikkate alınarak yapılmıştır.

Araştırma kapsamında çalışmada kullanılan veri toplama aracı olan anket soru kâğıtları, örnekleme ait 7 adet sorudan oluşan demografik bilgiler ile 31 adet Likert tipi sorulardan oluşan tüketim alışkanlığı ile ilgili sorularının yanı sıra mutluluğun haz, anlam ve maneviyat boyutu olmak üzere her üç boyut kapsamında oluşturulan sorulardan oluşmakta ve bireylerin mutluluğun hangi boyutuna yakın olduğunu elde etmeye ilişkin bilgileri ölçme amaçlanmıştır. Anket kapsamındaki 5’li Likert tipi sorular; (1) Kesinlikle Katılmıyorum, (2) Katılıyorum, (3) Kararsızım, (4) Katılıyorum ve (5) Tamamen Katılıyorum şeklindedir. Çalışmaya katılım tamamen gönüllük esasına dayanmakta ve katılımcıların 18 yaş üstü bireyler olmalarına dikkat edilmiştir.

Çalışma sonuçları SPSS 19.0 paket programı kullanılarak elde edilmiştir. Çalışmada Aydın (2020) “3D of Happiness Pleasure, Meaning, Spirtuality” kitabındaki kavramsal ve teorik çerçeve esas alınmıştır. Söz konusu kitabın sonundaki anket sorularından yararlanılarak Van ilinin sosyo kültürel yapısına uygun bir anket geliştirilmiştir.

4. Yöntem ve Bulgular

Bu bölümde öncelikle frekans dağılımları ele alınmaktadır daha sonra güvenilirlik, faktör ve anova testleri verilmektedir.

4.1 Frekans Analizi

Frekans analizi verilerin adet bazında sayısal olarak dağılımlarının belirlenmesi için kullanılan yöntemdir. Bu bağlamda çalışmaya katılanların yaş dağılımları Tablo 6’ da verilmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların Yaşa Oranlarına göre Dağılımları

Yaş Aralıkları	N	Yüzde (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Toplam (%)
18-24	209	49,7	49,7	49,7
25-30	98	23,4	23,4	73,1
31-36	41	9,9	9,9	83
37-49	46	11	11	94
50-70	26	6	6	100
Toplam	420	100,0	100,0	100,0

Tablo 6’da görüldüğü üzere araştırmaya katılım sağlayan bireylerin büyük çoğunluğunun (%49,7) 18-24 yaş arasındaki bireyler oluşturmaktadır. Bunu sırasıyla (%23,4) ile 25-30 yaş aralığındaki bireyler, %9,9 oranıyla 31-36 yaş aralığında bireyler, %11 ile 37-49 yaş aralığındaki bireyler ve %6 ile 50-70 yaş aralığındaki bireyler oluşturmaktadır. “Ankete katılanların büyük çoğunluğu (%73,1) ile 18-30 yaş aralığındaki bireylerden oluşmaktadır.

Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyet durumlarına göre dağılımları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların Cinsiyete Göre Oransal Dağılımları

Cinsiyet	N	Yüzde (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Toplam (%)
Kadın	169	40,2	40,2	40,2
Erkek	251	59,8	59,8	100,0
Toplam	420	100,0	100,0	100,0

Tablo 7’ye bakıldığında araştırmaya katılan bireylerin %59,8ini erkeklerin ve %40,2sini ise kadınların oluşturduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan bireylerin medeni hal durumlarına göre dağılımları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların Medeni Durumlarının Oransal Dağılımı

Medeni Hali	N	Yüzde (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Toplam (%)
Bekar	300	71,4	71,4	95,2
Evli	100	23,8	23,8	23,8
Boşanmış	20	4,8	4,8	100,0
Toplam	420	100,0	100,0	100,0

Tablo 8’de görüldüğü üzere medeni durumu bekar olanların oranı (%71,4) ile çoğunluktadır. Medeni hali evli olanların oranı (%23,8) iken boşanmış bireylerin oranı ise (%4,8)’dir.

Araştırmaya katılan bireylerin eğitim durumlarına göre dağılımları Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Oransal Dağılımı

Eğitim Durumu	N	Yüzde (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Toplam (%)
İlkokul	37	8,8	8,8	8,8
Lise	91	21,7	21,7	30,5
Yüksekokul/Lisans	258	61,4	61,4	91,9
Lisansüstü/Doktora	34	8,1	8,1	100,0
Toplam	420	100,0	100,0	100,0

Tablo 9’da görüldüğü gibi üniversite lisans ve ön lisans mezunu katılımcıların toplam oranı %61,4 ile en yüksektir. Bu oranı %21,7 ile lise mezunları takip ederken, katılımcıların eğitim durumlarına göre en düşük oran %8,1 ile lisansüstü eğitime sahip kişilerdir.

Araştırmaya katılanların Meslek Gruplarına Göre Dağılımları Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo.10 Araştırmaya Katılanların Meslek Gruplarına Göre Dağılımları

Meslek	N	Yüzde (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Toplam (%)
Öğrenci	212	50,5	50,5	50,5
Memur	64	15,2	15,2	65,7
İşçi	45	10,7	10,7	76,4
Emekli	6	1,4	1,4	77,9
İşsiz	16	3,8	3,8	81,7
Diğere	77	18,4	18,4	100,0
Toplam	420	100,0	100,0	100,0

Tablo 10. incelendiğinde katılımcıların çoğunluğu (%50,5) ile öğrenci olduğu görülürken, bu oranı, %18,4 ile ankette seçenek olarak sunulan meslek grupları dışındaki diğer seçeneği takip etmektedir. Bireylerin %15,2 si memurlardan oluşurken bunu %10,7 ile işçiler, % 3,8 ile emekliler ve %3,8 ile işsizler izlemektedir.

Ankete katılanların gelir durumlarına göre dağılımları Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11. Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Oransal Dağılımı

Gelir Düzeyi	N	Yüzde (%)	Geçerli Oran(%)	KümülatifToplam(%)
0-299	84	15,5	15,5	15,5
300-1499	159	37,8	37,8	53,5
1500-4499	105	28,6	28,6	82,1
4500 ve üstü	72	18,1	18,1	100,0
Toplam	420	100,0	100,0	100,0

Tablo 11’de görüldüğü üzere bireylerin çoğunluğu (%37,8) ile 300-1500 TL aylık geliri olduklarını ifade etmişlerdir. 1500-4500 TL aylık gelir elde ettiğini ifade eden katılımcıların oranı ise 28,6dır. Bu oranı 4500 TL ve üstü gelire sahip olan bireylerin sayısı (%18,1) takip ederken, aylık gelirinin 299 TL’den düşük olduğunu belirten kişilerin oranı (%15,5) en düşük oran olarak görülmektedir.

Hane toplam net gelir dağılımına göre katılımcıların dağılımı tablo 12’de gösterilmiştir,

Tablo 12. Katılımcıların Hane Toplam Net Gelir Dağılımları

Gelir Düzeyi	N	Yüzde (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Toplam (%)
1500 TL Altı	79	18,8	%18,8	%18,8
1501-2500 TL	74	17,6	%17,6	%36,4
2501-3500 TL	68	16,2	%16,2	%52,6
3501-5000 TL	91	21,7	%21,7	%74,3
5000TLyukarısı	108	25,7	%25,7	%100,0
Toplam	420	100,0	100,0	100,0

Tablo 12’de görüldüğü gibi araştırma kapsamına alınan bireylerin çoğunluğu %25,7 ile 5000 TL ve yukarısı gelir elde ettiklerini ifade etmişlerdir. 3501-5000 TL gelir elde ettiğini ifade edenlerin oranı ise % 21,7’dir. Bu oranı 1500 TL ve altı gelire sahip olan bireylerin sayısı %18,8 takip ederken, hane toplam net gelirinin 1501-2500 TL olduğunu belirten kişilerin oranı %17,6 ve 2501-3500 TL gelirlerinin olduğunu belirtenlerinin oranı ise % 16,2 olarak görülmektedir.

Gelirlerin lüks tüketime harcanan oranlarına göre katılımcıların dağılımı Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo.13 Katılımcıların Gelirlerinin Lüks Tüketime Harcama oranlarının Dağılımları

Gelir Düzeyi	N	Yüzde (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Toplam (%)
% 0-10	164	39,0	39,0	39,0
% 10-20	100	23,8	23,8	62,9
% 21-40	69	16,4	16,4	79,3
% 41-60	50	11,9	11,9	91,2
% 60 ve üzeri	37	8,8	8,8	100,0
Toplam	420	100,0	100,0	100,0

“Gelirinizin yüzde kaçını lüks tüketime harcıyorsunuz?” sorusuna verilen cevapların oransal dağılımlarına baktığımızda katılımcıların %39’u gelirinin % 0-10 arasındaki kısmını lüks tüketime harcadığını belirtmektedir. Katılımcıların % 23,8’i ise gelirinin % 10-20’lik kısmını lüks tüketime harcadığını ifade etmektedir. Bunu % 16,4 ile gelirinin %21-40’ını lüks tüketime ayırdığını ifade eden katılımcılar takip etmektedir. Gelirinin %41-60’ını lüks tüketime harcayanların oranı ise % 11,9’dur. Katılımcıların sadece %8,8’i gelirinin %60’dan fazlasını lüks tüketime harcayacağını belirtmiştir.

Yaşam memnuniyetine verilen cevapların oransal dağılımı Tablo 14’de verilmiştir

Tablo14. Katılımcıların Yaşam Memnuniyeti Merdiven Sorusuna Verilen Cevapların Oransal Dağılımı

Yaşam Memnuniyeti Basamakları (0-10) arasında	N	Yüzde (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Toplam (%)
0	14	3,3	3,3	3,3
1	20	4,8	4,8	8,1
2	28	6,7	6,7	14,8
3	39	9,3	9,3	24,0
4	72	17,1	17,1	41,2
5	87	20,7	20,7	61,9
6	46	11,0	11,0	72,9
7	46	10,2	10,2	83,9
8	43	3,6	3,6	94,0
9	15	2,4	2,4	97,6
10	10	1,9	1,9	100,0
Toplam	420	100,0	100,0	100,0

Araştırma, kapsamına alınan bireylerin anket çalışmasında yer alan “Hayatınızın en kötü senaryosunun sıfır, hayal ettiğiniz ideal hayatın ise 10 olduğunu gösteren bir merdiven olduğunu düşündüğünüzde kendinizi bu merdivenin kaçınıcı basamağında değerlendirirsiniz?” sorusuna verilen cevapların dağılımlarına baktığımızda katılımcıların çoğunluğunun kendilerini yüzde 20,7 ile beşinci

basamakta değerlendirdikleri görülürken, bu oranı, yüzde 17,1 dördüncü basamak takip etmektedir. Tabloya göre ankete katılan bireylerin sadece yüzde 2,4'ü kendini hayatının en ideal noktası olan onuncu merdiven basamağında değerlendirmektedir. Katılımcıların yüzde 3,3 ise kendilerini 0 basamağında tanımlamaktadır.

Katılımcıların mutluluk seviyesine göre oransal dağılımları Tablo 15'de verilmiştir.

Tablo 15. Katılımcıların Mutluluk Seviyelerine Göre Oransal Dağılımları

Mutluluk Seviyesi Basamakları	N	%	GeçerliOran (%)	Kümülatif Toplam (%)
0	35	8,3	8,3	8,3
1	29	6,9	6,9	15,2
2	33	7,9	7,9	23,1
3	48	11,4	11,4	34,5
4	48	11,4	11,4	46,0
5	63	15,0	15,0	61,0
6	49	11,7	11,7	72,6
7	36	8,6	8,6	81,2
8	29	6,9	6,9	88,1
9	23	5,5	5,5	93,6
10	27	6,4	6,4	100,0
Toplam	420	100,0	100,0	100,0

Araştırma, kapsamına alınan bireylerin anket çalışmasında yer alan “Şu anki mutluluk seviyenizi numaralandıracak olsaydınız 0-10 rakamı arasında hangi rakamı tercih ederiniz?” sorusuna verilen cevapların dağılımlarına bakıldığında katılımcıların çoğunluğunun kendilerini yüzde 15,0 ile beşinci basamakta orta mutluluk seviyesinde değerlendirdikleri görülürken, bu oranı, yüzde 11,7 ile altıncı basamak ve yüzde 11,4 üçüncü ve dördüncü basamak takip etmektedir. Ankete

katılan bireylerin yüzde 8,3'ü kendini çok mutsuz olarak ifade ederken, yüzde 6,4'ü ise kendini çok mutlu olarak ifade etmektedir.

Sizi hayatta en çok kim mutlu eder sorusuna verilen cevaplara göre katılımcıların dağılımları Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16. “Sizi hayatta en çok kim mutlu eder” Sorusuna Verilen Cevapların Oransal Dağılımı

Bireyler	N	Yüzde (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Toplam (%)
Kendim	141	33,6	3,6	33,6
Aile	116	27,6	27,6	61,2
Anne-Baba	110	26,2	26,2	87,4
Arkadaşlar	49	11,7	11,7	99,0
Akrabalar	4	1,0	1,0	100,0
Toplam	420	100,0	100,0	100,0

“Sizi hayatta en çok kim mutlu eder?” sorusuna verilen cevapların dağılımlarına bakıldığında katılımcıların en yüksek oranın yüzde 33,6 ile kendim cevabını verenlerden oluştuğu görülmektedir. Bu oranı yüzde 27,6 ile eş ve çocuklar cevabı verenler takip etmektedir. Anne ve babasının kendilerini en çok mutlu ettiğini ifade edenlerin oranı yüzde 26,2, arkadaş çevresinin kendilerini en çok mutlu ettiğini ifade edenlerin oranı yüzde 11,7dir. Akrabaların kendilerini en çok mutlu ettiklerini ifade edenler ise yüzde 1'dir. Katılımcıların kendim cevabını ağırlıklı vermeleri kısmen bireyselleşmenin bir sonucu olarak okunabilir.

Katılımcıların Allahın varlığına dair inanç sorusuna verilen cevaplara göre dağılımları Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17. Katılımcıların Allah'ın Varlığına Dair İnanç Sorusuna Verdikleri Cevaplara Göre Oransal Dağılımlar

Seçenekler	N	Yüzde (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Toplam (%)
“İnanmıyorum”	36	8,6	8,6	8,6
“İnanıyorum fakat ciddi şüphelerim var”	32	7,6	7,6	16,2
“Evreni belli yasalarla yöneten ve bunun ötesine müdahale etmeyen bir yaratıcının varlığına inanıyorum”	34	8,1	8,1	24,3
“Evreni belli yasalarla yöneten ve doğal olaylara istisnai olarak müdahale eden bir yaratıcının varlığına inanıyorum”	58	13,8	13,8	38,1
“Evreni belli yasalarla yöneten ve doğal olaylara daima müdahale eden bir yaratıcının varlığına inanıyorum”	98	23,3	23,3	61,4
“Evreni belli yasalarla yöneten ve doğal olaylara ve insan hayatına doğrudan müdahale eden bir yaratıcının varlığına inanıyorum”	162	38,6	%38,6	100,0

Tablo 17’ye bakıldığında katılımcıların verdiği cevaba göre en yüksek oranın yüzde 38,6 ile Evreni belli yasalarla yöneten ve doğal olaylara ve insan hayatına doğrudan müdahale eden bir yaratıcının varlığına inanıyorum”cevabının oluşturduğu görülmektedir. Bunu yüzde 23,3 ile Evreni belli yasalarla yöneten ve doğal olaylara daima müdahale eden bir yaratıcının varlığına inanıyorum cevabı takip etmektedir. Allahın varlığına “inanmıyorum” diyenlerin oranı yüzde 8,6 iken, “inanıyorum fakat ciddi şüphelerim var” diyenlerin oranı ise yüzde 7,6 olarak çıkmaktadır.

Katılımcıların kılınan namaz sorusuna verdikleri cevapların oransal dağılımları Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18. Katılımcıların Kılınan Namaz Sorusuna Verdikleri Cevapların Oransal Dağılımı

Verilen Namaz Vakti Seçenekler	N	Yüzde (%)	Geçerli Oran (%)	Kümülatif Oran (%)
Hiçbiri ve Bayram Namazı	223	53,1	53,1	53,1
Cuma Namazı	32	7,6	7,6	60,7
1-3 Vakit Namaz kılanlar	32	7,6	7,6	68,3
4-5 Vakit Namaz Kılanlar	48	11,4	11,4	79,8
5'ten fazla vakit Namaz ve gece (teheccüt)namazı kılanlar	85	20,2	20,2	100,0
Toplam	420	100,0	100,0	100,0

Tablo 18’de de görüldüğü gibi bireylerin yüzde 53,1 günlük yaşantısında hiç namaz kılmamakta veya sadece bayram namazı kılmaktadır. Bireylerin yüzde 7,6’sı günlük yaşantısında sadece Cuma Namazı kıldığını belirtirken, yine katılımcıların yüzde 7,6sı günde 1-3 vakit namaz kıldıklarını belirtmişlerdir. Anket çalışmasına katılan bireylerin yüzde 11,4ü günde 4-5 vakit namaz kıldığını belirtmiştir ve günde 5 vakitten fazla gece (teheccüt) namazlarını da kıldıklarını belirtilenlerin oranı yüzde 20,2 olarak gözlemlenmiştir.

Ölçekte yer alan maddelere ilişkin araştırmaya katılan bireylerin görüş ortalamaları ve madde standart sapmaları Tablo 19’da sunulmuştur.

Tablo 19. Araştırmanın Ölçek Maddelerinin Tanımlayıcı İstatistikleri

Maddeler	N	Ortalama	Standart Sapma
Youtube, Tv, Twitter, İnstagram v.b platformlarda eğlence programları izlemekten hoşlanırım	418	3,53	1,292
Geleceğimden umutluyum.	418	3,29	1,195
Günlük yaşantım hayatıma anlam katan bir dizi değerler etrafında dönmektedir	418	3,28	1,120
Birçok yönden ideallerime yakın bir hayat yaşıyorum.	418	2,95	1,135
Eğer yeniden dünyaya gelsem, neredeyse hayatımda hiçbir şeyi değiştirmezdim.	418	2,42	1,285
Allahın benimle beraber olduğuna görürcesine iman ediyorum.	418	3,69	1,274
Para mutluluğu satın alır.	418	3,22	1,502
Başkalarını servetim ve konumum ile etkilemek hoşuma gider.	418	2,58	1,453
Yaptığım işten zevk almak, diğer insanların işim ile ilgili ne düşündüğünden çok daha önemlidir.	418	3,68	1,338
Her gün su içmek sağlık için oldukça faydalıdır.	418	4,51	0,930
Bu hayattaki amacımın ne olduğunu biliyorum	418	3,61	1,197
Lüks Tüketimde bulunmamın temel sebebi toplum içinde bana sağladığı prestijdir.	418	3,36	1,262
Maddiyat ve eğlenceden ziyade, Allah ile güçlü manevi bir bağ kurarak hayatta mutlu olmaya çalışıyorum.	418	3,34	1,200
Hayat eğlencelidir.	418	3,11	1,334
Gelirimın elverdiği ölçüde modayı takip etmek benim için önemlidir	418	4,12	1,027
Allahın dualarımı bir şekilde yanıtladığına inanıyorum.	418	3,79	1,268
Yaptığım işten tam tatmin olmak benim için önemlidir.	418	4,06	1,017
Yaşam koşullarımın mükemmel olduğunu düşünüyorum.	418	2,87	1,168
Lüks ürünleri yalnızca yüksek kalite ve daha iyi hizmet için satın alırım.	418	3,34	1,246

Bu hayatta değerli/yararlı bir şeyler ile meşgul olduğuma inanıyorum.	418	3,56	1,058
Gelirim yettiği ölçüde, lüks tüketim yapmaktan haz alırım	418	3,22	1,377
Ölümden sonra hayatın devam edeceğine inanıyorum.	418	3,92	1,239
Hayatımdan genel olarak memnunum.	418	3,30	1,165
Sinema, tiyatro, spor müsabakası vb. yerlere gitmekten hoşlanırım.	418	3,98	1,183

Bireylerin ankete rastgele cevap verip vermediklerini test etmek için sorulan kontrol sorusunu (Her gün su içmek sağlık için oldukça faydalıdır) dikkate almadığımızda, en yüksek ortalama puanı moda sorusu almıştır. “Gelirim elverdiği ölçüde modayı takip etmek benim için önemlidir”(ort=4.12) Burada katılımcıların modadan kasıt marka tüketimini anlamış olmaları muhtemeldir. Marka tüketiminde kalite ve marka arasında ilişki olduğu düşünülmüş olabilir. “Yaptığım işten tam tatmin olmak benim için önemlidir” sorusu ise 4.06 değerine sahiptir. Ölçeğin maddeleri içinde en düşük ortalama değerine sahip soru ise “Eğer yeniden dünyaya gelsem, neredeyse hayatımda hiçbir şeyi değiştirmezdim.” Sorusuna verilen cevapların ortalamasıdır (2,42).

4.2 Güvenilirlik ve Faktör Analizleri

Bilimsel araştırmalarda önemli konulardan biri güvenilirlik analizidir. Güvenilirlik analizi temel olarak bir ölçüm methodunun farklı zamanlarda yapılan uygulamaların aynı sonuçları verebilme düzeyini açıklamaktadır. Ölçüm değerlerinin kararlılığının bir göstergesi olarak Sosyal Bilimler alanında kullanılan birden fazla güvenilirlik analizi bulunmaktadır. Bu yöntemlerin bazıları Formun Tekrarı Yöntemi, Eşdeğer (Paralel) Formlar Yöntemi, İç Tutarlılık Yöntemleri şeklinde sıralanabilir (Özdamar, 2002: 13). Bu tekniklerden en çok kullanılan yöntem Cronbach Alpha yöntemidir. Bu yöntem doğrultusunda bir ölçeğin güvenilir olarak kabul edilebilmesi için Alpha değerinin en az 0,70 düzeyinde olması gerekmektedir. 0,70 değerinden

düşük olan ölçekler “düşük güvenilir” veya “güvenilir olmayan” ölçek sınıfına girmektedir (Özdamar, 2002).

Cronbach Alfa testine göre, kullanılan ölçeğin güvenilirlik katsayısı ile ilgili elde edilen bulgular Tablo 20’de sunulmuştur.

Tablo 20. Ölçeğin Güvenirlilik Katsayısı

Cronbach's Alpha	Cronbach's Standartlaştırılmış Dayalı	Alpha Maddelere	Madde sayısı
.680	.798		26

Çalışmadaki anket sorularının çoğu beşli likert ölçeğine göre hazırlanmakla birlikte bazı sorularda bu ölçek sıfır ile 11 aralığında verilmiştir. Bu nedenle standartlaştırılmış değerlere göre hesaplanmış Cronbach Alfa değerine bakmak gerekmektedir. Standartlaştırılmış maddelere dayalı alfa değeri 0,798 olduğundan anket çalışmasının güvenilirliğinde bir sorun bulunmamaktadır. Soruların genel olarak birbirinden bağımsız beklenen ölçümü yaptığı görülmektedir.

Faktör analizine başlamadan önce çalışmaya ait verilerin faktör analizine uygunluğunun test edilmesi gerekmektedir. Bunun için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Küresellik testleri en çok başvurulan yöntemlerdendir. Her iki yöntem birbirinin alternatifi olarak kullanılsa da literatürde genellikle her ikisi birlikte kullanılmaktadır. Genel olarak küresellik testi istatistiksel olarak anlamlı bulunursa çalışmanın faktör analizi aşamasına geçilir (Tatlidil, 2002).

Tablo 21. Kaiser-Meyer-Olkin ve Bartlett Küresellik Testi Değerleri

Barlett Küresellik Testi			
Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Testi	Ki-Kare	Df.	Önemlilik
0,846	3427,046	300	0,000

KMO Testi, yapılan çalışmanın faktör analizi yapılması konusunda yeterli olup olmadığını gösteren bir test istatistiğidir. Bu test istatistiği, 0 ile 1 arasında değerler almaktadır. Değerlerin 1’e yakın olması örneklemin faktör analizine

uygunluğunun gösterir. Sağlıklı bir faktör analizi yapılabilmesi için örneklemin KMO test değerinin 0,50'den büyük olması gerektiği genel kabul görmektedir. Test sonucu 0,5'ten düşük değişkenler mevcut ise, bunlar analize dâhil edilmemektir (Sarıtac, 2014: 23). Çalışmanın analizi için bulunan 0,84 değerinin 0,50 değerinden büyük olması sebebiyle veri kümesinin faktörlenebileceğini göstermektedir.

Bartlett testi, KMO testinde olduğu gibi değişkenler arası ilişki durumunun göstergesi olarak kullanılmaktadır. Bartlett testi ile ulaşılan Ki-Kare değerinin istatistiki anlamlılığının %5'ten küçük olması gerekmektedir. Yapılan çalışmanın küresellik test değerinin %1'de istatistiki olarak anlamlı bulunması sağlıklı bir faktör analizinin yapılabileceğinin göstergesi olarak kabul edilir (Tatlıdil, 2002). Bartlett testi ile ulaşılan Ki- Kare değeri istatistiki olarak %1den küçük olarak bulunmuştur.

4.2.1 Faktör Analizi

Faktör analizi (FA), birbiriyle ilişkili birden fazla değişkenin bir araya getirilerek az sayıda anlamlı yeni değişkenler bulma amacıyla kullanılan çok değişkenli bir istatistik yöntemidir. Faktör Analizi Açımlayıcı ve Doğrulayıcı olmak üzere iki temel yöntemden oluşmaktadır. Açımlayıcı Faktör Analizi, değişkenler arasındaki ilişkiyle beraber teori üretmeye ve faktör bulmaya yönelik bir işlemdir. Doğrulayıcı faktör analizi ise değişkenler arasındaki ilişkiden hareketle daha önceden belirlenen bir hipotezin test edilmesini konu alır (Kline, 1994; Stevens, 1996; Tabachnick ve Fidell,2001).

Bu çalışma, açımlayıcı faktör analiz yöntemi kullanılarak Haz, Mana, Maneviyat ve Yaşam Memnuniyeti olmak üzere dört boyutlu bir modele dayanmaktadır.

Açımlayıcı faktör analizinde çalışmanın 27 maddesi ile tüm maddeler arası toplam korelasyon incelenmiştir. Analiz sonucunda madde-toplam korelasyon puanınının 0,30'dan küçük olan ve birden fazla boyutta yüksek faktör yükü çıkan, ayrıca yükler arasındaki farkın 0,10'dan düşük olan maddelerin analizin dışında tutulması gerekmektedir. Analizde düşük faktör yüklerine sahip olan 27 ve 38.soru analizden çıkartılarak Doğrulayıcı Faktör Analizi (CFA) tekrar yapılmıştır. Yapılan ikinci analizde veri uyum indeksleri 0,95'in üstünde ve Faktör Analizinde yaklaşık

ortalamaların karekökü anlamına gelen Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) değeri 0,10'un altında olduğu için ikinci doğrusal faktör analizi (CFA) modeli iyi uyum göstermektedir. Soru 14 ve 22'nin faktör yükleri 0.30 üzerinde olduğu için kabul edilebilir düzeydedir. Bu maddeler çıkartılırsa çok daha iyi uyum endeksleri elde edilir. Ancak çıkartıldığında ölçeğin kapsam geçerliğinin düşebileceği veya bilgi kaybına neden olabileceği durumlar göz önünde bulundurularak maddeler ölçekten çıkarılmamıştır. Soru 12 ve soru 13 iyi uyum vermesine rağmen ölçek maddesi olarak değerlendirilmemesi gerekir. Demografik değişken olarak kullanılması daha sağlıklı olacaktır.

Uygulanan açıklayıcı faktör analizi sonuçlarına göre maddelerin korelasyon yüklerinin 0,308 ile 0,822 ($p < 0,001$) arasında değerler aldığı görülmektedir. Açıklayıcı faktör analizinde temel bileşenler analizi kullanılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 22'de görüldüğü üzere Haz, Mana, Maneviyat ve Yaşam memnuniyeti olmak üzere 4 alt boyut oluşturulmuş ve genel çerçevede 4 alt boyutta toplam 25 madde ile ölçek oluşturulmuştur. Dört alt boyutun temsil ettiği toplam açıklanan varyans yükü % 51,044 olarak bulunmuştur.

Tablo 22. Açıklayıcı Faktör Analizi

Sorular	Faktör	Faktör	Faktör	Faktör
	Haz	Mana	Maneviyat	Yaşam Memn.
Soru 12. Allah'ın varlığına ilişkin inancım şöyledir;			0,561	
Soru 13. Günlük hayatta hangi namazları kıldığımızı işaretleyiniz			0,651	
Soru 14. Youtube, Tv, Twitter, İnstagram v.b platformlarda eğlence programları	0,371			

izlemekten hoşlanırım.				
Soru 15. Geleceğimden umutluyum.				0,766
Soru 16. Günlük yaşantım hayatıma anlam katan bir dizi değerler etrafında dönmektedir.		0,616		
Soru 17. Bir çok yönden ideallerime yakın bir hayat yaşıyorum.				0,741
Soru 18. Eğer yeniden dünyaya gelsem, neredeyse hayatımda hiç birşeyi değiştirmezdim.				0,530
Soru 19. Allah'ın benimle beraber olduğuna görürcesine iman ederim.			0,823	
Soru 20. Para mutluluğu satın alır.	0,630			
Soru 21. Başkalarını servetim ve konumumla etkilemek hoşuma gider.	0,700			
Soru 22. Yaptığım işten tam tatmin olmak benim için önemlidir.		0,308		

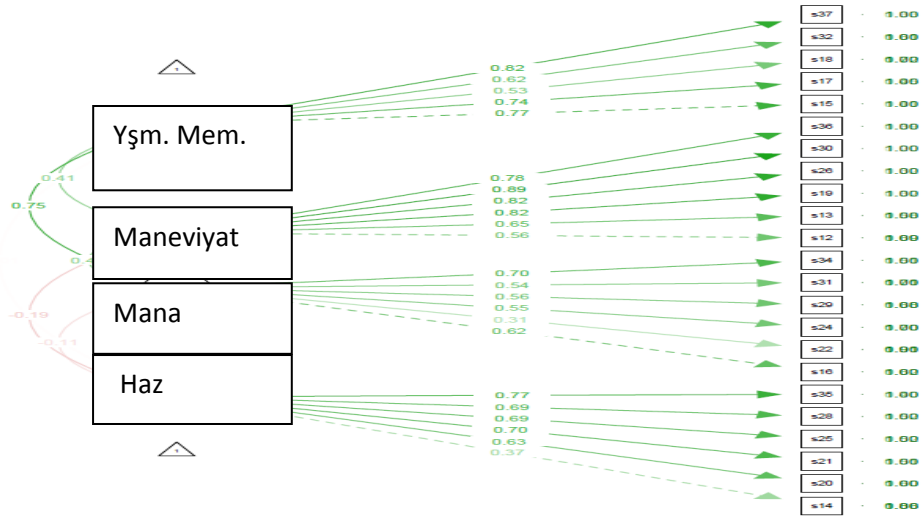
Soru 24. Bu hayattaki amacımın ne olduğunu biliyorum.		0,551		
Soru 25. Lüks tüketimde bulunmamın temel sebebi toplum içinde bana sağladığı prestijdir.	0,694			
Soru 26. Maddiyat ve eğlenceden ziyade, Allah ile güçlü bir manevi bağ kurarak hayatta kalmaya çalışıyorum.			0,822	
Soru 28. Gelirim elverdiği ölçüde modayı takip etmek benim için önemlidir.	0,693			
Soru 29. Kabiliyetlerimi tam olarak kullandığım zaman hayattan haz aldığımı hissediyorum.		0,564		
Soru 30. Allah'ın dualarımı bir şekilde yanıtladığına inanıyorum.			0,894	
Soru 31. Yaptığım işten tam tatmin olmak benim için önemlidir.		0,543		
Soru 32. Yaşam koşullarımın				0,624

mükemmel olduğunu düşünüyorum.				
Soru 34. Bu hayatta değerli-yararlı bir şeyler ile meşgul olduğuma inanıyorum.		0,700		
Soru 35. Gelirim elverdiği ölçüde, lüks tüketim yapmaktan haz alırım	0,774			
Soru 36. Ölümden sonra hayatın devam edeceğine inanıyorum.			0,783	
Soru 37. Hayatımdan genel olarak memnunum.				0,818

Tablo 22'deki sonuçlara göre 6 soru Haz boyutu içinde ağırlıklı olarak çıkmaktadır. Bunlar içinde en düşük ağırlık değeri 0,371 ile 14. Soru olan Youtube, Tv, Twitter, Instagram vb. platformlarda eğlence programları izlemekten hoşlanırım sorusudur. Diğer sorular 0,6 değeri üzerinde çıkmaktadır. Benzer şekilde 6 soruda Mana boyutunda çıkmaktadır. En düşük ağırlık değeri 22. sorudur. 6 soru Maneviyat boyutta çıkmakta 0,561 ile soru 12 ile ilgilidir. Burada değer 0,561 çıkmaktadır. Yaşam memnuniyetinde ise 5 soru çıkmaktadır. Sorularda en düşük ağırlık değeri 0,530 ile 18. Soruya aittir. Kısacası, anket sorularının istenilen alanları ölçüp ölçmediği faktör analiziyle teyit edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre ölçüm değeri çok düşük çıkan iki soru çıkarılmış ve üç boyutla ilgili puanlar faktör analizine uygun şekilde hesaplanmıştır.

Doğrulayıcı Faktör Analizi model 2'nin sonuçları şekil 4'te diyagram şeklinde gösterilmiştir.

Şekil.4 Doğrulatoryı Faktör Analiz Model 2'nin Diyagramda gösterimi

Tablo 23. Ölçek İstatistiği

Anamlılıık	Varyans	Std. Sapma	N of Items
91.62	214.715	14.653	26

Tablo 23'te görüldüğü üzere Ölçek İstatistiği yüzde 91.62 anlamlılıık düzeyine sahiptir. Elde edilen bu değer, anket çalışması yapılan bir araştırma için iyi bir değer olarak kabul edilmektedir.

Temel Bileşenler Analizi (Principal Component Analysis) genel olarak yüz tanıma, gürültü giderme, resim sıkıştırma, örüntü tanıma, temel bileşenler yaklaşımı bağımlılıık yapısını yok etme ve boyut indirgeme amaçları için sıklıkla kullanılan yöntemlerden biri olmakla birlikte modeli tanıma, sınıflandırma, boyut indirgenmesi ve yorumlanmasını sağlamaya yarayan değişkenli analiz yöntemlerinden de biridir (McSharry, 2006:289-294).

Temel Bileşenler Analiz sonuçları tablo 24'te verilmiştir.

Tablo 24. Temel Bileşenler Analizi

Sorular	Initial(Başlangıç)	Extraction(çıkarm)
Soru 12	1.000	.505
Soru 13	1.000	.491
Soru 14	1.000	.362
Soru 15	1.000	.551
Soru 16	1.000	.336
Soru 17	1.000	.589
Soru 18	1.000	.448
Soru 19	1.000	.698
Soru 20	1.000	.457
Soru 21	1.000	.551
Soru 22	1.000	.439
Soru 24	1.000	.267
Soru 25	1.000	.526
Soru 26	1.000	.647
Soru 27	1.000	.486
Soru 28	1.000	.548
Soru 29	1.000	.434
Soru 30	1.000	.713
Soru 31	1.000	.572
Soru 32	1.000	.488
Soru 34	1.000	.406
Soru 35	1.000	.639
Soru 36	1.000	.619
Soru 37	1.000	.613
Soru 38	1.000	.375

Tablo 24’de gösterilen Temel Bileşenler Analizi tablosunda her bir maddenin toplam faktörü ne kadar etkilediği gösterilmektedir. Temel Bileşenler Analizinde, çıkarm (Extraction) değerlerinin 0,30’un üzerinde olması beklenilir. Bu doğrultuda tabloda örneklem değerleri sağlıklıdır. Toplam faktörü en fazla etkileyen maddenin

yüzde 0,713 ile 30. Soru olduğu tablodan anlaşılırken, toplam faktörü en az etkileyen maddenin ise yüzde 0,267 ile 24. soru olduğu görülmektedir.

Tablo 25. Tüm Maddelerin İstatistik Değerleri

	Madde iptal edildiğinde Ölçek ortalaması	Madde iptal edildiğinde ölçeğin varyansı	Düzeltilmiş madde toplam korelasyonu	Karesi alınmış çoklu korelasyon	Madde iptal edildiğinde Cronbach alfa istatistiği
Soru 13	85.47	155.708	.150	.396	.788
Soru 14	88.10	209.358	.099	.255	.681
Soru 15	88.33	197.877	.458	.469	.658
Soru 16	88.34	200.709	.402	.291	.663
Soru 17	88.67	198.733	.459	.480	.659
Soru 18	89.20	202.016	.303	.301	.667
Soru 19	87.93	195.590	.491	.572	.655
Soru 20	88.40	219.981	-.169	.341	.701
Soru 21	89.04	209.955	.063	.385	.684
Soru 22	87.94	206.121	.177	.279	.676
Soru 23	87.11	206.121	.290	.222	.671
Soru 24	88.01	202.000	.332	.229	.666

Soru 25	88.89	206.155	.178	.408	.676
Soru 26	88.27	195.778	.491	.568	.655
Soru 27	88.28	198.188	.447	.399	.659
Soru 28	88.51	207.526	.141	.396	.678
Soru 29	87.50	203.104	.361	.317	.666
Soru 30	87.83	193.601	.553	.610	.651
Soru 31	87.56	204.737	.307	.339	.669
Soru 32	88.75	199.669	.414	.419	.662
Soru 33	88.28	205.436	.216	.204	.673
Soru 34	88.06	201.488	.403	.355	.664
Soru 35	88.40	203.853	.228	.519	.672
Soru 36	87.71	197.359	.454	.465	.658
Soru 37	88.32	196.608	.513	.511	.656
Soru 38	87.65	209.721	.105	.232	.680

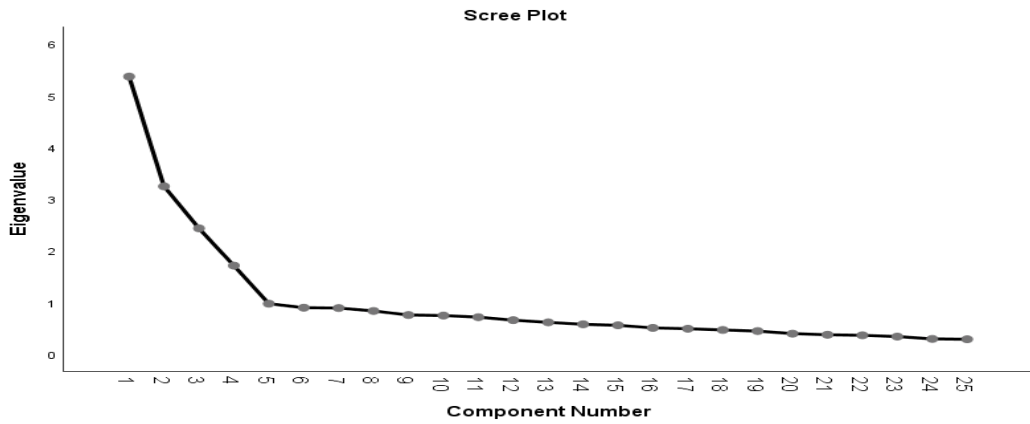
Tablo 26. Ölçek Maddelerinin Varyanslarının Açıklanması

Componenet	Başlangıç Değerleri			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	% of Variance	Total	% of Variance	Cumulative %
1	5.367	21.469	21.469	5.367	21.469	21.469
2	3.246	12.983	34.452	3.246	12.983	34.452
3	2.434	9.735	44.186	2.434	9.735	44.186
4	1.714	6.857	51.044	1.714	6.857	51.044
5	.978	3.911	54.954			
6	.900	3.600	58.555			
7	.893	3.572	62.126			
8	.837	3.349	65.476			
9	.759	3.036	68.512			
10	.748	2.993	71.504			
11	.717	2.869	74.374			
12	.659	2.635	77.009			
13	.616	2.465	79.474			
14	.579	2.317	81.791			
15	.560	2.239	84.030			
16	.510	2.038	86.068			
17	.494	1.975	88.043			
18	.469	1.877	89.921			
19	.448	1.792	91.713			
20	.399	1.595	93.308			
21	.377	1.509	94.817			
22	.367	1.466	96.283			
23	.342	1.368	97.651			
24	.298	1.190	98.841			
25	.290	1.159	100.000			

Tablo 26’da görüleceği üzere analiz sonucunda özdeğeri (eigenvalue değeri) 1’den yüksek olan 4 faktör bulunmaktadır. 1.faktör, ölçekte kullanılan maddeler ile ölçülmeye çalışılan özelliğin yüzde 21,469 açıklarken sırasıyla 2.faktör yüzde 12,9 unu, üçüncü faktör yüzde 9,735ini, 4. Faktör ise yüzde 6,857sini açıklamaktadır.

Çalışmada kullanılan maddeler ile, ölçülmeye çalışılan özelliğin toplamda yüzde 51.044'ünü açıklayabilmektedir. Bu değerin çok düşük olmaması gerekmektedir. Çünkü açıklanan varyansın düşük olması o ölçekle ulaşılan bilginin o derecede az olduğu anlamını taşımaktadır. Bir çok kaynak tablodaki kümülatif varyansın yüzde 50'nin altında olmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu sebeple yüzde 51.044 değeri modelimiz için yeterli bir orandır. Analiz sonucunda Faktörleri ve dağılımları gösteren grafik, şekil 5'te verilmiştir.

Şekil 5.Faktör dağılımını gösteren grafik (Scree Plot)

Faktör analizinde faktör sayısı belirlenirken kullanılan tekniklerden biri Faktör Grafiği (Scree Plot)'tur. İki nokta arası bir faktörü ifade etmektedir. Şekilde eğrinin düzleşerek devam ettiği noktadan itibaren kaç faktör bulunduğu hesaplanmaktadır. Şekilde de görüleceği üzere birinci faktörün 6 değerine yakın olduğu, ikinci faktörün 3 değerine yakın olduğu, üçüncü faktörün 2 değerine yakın olduğu dördüncü faktörün ise 1 değerine yakın olduğu görülmektedir. 4 faktörden sonra değer 1'in altına inmeye başlamaktadır. Dolayısıyla 4 faktör olarak düşünülmesi istatistiki olarak uygundur.

Faktör analizinde incelenmesi gereken son tablo Component Matrix'dir. Burada, çalışmada yer alan maddelerin her birinin dört bileşendeki dödürülmemiş yüklemeleri gösterilmektedir. Faktör analizinin nihai sonucu olan Component Matrix tablo 27'de verilmiştir.

Tablo 27. Faktör Analizinin Nihai Sonucu(Compenent Matrix)

Sorular	1	2	3	4
Soru 37	.697	.152	-.210	-.243
Soru 30	.687	-.225	.423	.108
Soru 26	.664	-.273	.360	.058
Soru 15	.638	.242	-.270	-.114
Soru 19	.598	-.259	.501	.150
Soru 17	.590	.298	-.253	-.296
Soru 34	.580	.198	-.242	.025
Soru 36	.568	-.242	.478	.096
Soru 32	.540	.212	-.112	-.373
Soru 16	.526	.167	-.175	.029
Soru 13	.498	-.458	.174	-.050
Soru 27	.485	.451	-.173	-.131
Soru 24	.447	.063	-.219	.124
Soru 35	.002	.683	.416	.000
Soru 28	-.055	.678	.276	-.093
Soru 25	-.015	.532	.482	-.104
Soru 38	.043	.479	-.182	.333
Soru 14	.012	.477	.137	.339
Soru 20	-.393	.399	.373	.063
Soru 21	-.149	.498	.501	-.176
Soru 12	.447	-.264	.485	.019
Soru 31	.385	.115	-.213	.604
Soru 22	.192	.291	-.148	.543
Soru 18	.438	.213	-.106	-.447
Soru 28	.432	.198	-.126	.438

Çalışmada yer alan sorulardan her birinin dört bileşen üzerindeki döndürülmemiş yüklemelerini gösteren tabloda her bir maddenin yüklerinin en az 0,30 olması gerekmektedir. 0,30'un altındaki maddelere sorunlu olarak bakılmaktadır ancak araştırmannın ne olduğuna bağlı olarak sorunun atılıp atılmaması gerektiğine karar verilebilir. Ayrıca Compenent Matrix'de her bir maddenin farklı yükleri arasında en .10'luk bir fark olması gerekmektedir.

Tablo 27' de görüleceği üzere yükün mutlak değeri ne kadar yüksekse faktör değişkene o kadar çok katkı sağlamaktadır. 0.5'ten küçük olan değerler gözardı edilmiştir.

4.3 Korelasyon ve Regresyon Analizleri

4.3.1 Korelasyon Analizi

İki veya daha fazla değişkenin aralarında ilişki bulunması durumunda, bu değişkenlerin ilişki şiddetini ölçmeye yarayan istatistiki analiz korelasyon analizi olarak adlandırılmaktadır. Korelasyon katsayısı -1 ile +1 arasında değerler almaktadır. Korelasyon katsayıları yorumlanırken 0,000- 0,25 arasındaki değerler çok zayıf, 0,26 ile 0,49 arasındaki değerler zayıf, 0,50 ile 0,69 arasında yer alan değerler orta, 0,79-0,89 arasındaki değerler ise çok yüksek olarak nitelendirilmektedir. Değişkenler arasındaki Korelasyon katsayılarının pozitif olması değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusallığını, negatif olması ise ters yönlü bir ilişkinin varlığını ifade etmektedir.

Tablo 28'de, hem mutlak hem de nisbi mutluluk boyutlarıyla ilgili değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarını ve anlamlılık değerleri gösterilmektedir.

Tablo.28 Mutluluk Boyutları ile İlgili Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları

		HB	GB	EB	HB-GB	HB-EB	EB-GB	EB-HB	Bay	Yas	Evli	
Haz (Hedonik) Boyut (HB)	Pear. Cor.	1	-.034	-	.137**	.810**	.728**	-.107*	-.118*	-	-.047	.216**
	Sig.		.489	.005	.000	.000	.029	.016	.000	.335	.000	
	N	419	418	419	418	419	418	418	419	419	419	
Maneviyat (G-donik) Boyut (GB)	Pear. Cor.	-.034	1	.261**	-	.614**	-.200**	-.397**	.698**	-.006	-.005	.006
	Sig.	.489		.000	.000	.000	.000	.000	.000	.905	.918	.905S
	N	418	419	419	418	418	419	419	419	419	419	419
Anlam (Eudemonik) Boyut (EB)	Pear. Cor.	-	.261**	1	-	.259**	.779**	.782**	.874**	-.072	.136**	.072
	Sig.	.137**	.005	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.140	.005	.140
	N	419	419	420	418	419	419	419	419	420	420	420
HD-GD	Pear. Cor.	.810**	-	-	1	.692**	.150**	-	-.502**	-.167**	-.032	.167**
	Sig.	.000	.000	.000	.000	.000	.002	.000	.001	.509	.001	
	N	418	418	418	418	418	418	418	418	418	418	418
HD-ED	Pear. Cor.	.728**	-	-	.692**	1	-	-.610**	-.679**	-.084	-.123*	.084
	Sig.	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.087	.012	.087	
	N	419	418	419	418	419	418	418	418	419	419	419
ED-GD	Pear. Cor.	-.107*	-	.782**	.150**	-	1	.380**	-.064	.132**	.064	
	Sig.	.029	.000	.000	.002	.000	.000	.000	.191	.007	.191	
	N	418	419	419	418	418	419	419	419	419	419	
ED-GD	Pear. Cor.	-.118*	.698**	.874**	-	-.502**	-.679**	.380**	1	-.056	.098*	.056
	Sig.	.016	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.254	.046	.254	
	N	418	419	419	418	418	419	419	419	419	419	
Bay	Pear. Cor.	-	-.006	-.072	-	-.084	-.064	-.056	1	.107*	-	
	Sig.	.216**	.000	.140	.001	.087	.191	.254	.028	.000	1.000**	
	N	419	419	420	418	419	419	419	420	420	420	

Yas	Pear.	-.047	-.005	.136**	-.032	-.123*	.132**	.098*	.107*	1	-.107*
	Cor.										
	Sig.	.335	.918	.005	.509	.012	.007	.046	.028		.028
	N	419	419	420	418	419	419	419	420	420	420
Evli	Pear.	.216**	.006	.072	.167**	.084	.064	.056	-	-.107*	1
	Cor.								1.000*		
	Sig.	.000	.905	.140	.001	.087	.191	.254	.000	.028	
	N	419	419	420	418	419	419	419	420	420	420
Universiteli	Pear.	-.009	.067	-.084	-.049	.051	-.123*	-.028	-.016	-	.016
	Cor.									.335**	
	Sig.	.853	.171	.085	.315	.296	.012	.566	.746	.000	.746
	N	419	419	420	418	419	419	419	420	420	420
Hhalkigeliri	Pear.	.142**	.060	-.108*	.079	.167**	-	-.050	.005	.378**	-.005
	Cor.						.142**				
	Sig.	.004	.218	.027	.109	.001	.004	.308	.915	.000	.915
	N	419	419	420	418	419	419	419	420	420	420
LuksTuketim	Pear.	.344**	.076	-	.232**	.351**	-	-.103*	-.067	.095	.067
	Cor.			.189**			.230**				
	Sig.	.000	.120	.000	.000	.000	.000	.035	.169	.051	.169
	N	419	419	420	418	419	419	419	420	420	420
IdealHayat	Pear.	.033	.268**	.176**	-	-.101*	-.006	.266**	.021	.274**	-.021
	Cor.				.131**						
	Sig.	.504	.000	.000	.007	.040	.909	.000	.663	.000	.663
	N	419	419	420	418	419	419	419	420	420	420
AnlikMutluluk	Pear.	-.030	.334**	.161**	-	-	-.062	.288**	.042	.075	-.042
	Cor.				.221**	.131**					
	Sig.	.545	.000	.001	.000	.007	.205	.000	.396	.124	.396
	N	419	419	420	418	419	419	419	420	420	420
Subjektif Yasam Memnuniyeti	Pear.	-.015	.479**	.306**	-	-	-.018	.469**	.014	-.018	-.014
	Cor.				.293**	.222**					
	Sig.	.765	.000	.000	.000	.000	.706	.000	.779	.707	.779
	N	419	419	420	418	419	419	419	420	420	420

Faktör analizleriyle teyit edilen mutluluğun üç boyutunun her birey için toplam değeri hesaplandıktan sonra korelasyon ve regresyon analiziyle söz konusu boyutlarla yaşam memnuniyeti ve diğer ilgili değişkenler arasındaki ilişki araştırılmıştır. Ayrıca, her boyutun diğer boyuta göre nisbi puanı hesaplanarak

ayrıca modellere dahil edilmiştir. Örneğin, toplam G-donik puanı toplam hedonik puanından çıkartılınca (HB-GB), bireyin nispi olarak ne daha çok hedonik mi yoksa G-donik mi olduğu ortaya çıkmaktadır. Eğer hedonik puan daha yüksekse birey nispi olarak daha hedonik olduğu varsayılmaktadır. Aynı şekilde diğer boyutlar içinde nispi boyut puanları hesaplanmıştır.

Tabloda 28'de ilgili değişkenlerin korelasyon katsayı değerlerine bakıldığında, haz (hedonik) boyut ile anlam (eudeimonik) boyut puanlarının birbirine yakın olduğu ve aralarındaki ilişkinin pozitif yönlü olduğu görülmektedir. Mutluluğun maneviyat ve anlam boyutları arasındaki ilişkinin yine pozitif yönlü olduğu görülürken, mutluluğun maneviyat (g-donik) boyut ile haz (hedonik) boyut arasındaki ilişkinin negatif yönlü olduğu görülmektedir. Haz (hedonik) boyuttaki bireylerin evlilik katsayılarının negatif çıkması, bu boyuttaki bireylerin çoğunlukla evli olmayan bireylerden oluştuğu tablodan çıkan sonuçlardan biridir.

4.3.2 Regresyon Analizi ve Sonuçları

Regresyon analizi, aralarında ilişki bulunan iki veya ikiden fazla değişkenden birinin bağımlı değişken, diğerlerinin bağımsız değişken olarak kabul edildiği ve bu ayırım doğrultusunda aralarında bulunan ilişkinin matematiksel eşitlik ile ifade edildiği analiz yöntemlerinden biridir. Yapılacak olan regresyon analizinde; bağımlı değişken ve bağımsız değişken tek bir tane ise kullanılan yöntem basit regresyon analizi, bağımlı değişken iki veya ikiden fazla ise çok değişkenli regresyon analizi olarak ifade edilmektedir (Alpar, 2003: 24).

Bu çalışma, yapılan anket ile bireylerin mutluluklarını üç farklı bağımlı değişken kullanılarak üç regresyon modeli kurularak ölçmektedir.

Birinci Regresyon Modeli

Birinci regresyon modelinde şu denklemdeki değişken katsayılarını tahmin ettik:

$$SYM = \alpha + \beta_i X_i + \mu$$

SYM: Subjektif Yaşam Memnuniyeti (Modeldeki bağımlı değişkeni temsil etmektedir)

X_i: Modeldeki bağımsız değişkenleri temsil etmektedir. (G-donik Boyut, Ideal Hayat, H.halkı geliri, Eudemonik Boyut, LuksTuketim, Yas)

Birinci regresyon modelinde bağımlı değişken subjektif yaşam memnuniyeti, bağımsız değişkenler ise literatürde sıkça kullanılan altı soruya Likert skalasına göre verilen cevaplardan oluşmaktadır.

Tablo 29'da birinci regresyon modelimizin istatistiki değerleri gösterilmektedir.

Tablo 29. Birinci Regresyon Modeli

Regresyon Modeli	R Kare	Uyarlanmış R Kare	Std. Tahmini Hata Payı	
1	.480a	.231	.229	3.86333
2	.599b	.359	.356	3.53042
3	.628c	.394	.389	3.43757
4	.639d	.408	.402	3.40114
5	.646e	.417	.410	3.38009
6	.651f	.423	.415	3.36562

Belirleyiciler : (Sabit), a.) G-donik Boyut

Belirleyiciler (Sabit), b) G-donik Boyut, Ideal Hayat

Belirleyiciler (Sabit), c) G-donik Boyut, Ideal Hayat, H.halkı geliri

Belirleyiciler (Sabit), d) G-donik Boyut, Ideal Hayat, H.halkı geliri, Eudemonik Boyut

Belirleyiciler (Sabit), e) G-donik Boyut, Ideal Hayat, H.halkı geliri, Eudemonik Boyut,

LüksTuketim

Belirleyiciler (Sabit) f) G-donik Boyut, İdeal Hayat, H. Halkı geliri, Eudeimonik Boyut,

Lüks Tüketim, Yaş

Lineer adım(stepwise) regresyon yöntemiyle yaptığımız altı farklı model kullanılarak birinci regresyon modelimizde R kare ve uyarlanmış R kare değerleri tablo 29'da verilmiştir. Tabloya göre en kapsamlı altıncı modelin R kare değeri 0,42 olarak çıkmıştır. Bu değer, altıncı modeldeki bağımsız değişkenlerin, bağımlı değişkendeki değişimin yüzde 42 oranında açıkladığı anlamına gelmektedir. Anket verilerine dayalı böyle bir model için bu değer iyi bir sonuç olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, uyarlanmış R kare değerinin R kare değeriyle hemen hemen aynı çıkması modelin sağlıklı olduğuna ve otokorelasyon gibi ekonometrik sorunları içermediğine işaret etmektedir.

Anova Testi

Varyans analizinin en basit şekli olan Anova testi, verilerin arasındaki ortalamaları arasında fark olup olmadığını değerlendirmek ve sürekli bir ölçüm yöntemi olarak iki ya da daha fazla grubun varlığı durumunda gruplardan en az birinin diğer gruplardan farklı olup olmadığını ölçmektedir. Anova analizi tek bir sayısal değişkenin en az üç farklı grup ile karşılaştırılmasında kullanılmaktadır. Anova testinin uygulanabilmesi için verilerin her grupta normal dağılıma sahip olması, varyansların homojen olması, farklı gruplara ait olan bireylerin rasgele seçilmiş olması ve birbirinden farklı olması gerekmektedir (Kul,2019).

Çalışmadaki Anova Testi sonuçları tablo 30'da gösterilmektedir

Tablo 30. Anova Testi

	Model	Karelerin Toplamı	D.F	Ortalama Kare	F	Sigma
	Regression	1861.752	1	1861.752	124.738	0.000b
1.	Artık (Kalan)	6208.937	416	14.925		
	Toplam	8070.689	417			
	Regression	2898.188	2	1449.094	116.264	.000 ^c
2.	Artık (kalan)	5172.501	415	12.464		
	Toplam	8070.689	417			
	Regression	3178.485	3	1059.495	89.659	.000d
3.	Artık (Kalan)	4892.204	414	11.817		
	Toplam	8070.689	417			
	Regression	3293.193	4	823.298	71.172	.000 ^e
4.	Artık (Kalan)	4777.496	413	11.568		
	Toplam	8070.689	417			
	Regression	3363.595	5	672.719	58.881	.000 ^f
5.	Artık (Kalan)	4707.094	412	11.425		
	Toplam	8070.689	417			
	Regression	3415.119	6	569.186	50.249	.000 ^g
6.	Artık (Kalan)	4655.570	411	11.327		
	Toplam	8070.689	417			

a. Bağımlı Değişken: Subjektif Yaşam Memnuniyeti

b. Sabit Belirleyiciler: G-donik Boyut

c. Sabit Belirleyiciler : G-donik Boyut, İdeal Hayat

d. Sabit Belirleyiciler, G-donik Boyut, Ideal Hayat, H.halkı Geliri

e. Sabit Belirleyiciler G-donik Boyut, IdealHayat, H.halkı Geliri, Eudemonik Boyut

f. Sabit Belirleyiciler G-donik Boyut, Ideal Hayat, H.halkı Geliri, Eudemonik Boyut, LuksTuketim

g. Sabit Belirleyiciler G-donik Boyut, Ideal Hayat, H.halkı Geliri, Eudemonik Boyut, Lüks Tüketim, Yaş

Tablo 30’da ANOVA analizi sonuçları yer almaktadır. Anova tablosu incelendiğinde ‘Sigma’ değeri $0.000 < 0.05$ olduğundan %95 güven ile grupların ortalamaları arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Altı regresyon modeliyle ilgili olarak. F ve p değerlerine göre, sözkonusu modellerin hepsinin toplu olarak anlamlı olduklarını görülmektedir. Yani, istatistiki olarak sözkonusu değerlerin rastgele elde edilmiş olma ihtimali neredeyse sıfır çıkmıştır. Bu da modellerin bir bütün olarak istatistiki anlamlılık testini geçtiğini göstermektedir.

Tablo 31’de birinci regresyon analizinin tablo değerleri yer almaktadır.

Tablo 31. Birinci Regresyon Analizinin Tablo Değerleri

Model	Standart dışı Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar	T değeri	Sigma değeri
	B	Std. Hata	Beta değeri		
1. Sabit	3.497	1.030		3.394	.001
G- Donik Boyut	.507	.045	.480	11.169	.000
2. Sabit	1.631	.963		11.169	.091
G- Donik Boyut	.402	.043	.381	.9.335	.000
İdeal hayat	.703	.077	.372	9.119	.000
3. Sabit	2.933	.975		3.006	.003S
G- Donik Boyut	.398	.042	.377	9.487	.000
İdeal Hayat	.811	.078	.429	10. 357	.000

Halk Geliri	-.582	.119	-.195	-470	.000
4. Sabit	1.703	1.041		1.636	.103
G- Donik Boyut	.368	.042	.377	9.487	.000
İdeal Hayat	.771	.078	.408	9.836	.000
Halk Geliri	-.517	.120	-.173	-4.313	.000
Eudeimonik Boyut	.090	.029	.126	3.149	.002
5. Sabit	1.311	1.047		1.253	.211
G- Donik Boyut	.362	.042	.343	8.556	.000
İdeal Hayat	.730	.080	.386	9.152	.000
Halk Geliri	-.643	.129	-.215	-4.964	.000
Eudeimonik Boyut	.106	.029	.148	3.631	.000
Lüks Tüketim	.365	.147	.110	2.482	.013
6. Sabit	2.025	1.095		1.850	.065
G- Donik Boyut	.352	.042	.333	8.278	.000
İdeal Hayat	.763	0.81	0.404	9.431	.000
Hane Halk Geliri	-.536	.138	-.179	-3.881	.000
Eudeimonik	.116	.029	.162	3.933	.000
Lüks Tüketim	.332	.147	.100	2.258	.024
Yaş	-.040	.019	-.090	-2.133	.034

Tablo 31’de birinci regresyon denkleminin altı farklı modelindeki değişkenlerin katsayı tahminlerini verilmektedir. Altıncı modelde altı değişken istatistiki olarak anlamlı çıkmış. Maneviyat boyut, İdeal Hayat, hanehalkı geliri ve ideal boyut değişkenlerinin p değerleri sıfıra yakın çıkmıştır. Lüks tüketim ve yaş değişkenleri iste yüzde 5 seviyesinde istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. Maneviyat ve Mana boyutlar beklendiği gibi pozitif çıkmıştır. Maneviyat boyutunun değişken katsayı değerinin daha yüksek çıkması maneviyyatın anlam değişkeninden daha yüksek orandan yaşama memnuniyetini etkileğini göstermektedir. Haz değişkenin istatistiki olarak anlamsız çıktığı için modelden çıkarılmıştır. Öte yandan,

hanehelkî geliri ile yaşam memnuniyeti arasında negatif bir ilişki olduğu görülmektedir. Yani, gelir artıkça yaşam memnuniyetinin azaldığı gözlemlenmektedir. Ancak ilginç şekilde lüks tüketim değişkeninin katsayı değeri pozitif çıkmıştır. Gelir seviyesiyle birlikte düşünülünce bireylerin sübjektif lüks tüketim algısına sahip oldukları söylenebilir. Çünkü, gelir seviyesi çok düşük olanlar bile yüksek oranda lük tüketim yaptıklarını beyan etmiştir. Yaş değişken katsayısının negatif çıkması, yaş artıkça yaşam memnuniyetinin düştüğünü göstermektedir.

2.İkinci Regresyon Modeli

İkinci Regresyon modelinde bağımlı değişkenimiz sıfır ile on arasında bir merdiven metaforunu düşünerek anekete katılan bireylerin anlık mutluluklarını ifade ettikleri soruya verilen cevaplardan oluşmaktadır. Bağımsız değişkenlerimiz ise üç farklı mutluluk ile ilgili boyut puanını ve diğer ilgili bağımsız değişkenleri temsil etmektedir.

$$\text{AnlıkMutluluk} = \alpha + \beta_1 X_i + \mu$$

BağımlıDeğişken: Anlık Mutluluk (0-10 arasında bireyin mutluluk seviyesini ölçen merdiven sorusu)

X_i : Bağımsız Değişken (üç farklı mutluluk boyutu)

Tablo 32’de İkinci regresyon modeli gösterilmektedir.

Tablo 32. İkinci Regresyon Modeli

Model	R	R Kare	Düzenlenmiş R Kare	Std. Hata tahmin payı
1.	.579a	.335	.333	2.314

a.) Belirleyiciler: (Sabit), İdeal Hayat

b.) Belirleyiciler : (Sabit), İdeal Hayat, G-Donık Boyut

İlk regresyon modelinde olduğu gibi ikinci regresyon modelinde de adimsal regresyon yöntemi kullanılmıştır. Tabloda görüldüğü modelde R kare ve uyarlanmış

R kare değerleri yaklaşık 0,37 bulunmuştur. Bunun anlamı, bağımsız değişkenlerin sözkonusu modeldeki bağımlı değişkendeki değişimin yüzde 37'sini açıklamakta olduğudur. R kare ve uyarlanmış R kare değerlerinin birbirine eşit çıkmış olması modelde ekonometrik sorun olmadığına işaret etmektedir.

Üçüncü Regresyon Modeli

Üçüncü regresyon modelinde, anket çalışmasındaki bireylere kendilerince ideal düşündükleri hayatın neresinde bulduklarını 0 ile 10 basamak aralığındaki merdiven metaforunu kullanılarak oluşturulan soruya verilen cevaplardan oluşmaktadır.

Tablo 33'de regresyon analizinde kurulan üçüncü modelin tablo değerleri gösterilmektedir.

Tablo 33. Üçüncü Regresyon Analizinin Tablo Değerleri

Model	Standart dışı katsayılar		Standartlaştırılmış katsayılar	T değeri	Sigma değeri
	B	Std. Error			
1. Sabit	1.540	.313		4.926	.000
İdeal Hayat	.705	.049	.579	14.475	.000
2. Sabit	1.450	.309		4.691	.000
İdeal Hayat	.681	.048	.559	14.081	.000
HB-GB	-.059	.016	-.148	-3.717	.000
3. Sabit	2.000	.398		5.025	.000
İdeal Hayat	.711	.050		14.204	.000
HB- GB	-.059	.016		-3.726	.000
Yaş	-.025	.012		-2.179	.030

Tabloda görüldüğü gibi, üçüncü modelde İdeal Hayat değişkeni anlık mutluluğu pozitif etkilerken maneviyattan ziyade nisbi olarak hedonik olma (HB-GB) bireyin mutluluğunu negatif etkilemektedir. Aynı şekilde bir önceki modelde olduğu gibi yaş değişkeni de anlık mutlulukla ters orantılı bir etkiye sahiptir.

Tablo 34’de İstatistiki olarak anlamsız bulunduğu için modelden çıkarılan değişkenlerin değerleri verilmektedir.

Tablo 34. Dışlanan Değişkenler

Model		Beta	T	Sig.	Kısmi Korelasyon	Eş Doğrusallık İstatistik Tolerance
1	HD-GD	-.148 ^b	-3.717	.000	-.180	.983
	HD-ED	-.074 ^b	-1.859	.064	-.091	.990
	ED-GD	-.058 ^b	-1.463	.144	-.072	1.000
	Bay	.029 ^b	.735	.463	.036	1.000
	Yas	-.089 ^b	-2.160	.031	-.105	.925
	Evli	-.029 ^b	-.735	.463	-.036	1.000
	Universiteli	.045 ^b	1.116	.265	.055	1.000
	Hhalkigeliri	-.004 ^b	-.095	.925	-.005	.918
	LuksTuketim	.001 ^b	.026	.979	.001	.917
2	HD-ED	.051 ^c	.934	.351	.046	.521
	ED-GD	-.037 ^c	-.934	.351	-.046	.977
	Bay	.005 ^c	.131	.896	.006	.972
	Yas	-.089 ^c	-2.179	.030	-.107	.925
	Evli	-.005 ^c	-.131	.896	-.006	.972
	Universiteli	.037 ^c	.938	.349	.046	.997
	Hhalkigeliri	.015 ^c	.360	.719	.018	.905
	LuksTuketim	.048 ^c	1.130	.259	.055	.843
3	HD-ED	.035 ^d	.641	.522	.032	.511
	ED-GD	-.026 ^d	-.641	.522	-.032	.958
	Bay	.015 ^d	.368	.713	.018	.961
	Evli	-.015 ^d	-.368	.713	-.018	.961
	Universiteli	.009 ^d	.210	.834	.010	.880
	Hhalkigeliri	.049 ^d	1.135	.257	.056	.808
	LuksTuketim	.050 ^d	1.169	.243	.057	.843

a.Bağımlı Değişken: AnlıkMutluluk

b.Modelin Belirleyicileri: (Sabit), IdealHayat

c.Modelin Belirleyicileri: (Sabit), Ideal Hayat, Hedonic, G-donc

d.Modelin Belirleyicileri: (Sabit), Ideal Hayat, Hedonik, G-Donc, Yasam memnuniyeti

Anlık Mutluluk üzerinde etkili olduğunu düşündüğümüz ancak istatistiki olarak anlamsız bulunduğu için otomatik olarak modelde çıkarılan değişkenlerin katsayı, t statistiği ve p değerlerini gösterilmektedir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Türk Dil Kurumu'nun bütün özelemlere eksiksiz ve sürekli olarak ulaşılmaktan duyulan durum, olgunluk, saadet, bahtiyarlık olarak tanımladığı (TDK,2005) ve Psikiyatri bilimi başta olmak üzere birçok bilim dalının yakın merceğine giren mutluluk kavramı birçok çalışmaya konu olmuştur. Özellikle mutluluğa erişme yolları, mutluluğun gücü üzerine ve mutluluğun kaynaklarının neler lduğuna ilişkin çok sayıda çalışma yapılmıştır.

Hazcılığın iktisat bilimine girişiyle birlikte mutluluk konusu iktisat içerisinde de yer almaya başlamış ve bu konuda yapılan çalışmaların sayısı da her geçen gün artmıştır. İktisat bilimi altında ayrı bir inceleme alanına dönüşmeye başlamıştır.

Mutluluk ekonomisinin çalışma alanında mutluluğu etkileyen faktörlerden gelir ve sağlık gibi bazı konular daha fazla ön planda tutulmuştur (Karabulut, 2017: 87). Literatürde özellikle mutluluk- gelir ilişkisinin daha fazla incelendiği görülmektedir. Genel olarak bilim adamlarınca gelir-mutluluk arasındaki ilişkinin pozitif olduğu kabul edilmekte ve İktisat biliminde fayda ve faydanın maksimizasyonu amacı bu düşünce doğrultusunda şekillenmektedir. İnsanların ne kadar çok mal ve hizmet tüketirse faydasının o kadar yüksek olacağı kabul edilmektedir. Bu noktada azalan fayda kuramı bazı şüphelere yol açsa da daha fazlasına sahip olan insanın toplam faydasının da fazla olacağı düşüncesi kabul edilmektedir.

Mutluluk ekonomisi içerisinde önemi olan çalışmalardan biri Easterlin paradoksu'dur. Richard E. Esterlin'in 1974' de mutluluk ve gelir ile ilgili bir makale yayınladı. Easterlin çalışmasında, toplumun ekonomik gelişiminin ortalama mutluluk seviyesiyle ilişkili olmadığı ileri sürmekte ve GSYİH ile insanların mutlulukları arasında sanıldığı kadar sıkı bir bağ olmadığını belirtmektedir. Paradoksa göre mutlak gelir mutluluğu bir noktaya kadar arttırabilir, bir süre sonra maddi kazançlar insanları mutlu etmez. Temel ekonomik modeller insanları daha fazla para kazanmaya ve dolayısıyla daha fazla tüketim yaparak faydayı arttırmaya iter. Bu da insanları fazlasını istemeye ve tatmin olmama noktasına sürükler. Araştırmalara göre gelir düzeyi artan bir insan mutlu hissetmek için komşunun gelirini değerlendirir ve

komşunun durumunu geçip geçmediğine bakar kendisinin komşusunun gelirinden daha geride kaldığını düşünüyorsa kişi kendini mutsuz hisseder (Şeker, 2015).

Bu açıdan serbest piyasa sistemin hazları maksimum kılmakla, insanı mutlu kılabilceği varsayımı üzerinde durmakta, ancak mutluluğun tek kaynağının bu haz duygusuna bağlı olmadığı, bunun yanında hayata ilişkin anlam ve mana boyutlarının da mutluluğu artırıcı etkileri olduğu düşünülmektedir. Easterlin Paradoksu ve Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisinin üst katmanları buna ilişkin bir takım önemli ipuçları sağlamaktadır. Bu açıdan bu çalışma, mutluluğun ekonomik unsurlarıyla birlikte, mana ve anlam boyutlarının da etkisini belirlemek üzere bir alan çalışması sunmaktadır.

Bu çalışmada serbest piyasa sisteminin mutluluğu tek boyuta indirmediği ve bunun mutluluğu belirlemede yetersiz olduğu düşüncesinden hareketle mutluluğun, haz, anlam ve maneviyat olarak üç boyutlu değerlendirilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Bu yönüyle bu alandaki birçok çalışmadan farklılık göstermektedir. Bu bağlamda her bir boyutun yansıtacağı düşünülen sorular ile yaşam memnuniyeti ve demografik faktörlere ilişkin durumları yansıtacak sorulardan oluşan bir anket formu hazırlanmıştır. Anket Van ili ve 18 yaş üstü bireyler esas alınarak 420 kişiye uygulanmıştır. Elde edilen bulgular demografik değişkenlerin ölçeğin alt faktörlerine göre istatistiki olarak farklılık göstermektedir.

Çalışmamızın ilk boyutu olan hazcılık, bir diğer adıyla hedonizm, insan yaşantısının özünün haz almak olduğunu, bireylerin temel amacının yaşamdan duyacağı hazzı arttırmak olduğunu açıklayan düşüncedir.

Çalışmamızın mutlulukla bağlantılı ikinci boyutu olan Mana (Eudaimonizm) kavramı ise temelde insan yaşamının anlamının mutluluk olduğunu söyleyen kişi davranışlarının mutluluk isteğiyle belirlendiğini açıklayan törebilimsel akım olarak açıklanmaktadır.

Çalışmamızın mutluluk ile ilişkili olan üçüncü boyutu ise mutluluğun manevi (G-Donic) boyutudur. Literatürde yer alan araştırmalara göre dini açıdan herhangi bir inanca sahip olan insanlar sahip olmayan insanlar ile karşılaştırıldıklarında dini yönden güçlü insanların zayıf olan bireylere göre iki kat daha fazla mutlu oldukları görülmektedir (Tenaglia, 2007: 26).

Veriler incelendiğinde bireylerin çoğunun yüzde 49,7 18-24 yaş arasında oldukları belirlenmiştir. Bu oranı yüzde 23,4 ile 25-30 yaş aralığındaki genç bireyler takip etmektedir. Bu iki yaş grubu dikkate alındığında ankete katılanların çoğunluğu gençlerden oluşmaktadır.

Araştırmaya katılan bireylerin yüzde 59,8'inin erkek ve yüzde 40,2'sinin ise kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Çalışmaya katılım sağlayan medeni durumu bekar olanların oranı yüzde 71,4 ile çoğunluktadır. Medeni hali evli olanların oranı ise yüzde 23,8'dir.

Araştırma sonucuna göre üniversite lisans ve önlisans mezunu katılımcıların toplam oranı yüzde 61,4 ile en yüksektir. Bu oranı yüzde 21,7 ile lise takip ederken, en düşük oranın yüzde 8,1 ile lisansüstü olduğu görülmektedir. Katılımcıların meslekleri incelendiğinde çoğunluğunun yüzde 50,5 ile öğrenci, bu oranı, yüzde 18,4 ile verilen meslek grupları dışında "diğer" meslek grubuna sahip olduklarını belirten kişiler takip etmiştir. Katılımcıların yüzde 15,2 ile devlet memuru, yüzde 10,7 ile işçi, yüzde 3,8 ile işsiz ve yüzde 3,8 ile emeklidir.

Çalışma bulgularına göre bireylerin çoğunluğu yüzde 37,8 ile 300-1500 TL aylık geliri olduklarını ifade etmişlerdir. 1500-4500 TL aylık gelir elde ettiğini ifade eden katılımcıların oranı ise yüzde 28,6'dır. 4500 TL ve üstü gelire sahip olan bireylerin oranı yüzde yüzde 18,1 iken aylık gelirinin 0-299 TL olduğunu belirten kişilerin oranı ise yüzde 15,5'tir.

Anket çalışmasında yer alan "Gelirinizin yüzde kaçını lüks tüketime harcıyorsunuz?" sorusuna verilen cevapların oransal dağılımlarına göre, bireylerin yüzde 39'u gelirinin yüzde 0-10'nunu lüks tüketime harcamaktadır. Gelirinin yüzde 10-20'sini lüks tüketime harcayanların oranı 23,8 iken, gelirini yüzde 21-40'ını harcayanların oranı yüzde 16,4'tür. Gelirinin yüzde 41 ve üzerini lüks tüketime harcayanların oranı ise yüzde 11,9'dur. Bu oranı gelirinin yüzde 60 ve üzerini lüks tüketime harcayan bireylerin oranı yüzde 8,8 takip etmektedir.

"Hayatınızın en kötü senaryosunun sıfır, hayal ettiğiniz ideal hayatın ise 10 olduğunu gösteren bir merdiven olduğunu düşündüğünüzde kendinizi bu merdivenin kaçınıcı basamağında değerlendirirsiniz?" sorusuna verilen cevapların dağılımlarına göre katılımcıların çoğunluğu kendini yüzde 20,7 ile beşinci basamakta değerlendirdikleri görülmektedir. Yüzde 17,1'i kendini dördüncü basamakta

değerlendirirken, bireylerin 2,4'ü kendini hayatının en ideal noktası olan onuncu merdiven basamağında değerlendirmektedir.

“Şu anki mutluluk seviyenizi numaralandıracak olsaydınız 0-10 rakamı arasında hangi rakamı tercih ederdiniz?” sorusuna verilen cevapların dağılımları için tabloya bakıldığında katılımcıların çoğunluğunun kendilerini yüzde 15,0 ile beşinci basamakta orta mutluluk seviyesinde değerlendirdikleri görülmektedir. Yüzde 11,7 ile altıncı basamak yüzde 11,4 ile üçüncü ve dördüncü basamakta görmektedirler. Bireylerin yüzde 8,3'ü kendini çok mutsuz olarak ifade ederken, yüzde 6,4'ü ise kendini çok mutlu olarak ifade etmektedir.

“Sizi hayatta en çok kim mutlu eder? “ sorusuna verilen cevapların dağılımlarına bakıldığında katılımcıların 3,6 ile kendim cevabını verdikleri görülmektedir. Bu oranı yüzde 27,6 ile eş ve çocuklar cevabı takip etmektedir. Anne ve babasının kendilerini en çok mutlu ettiğini ifade edenlerin oranı yüzde 26,2 arkadaş çevresinin kendilerini en çok mutlu ettiğini ifade edenlerin oranı yüzde 11,7 ve akrabaların kendilerini en çok mutlu ettiklerini belirtenler ise yüzde 1,0 olmuştur.

Anket çalışmasında yer alan “Allahın Varlığına olan inancım şöyledir; “ sorusuna verilen cevapların dağılımlarına bakıldığında katılımcıların yüzde 38,6'sı “Evreni belli yasalarla yöneten ve doğal olaylara ve insan hayatına doğrudan müdahale eden bir yaratıcının varlığına inanıyorum” cevabını verdikleri görülmektedir. Bunu yüzde 23,3 ile evreni belli yasalarla yöneten ve doğal olaylara daima müdahale eden bir yaratıcının varlığına inanıyorum cevabı takip etmektedir. “İnanmıyorum” diyenlerin oranı yüzde 8,6 iken, “inanıyorum fakat ciddi şüphelerim var” şikkını işaretleyenlerin oranı ise yüzde 7,6'dır.

“Günlük hayatınızda hangi namazları kıldığınızı işaretleyin” sorusuna verilen cevapların dağılımlarına bakıldığında katılımcıların, yüzde 53,1'i günlük yaşantısında hiç namaz kılmadığını veya sadece bayram namazı kıldığını belirtmiştir. Katılımcıların yüzde 7,6'sı günlük yaşantısında sadece Cuma Namazı kıldığını ifade etmiştir. Katılımcıların yüzde 7,6'sı günde 1-3 vakit namaz kıldıklarını belirtmiştir. Anket çalışmasına katılan bireylerin yüzde 11,4'ü günde 4-5 vakit namaz kıldığını, günde 5 vakitten fazla gece (teheccüt) namazlarını da kıldıklarını belirtilenlerin oranı ise yüzde 20,2'dir.

Likert ölçeğinde sorulara ilişkin olarak katılımcıların verdikleri cevapların ortalamaları ve standart sapmalarına göre incelendiğinde en yüksek üç ortalama değerler “Her gün su içmek sağlık için oldukça faydalıdır” sorusu hariç en yüksek ortalamaların “Gelirim elverdiği ölçüde modayı takip etmek benim için önemlidir” (ort=4.12), “Yaptığım işten tam tatmin olmak benim için önemlidir” (ort=4.06) sorusunun olduğu görülmektedir. Ölçek maddeleri içinde en düşük ortalamaya sahip değer ise “Eğer yeniden dünyaya gelsem, neredeyse hayatımda hiçbir şeyi değiştirmeydim.” sorusuna verilen cevapların ortalamasıdır. Bu değer 2,42 olarak çıkmaktadır.

Çalışma sonucunda üç mutluluk göstergesi arasında istatistiksel olarak anlamlı korelasyon çıkmıştır. Maneviyat (G-donic) ve Mana (Eudeimonik) boyutu arasındaki ilişki pozitif ve anlamlı çıkmıştır. Haz ve Maneviyat değerleri arasında çıkan kuvvetli negatif ilişkinin varlığı hipotezlerimizi doğrular nitelikte sonuçlar vermiştir. Çalışmada bireylerin mutlulukları üç farklı bağımlı değişkenle ölçülmektedir. Bağımlı değişkenlerden birincisi, sübjektif yaşam memnuniyetidir. İkinci bağımlı değişken anlık mutluluktur. Bu da sıfır ile on arasında bir merdiven metaforundan hareketle anlık mutluluğun ölçüldüğü soruya dayanmaktadır. Bağımlı değişkenlerden üçüncüsü, kendilerince ideal düşündükleri hayatın neresinde bulduklarını yine sıfır ile on basamak aralığındaki merdiven metaforunu kullanarak verilen cevaplardan oluşmaktadır.

Regresyon analiz sonuçlarına göre hanehalkı geliri ile yaşam memnuniyeti arasında negatif bir ilişki olduğu görülmektedir. Yani, gelir arttıkça yaşam memnuniyeti azalmaktadır. Ancak ilginç şekilde lüks tüketim değişkeninin katsayı değeri pozitif çıkmıştır. Gelir seviyesiyle birlikte düşünülünce bireylerin sübjektif lüks tüketim algısına sahip oldukları söylenebilir. Çünkü, gelir seviyesi çok düşük olanlar bile yüksek oranda lük tüketim yaptıklarını beyan etmiştir. Yaş değişken katsayısının negatif çıkması, yaş arttıkça yaşam memnuniyetinin düştüğünü göstermektedir. Araştırma sonuçlarına göre birey ne kadar çok haz (hedonik) boyutunda ise o kadar hayatından az lezzet almakta ve mutlu olmamaktadır. Aynı ilişki Haz boyutu (Hedonik) ile Anlam (Eudeimonik) boyutu arasında da mevcuttur. İnsan yaşantısının özünün mutluluğa ulaşma adına haz almak olduğunu, bireylerin temel amacının yaşamdan duyacağı hazzı arttırmak olduğunu açıklayan ve hazzı

insan varlığını anlamlandıran en önemli duygu olduğunu simgeleyen haz boyuttaki bireylerin mutluluk seviyeleri düşük bireyler olması çalışma açısından dikkat çeken sonuçlardan biridir. Diğer bir dikkat çekici sonuç maneviyat boyutunda olduğu düşünülen geliri düşük bireylerin, haz boyutunda olduğu düşünülen geliri yüksek bireylere göre hayatlarından duydukları memnuniyet düzeyinin çok daha fazla olması sonucudur.

KAYNAKLAR

Abdel-Khalek, A. M. (2006). *Measuring happiness with a single-item scale, Social Behavior and Personality*, 34(2): 139-150.

Acaboğa, A. (2007). *Din Mutluluk İlişkisi* Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 61s.

Akarsu, B. (1997), *Mutluluk Ahlakı*, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 176s.

Aktan, C.(2009) *Ahlak Ve Ahlak Felsefesine Giriş*, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi : 1-1.

Alexandrova, A. (2005). *Subjective Well-Being and Kahnemans Objective Happiness*. *Journal of Happiness Studies*, 6: 301-324

Alois, S.(2004), *The Role of Income Aspirations in Individual Happiness*, *Journal of Economic Behavior and Organization*, 54: 89-109).

Alpar, R. (2003). *Uygulamalı çok değişkenli istatistiksel yontemlere giriş 1*, İkinci Baskı, Nobel Yayınları, Ankara.

Aydın, N. (2010). *Subjective Well Being and Sustainable Consumption*, *International Journal of Environmental, Cultural, Economic and Social Sustainability*, Florida State University - Neuroeconomics and Well-Being Program, 6: 5.

Aydın, N. (2014). *Materialism, Hedonism, Spirituality, and Subjective Well-Being: An Empirical Study of Risale-i Nur (Rn) Readers*, *Al Shajarah: Journal of the International Islamic Institute of Islamic Thought and Civilization*, 19:2.

Aydın, N. (2012). *A Grand Theory of Human Nature and Happiness*, *Humanomics*, 28: 42-63.

Aydin, N. (2020). *3D of Happiness: Pleasure, Meaning and Spirituality*, Morgan James Publishing, New York.

Arslan, A. (2010). *Felsefeye Giriş*, Adres Yayınları, Ankara.

Baril, A. (2013). *The Role of Welfare in Eudaimonism*, Southern Journal of Philosophy, 51(4): 511-535.

Bentham, J.(1996), *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*, (Ed. F. Rosen) Oxford University Press.

Birlik, V. (2013). *Platon ve Aristoteles'in Erdem Anlayışının Akıl, Bilgi ve Mutluluk ile Olan İlişisinin Karşılaştırılması*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.

Cantril, H. (1965). *The pattern of human concerns*. New Brunswick, New Jersey: Rutgers University Press.

Carbonell, A. F. (2005). *Income and well being: an empirical analysis of the comparison income effect*, Journal of Public Economics, 89: 114-140.

Chen, H. (2015). *An Analysis of Bhutan'a Gross National Happiness*. Seven Pillars Institute Moral Cents,4 (2), 66-74.

Clark, J. M. (1918). *Economics and Modern Psychology*. Journal of Political Economy, 26:1-30.

Clark, A. E., Oswald, A.J. (1994).*Unhappiness and Unemployment*. The Economic Journal, 104(424) : 648-659.

Clark, A. E., Oswald, A. J. (1996). *Satisfaction and Comparison Income*. Journal of Public Economics, 61: 359-381.

Çirkin, Z. (2015). *Gelir ve Mutluluk*, Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Diener, E. (1984) *Subjective Well Being*, Psychological Bulletin, 95 (3): 542-575.

Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E. ve Smith, H. L. (1999). *Subjective Well Being: Three Decades of Progress*. Psychological Bulletin, 125 (2), 276-302.

Diener, E.,ve Seligman, M. E. P. , (2002) *Very Happy People Resarch Report*, 13 (1). 81-84

Diener, E., Christie Napa S ve Lucas, R. E. (2004). *The Envolving Concept of Subjective Well Being: The Multiaceted Nature of Happiness*. Advences Cell Aging and Gerontology, 15:187-219.

Diener, E., ve Seligman, E. P (2004). *Beyond Money: Toward an Economy of Well Being*. Psychological Science in the Public Interest, 5 (1): 1-33.

Dumludağ, D. Veenhoven, R. (2015). Bugün Daha Mutlu muyuz, *İktisat ve Toplum Dergisi*, 58: 26-32.

What Is Happines, E.Diener -American psychologist, 2000 - psycnet.apa.org, erişim; 25.12.2018

Ece. H. K. (2000). *İslamın Temel Kavramları*, Beyan Yayınevi, İstanbul.

Euro News, (<https://tr.euronews.com>), Erişim Tarihi: 02.02.2019.

Ertekin S. (2019). (Röportaj), “*Mutluluk Diye Bir şey Yoktur*”, Bilimevi Kadın Dergisi, Sayı 8. Ocak Şubat-Mart.

Falk. A., Knell, M.(2004) *Choosing the Joneses:Endogenous Goals and Reference Standards*. CEPR Discussion Paper No. 4459.

Furnham, A. ve Cheng, H. (1999). *Personality as predictors of mental health and happiness in the East and West*. Personality and Individual Differences, 27: 395-403.

Francis, L. J. ve Katz, Y. (2000). *The internal consistency reliability and validity of the Hebrew translation of the Oxford Happiness Inventory*. Psychological Reports, 87: 193-196.

Frey, B. S., Stutzer, A., (2002). *The Economics of Happiness*. World Economics, 3(1): 1-17.

Frey, B S., Stutzer, A., (2002) *What can Economist Learn From Happiness Research?*. Journal of Economic Literature, 40 (2): 402-435.

Gazali, İmam (ty.). *İhya-i Ulumid Din*, Çev. Ali Arslan, İstanbul: Merve Yayınları, 2012.

Gerlach, K., Stephan, G .(1996). *A Paper on Unhappiness and Unemployment in Germany*. Economics Letters, 52: 325-330

Gros National Happiness and Development, <http://scholar.google.com.tr/bhutanstudies.org>, erişim;02.12.2018)

Helliwell, J. F. (2003). *Hows Life? Combining individual and notional variables explai subjective well-being*. Economic Modelling, 20: 331-360.

Hovardaoğlu, S. (1994). *Davranış bilimleri için istatistik*. Hatipoğlu Yayınları, Ankara.

J. S.(1952). *Duesenberry, Income, Saving and the Theory of Consumer Behaviour*, Cambridge, Harvard Universty Press

Kahneman, D. (2003). *A Psychological Perspective on Economics*. The American Economic Review, 93(2): 162-168.

Kahneman, D . , Diener, E.,& Schwarz, N . , eds. (1999) Wellbeing: *The Foundations of Hedonic Psychology*, Russell Sage Foundation, New York.

Kaşani, A. (2004). *Tasavvuf Sözlüğü*, Çev. Dr. Ekrem Demirli, İz Yayınları, İstanbul.

Karabulut, G. (2017), *Mutluluk ve İktisat*, Derin Yayınları, İstanbul.

Kline P. (1994) . An Easy Guide to Faktor Analysis, Rotledge, New York.

Küresel Mutluluk Endeksi, (<http://happyplanetindex.org>, erişim; 02.01.2019).

Lewis, C. A., Francis, L. J. ve Ziebertz, H. G. (2002). *The internal consistency, reliability and construct validity of the German translation of the Oxford Happiness Inventory*. North American Journal of Psychology, 4:211-220.

Liaghatdar, M. J., Jafari, E., Abedi, M. R. ve Samiee, F. (2008). *Reliability and validity of the Oxford happiness inventory among university students in Iran. The Spanish Journal off Psychology*, 11(1): 310-313.

Lu, L. ve Shih, J. B. (1997). *Personality and happiness: is mental health a mediator Personality and Individual Differences*, 22: 249-256

Lykken, D.T. (1999) *Happiness: What studies on twins show us about nature, nurture and the happiness set-point*. Golden Books, New York, USA.

Lyubomirsky, S. ve Lepper, H. S. (1999). *A measure of subjective happiness: preliminary reliability and construct validation*. Social Indicators Research, 46: 137-155.

Marks,N. (2010) *Mutlu Gezegen Endeksi*,
https://www.ted.com/talks/nic_mars_the_happy_planet_index/up-next?language=tr,
Erişim; 04.06,2019.

McGreal, R., ve Joseph, S. (1993). *The DepressionHappiness Scale*. Psychological Reports, 73, 1279- 1282.

Myers D. G., Dİener, E(1995). Who is Happy. Psychological Science, 6(1): 10-17.

Myers, D. G. (2000). *The Funds, Friends,and Faith of Happy People*. American Psychologist, 55 (1): 56-67.

Nettle, D. (2005). *Happiness: The Science Behind Your Smile*, Oxford Universty, Press NewYork.

Neto, F. (2001). *Personality Predictors of Happiness*. Psychological Reports, 88: 817-824.

New Economic Foundation (NEF), (2006). <https://neweconomics.org/> Erişim; 18.11.2018).

Ng, Yew- Kwang (1979), *Welfare Economics*, The MacMillan Press Ltd.

Odabaş, U. (2019). *Eudeimonia'nın Sokratik Görünümü: Erdem Bilgidir ve Hiç Kimse Bilerek Kötülük Yapmaz*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23(1): 93-102.

Odabaşı, Y. (2006), *Tüketim Kültürü*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Oishi S., Grahan, J., Kesebir, S. Galinha, L. C. (2013). *Concepts of Happiness Across Time and Cultures Personality and Social Psychology Bulletin*, 39 (5): 559-577.

Oswald, A. (1997). *Happiness and Economic Performance. Economic Journal*, 107 (445): 1815-1831

Örmeci, O. (2013). *Küresel Mutluluk Endeksi*,
<http://politikaakademisi.org/tag/ozan-ormeci>, Erişim tarihi; 04.02.2019.

Özdamar K. (2002). *Paket Programlarla İstatistiksel Veri Analizi*. (4. Baskı). Kaan Kitapevi, Eskişehir.

Özsoy, E., Tosunoğlu, B. (2017). *Gayrisafi Yurtiçi Hasıla'nın Ötesi: Ekonomik Gelişmenin Ölçümünde Alternatif Metrikler*, 16: 293.

Tüketim Toplumu Hedonizm ve Araç Olarak Yazılı Basın,
<https://katalog.marmara.edu.tr/eyayin/tez/T0069548.pdf>, Erişim: 22.11.2019.

Peiro, A. (2006). *Happiness, Satisfaction and Socio-economi Conditions: Some International Evidence*. The Journal of Economics, 35: 348-365.

Peterson, C., Park, N. ve Seligman, M. E. P. (2005). *Orientations to happiness and life satisfaction: the full life versus the empty life*. Journal of Happiness Studies, 6: 25-41.

The Oxford handbook of Positive Psychology, <http://psycnet.apa.org>, Erişim; 26.12.2018.

McSharry, P.E., Smith A.(2006). A Dynamical Model For Generating Synthetic Electrocardiogra Signals', IEEE Transactions on Biomedical Engineering, 50(3): 289-294.

Sarıtaç, E. (2014). Faktör Analizinde Kmo ve Barlett Testi, <https://enessaritac.blogspot.com>, Erişim; 21.12.2019).

Seligman, M. (2002). *Authentic Happiness*, Published Simon and Schuster, New York.

Stevenson, B., Wolfers, J. (2008). *Economic Growth and Subjective Well-Being: Reassessing Easterlin Paradox*. IZA, Discussion Paper No: 3654.

Positivepsychology.org.uk/ ,Subjective-well-being Erişim Tarihi; 20.12.2018.

Şeker, M. (2011). Mutluluk Ekonomisi. Sosyoloji Konferansları, 39: 115-1140.

Şeker, M. (2016). *Mutluluk Ekonomisi*, Kamu Ekonomisi Açısından Bir Analiz, Türkmen Kitapevi, İstanbul.

Easterlin, (1974). *Does Economic Growth Improve Human Lot: Some Emprical Evidence Nations and Households in economic Growth*: Essays in Honor of Moses Abramovitz, New York.

Easterlin, (1995). *Will Raising the Incomes of All Increase the Happiness of All?*, Journal of Economic Behavior and Organization,27: 37-40.

TÜİK, (2019). Yaşam Memnuniyeti Araştırması, <http://www.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi; 05.02.2020

TDK (2005). *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

<https://t24.com.tr/haber/bm-mutluluk-raporu-en-mutlusu-finlandiya-turkiye-74-sirada,581536>, Erişim Tarihi; 22.12.2018.

Ura, K., Alkire, S., Zangmo, T. Ve Wangdi, K. (2015). *Provisional Findings of 2015 Gross National Happiness Survey*. Centre For Bhutan Studies & GNH Research.

Vatansever, N., Yıldız, O. (2017).”*Gayrı Safı Millı Mutluluğun Ekonomik Kalkınmadaki Rolü: Bhutan Krallığı Örneği*. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4: 242-248.

Veenhoven, R. (2015). *Average Happiness in 158 nations 2005-2014*. World Database of Happiness

Yıldırım, Ö. *Felsefeye Giriş”ve 3.Sınıf Çağdaş Felsefe Tarihi Dersi Ders Notları*, Atatürk Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü 1. Sınıf .

What does gross national happiness, <https://scholar.google.com.tr>, Erişim;12.01.2019.

Whit, A. (2007). *A Global Projection of Subjective Well-Being: A Challenge to Positive Psychology*. Psychtalk, 56: 17-20.

<http://worldhappiness.report>, Erişim Tarihi; 12.01.2019

World Values Survey. (2015). World Values Online Data Analysis. <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationwc6.Jsp>, Erişim Tarihi; 18.11.2018.

EKLER

Anket Formu

Sayın Katılımcı,

Bu anket formu, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. M. Şükrü Mollavelioğlu danışmanlığında yürütülmekte olan ve yüksek lisans öğrencisi Berivan ÖZAY tarafından hazırlanan Mutluluk İktisadının Haz, Anlam ve Maneviyat Boyutlu Değerlendirilmesi; Van ili Örneği isimli tez proje çalışması için hazırlanmıştır. Anket soruları genel olarak değerlendirildiği için katılımcıların ad-soyadları ve mahrem bilgileri talep edilmemektedir. Araştırmaya verdiğiniz katkıdan dolayı teşekkür ederiz.

Anket Soruları

Katılımcı Bilgileri

Yaşınız:.....

Aylık Geliriniz:.....

Cinsiyetiniz: Kadın ( ) Erkek ( )

Medeni durumunuz: Evli ( ) Bekar ( ) Boşanmış ( )

Eğitim durumunuz:İlkokul ( ) Lise ( ) Yüksekokul/Lisans ( )
Lisansüstü/Doktora ( )

Mesleki Durumunuz:Öğrenci ( ) Memur ( ) İşçi ( )Emekli ( ) İşsiz ( )

Diğer ( )

Hanenizin toplam net geliri (maaş, ücret, kira vb. gelirleri) aşağıdaki gelir gruplarından hangisine girmektedir?

1500 TL ve altı ( ) 1501-2500 ( ) 2501-3500 TL ( ) 3501-5000 TL ( ) 5000 ve yukarısı ( )

Gelirinizin yüzde kaçını lüks tüketime harcıyorsunuz?

%0-10 ( ) %10-20 ( ) %21-40 ( ) %41-60 ( ) %60dan daha fazla ( )

Hayatınızın en kötü senaryosunun sıfır olduğu ve hayalinizdeki ideal hayatın ise 10 olduğunu gösteren bir merdiven düşünün. Hayatınızı bir bütün olarak düşündüğünüzde kendinizi bu merdivenin kaçınca basamağında değerlendirirsiniz?

0 ( ) 1 ( ) 2 ( ) 3 ( ) 4 ( ) 5 ( ) 6 ( ) 7 ( ) 8 ( ) 9 ( ) 10 ( )

Şu anki mutluluk seviyenizi numaralandıracak olsaydınız 0 ile 10 rakamı arasında hangi rakamı tercih ederdiniz (0= mutsuz, 10= çok mutlu)

0 ( ) 1 ( ) 2 ( ) 3 ( ) 4 ( ) 5 ( ) 6 ( ) 7 ( ) 8 ( ) 9 ( ) 10 ( )

Sizi hayatta en çok kim mutlu eder?

Kendim ( ) Aile (eş ve çocuklar) ( ) Anne-Baba( ) Arkadaş Çevresi ( ) Akrabalar ( )

Allahın varlığına ilişkin inancım şöyledir;

İnanmıyorum. ( )

İnanıyorum fakat ciddi şüphelerim var. ( )

Evreni belli yasalarla yöneten ve bunun ötesine müdahale etmeyen bir yaratıcının varlığına inanıyorum. ( )

Evreni belli yasalarla yöneten ve doğal olaylara istisnai olarak müdahale eden bir yaratıcının varlığına inanıyorum. ( )

Evreni belli yasalarla yöneten ve doğal olaylara daima müdahale eden bir yaratıcının varlığına inanıyorum. ( )

Evreni belli yasalarla yöneten ve doğal olaylara ve insan hayatına doğrudan müdahale eden bir yaratıcının varlığına inanıyorum. ( )

Lütfen Size En uygun İfadeyi katılma derecenize göre işaretleyin	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Youtube, Tv, Twitter, Instagram vb. platformlarda eğlence programları izlemekten hoşlanırım.					
2. Geleceğimden umutluyum.					
3. Günlük yaşantım hayatıma anlam katan bir dizi değerler etrafında dönmektedir.					
4. Birçok yönden ideallerime yakın bir hayat yaşıyorum.					
5. Eğer yeniden dünyaya gelsem, neredeyse hayatımda hiçbir şeyi değiştirmezdim.					
6. Allah'ın benimle beraber olduğuna görürcesine iman ederim.					
7. Para mutluluğu satın alır.					
8. Başkalarını servetim ve konumumla etkilemek hoşuma gider.					
9. Yaptığım işten zevk almak, diğer insanların işimle ilgili ne düşündüğünden çok daha önemlidir.					
10. Her gün su içmek sağlık için oldukça faydalıdır.					
11. Bu hayattaki amacımın ne olduğunu biliyorum.					
12. Lüks tüketimde bulunmamın temel sebebi toplum içinde bana sağladığı prestijdir.					
13. Maddiyat ve eğlenceden ziyade, Allah ile güçlü bir manevi bağ kurarak hayatta mutlu olmaya çalışıyorum.					
14. Hayat eğlencelidir.					
15. Gelirim elverdiği ölçüde modayı takip etmek benim için önemlidir.					
16. Kabiliyetlerimi tam olarak kullanabildiğim bir işi yaptığım zaman, hayattan haz aldığımı hissediyorum.					
17. Allah'ın dualarımı bir şekilde yanıtladığına inanıyorum.					
18. Yaptığım işten tam tatmin olmak benim için önemlidir.					
19. Yaşam koşullarımın mükemmel olduğunu düşünüyorum.					
20. Lüks ürünleri yalnızca yüksek kalite ve daha iyi hizmet için satın alırım.					
21. Bu hayatta değerli/yararlı bir şeylerle meşgul olduğuma inanıyorum.					
22. Gelirim yettiği ölçüde, lüks tüketim yapmaktan haz alırım.					
23. Ölümünden sonra hayatın devam edeceğine inanıyorum.					
24. Hayatımdan genel olarak memnunuz.					
25. Sinema, tiyatro, spor müsabakası vb. yerlere gitmekten hoşlanıyorum.					

5. ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : Özay, Berivan
Uyruğu : T.C
Doğum Tarihi ve Yeri : 1994/ Van
Telefon :
Faks :
E-mail : bericanozay70@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Doktora	.....	.....
Yüksek Lisans	Y.Y.Ü /İKTİSAT.....	...22/02/2019.....
Lisans	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	20/06/2017

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
.....	.....	.....

Yabancı Dil

.....

Yayımlar

.....

Hobiler

.....

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

...../...../2020

Tez Başlığı / Konusu:

*Maddeli İktisatın Etik, Anlam ve Mesajı Açısından Değerlendirilmesi:
Van İli Örneği*

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam ..... sayfalık kısmına ilişkin, 02.02.2020 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından *Tuzat* intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % ..... (.....) dir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

...../...../2020
Jeyran Derya
Adı, Soyadı, İmza

Adı Soyadı : *Jeyran Derya*
Öğrenci No : *18920002015*
Anabilim Dalı : *İktisat*
Programı : *İktisat*
Statüsü : Y. Lisans Doktora

DANIŞMAN
Prof. Dr. M. Süleyman Mollaneci
...../...../2020.....
[Signature]

ENSTİTÜ ONAYI
UYGUNDUR
02.02/2020
Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü